SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 38
16/2022
13. august 2022

Cena 0,80 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVO O SLOVENSKU

Pohyb v spoločnosti začiatkom deväťdesiatych rokov, úsvit novej slovenskej jari „zviedol“ nás pod strechu redakcie Slovenská REPUBLIKA. Do reportérskeho oddelenia prišli s nabrúsenými žurnalistickými ostrohami Drahoš Machala a Peter Štrelinger, romantickí divosi slovenskej svojbytnosti – divní Jankovia – veľmi podobní tým spred dvesto rokov. Zapaľovači vatier zvrchovanosti na niekdajších vartách, aj v samom strede Európy, ktorým bolo pre nich vtedy celé to malebné územie pod Tatrami, nielen kostolík na Kremnických Baniach. Dúchali do pahrieb európskeho diania. Posmeľovali krajinu, aby sa stala jeho stredobodom... K nim si ako mentálny korektív (a archeológ v hlbinách textov) prisadol uvážlivý a pokojný mladý Mináč. Tak sme mu v neprítomnosti vraveli, aby sme rozlíšili, že reč nie je o baťkovi. Inak bol pre všetkých Vlado, lebo nebolo nikoho, kto by neoceňoval jeho ťarbavú, hrmotnú srdečnosť a upokojujúce gestá či ozbrojujúci široký úsmev, keď išlo to tuhého nielen v politike, ale aj medzi nami novinármi. Nebojím sa použiť to slovo, lebo vtedy malo pevné profesijné fundamenty, spoločenskú váhu, morálne piliere a nemálo tých, čo ich predstavovali. Ponajprv zástavníci istého aj odisteného slova – Smolec a Čomaj zo slávnej smenárskej reportérskej ekipy, ktorých ako prvých sťala pookupačná normalizačná sekera. Akoby si všetku vynútenú dvadsaťročnú novinársku nečinnosť „odistili“ práve na čas, ktorý nastával, a aj ich pričinením dostal podobu samostatnej republiky. Šesť rokov som im, myslím si, že statočne sekundoval vo voľnočasovej prílohe Víkend, kým sme nemali náklad takmer stotisíc výtlačkov, presne 95 800... Vtedy Dušana Kerného povolali do diplomatických služieb a v STV nemali šéfa spravodajstva. Bol turbulentný rok 1995. Dramatický. Len sa rozpamätajte, zalistujte v archívoch... A ja som si sadol na horúcu stoličku v Mlynskej doline...

Telemúzu sa v nasledujúcom roku rozhodli udeliť za celoživotné dielo baťkovi Mináčovi. Vari aj zato, čo mu krátko predtým STV vyviedla, keď ho v štúdiu posadila pred popravnú čatu ničotných krikľúňov novembrovej zmeny. Ležal na smrteľnej posteli vo vojenskej nemocnici na Ulici Fraňa Kráľa. Vybrali sa za ním ústredný a organizačný riaditeľ, spravodajský šťáb, produkčná a mňa tiež vzali so sebou, aby sme poctu a azda posledné slová umierajúceho barda na veky zarchivovali. Stalo sa...

O pár dní kazetu so záznamom v televíznej produkcii vymazali, aby mali štáby na čo opäť nakrúcať. Také to boli časy...

Emil SEMANCO

NEOGRAFIA
www.neografia.sk
R - 2022016

ISSN 0862-8823
16
9 770862 882007

HRDÍ NA RODINU

Foto: Juraj KOSTOLANSKÝ

Hliníková obeť nemohúcnosti politikov str. 5
Dôchodcov čaká výrazná valorizácia penzií str. 7
Vytváranie obrazu nepriateľa málokedy prospieva str. 9

TRI OTÁZKY PRE: Antona CHROMÍKA, predsedu hnutia Aliancia za rodinu

Najväčšie dielo na svete je nový človek

● Iniciatíva Hrdí na rodinu pred Katedrálou sv. Martina v Bratislave usporiadala 23. júla 2022 zhromaždenie a Pochod za rodinu. S akými ohlasmi ste sa stretli zo strany politickej a laickej verejnosti?

Tí, ktorí prišli, ukázali, že láska si vyžaduje obetu. Na to sa pozerá svet. Či sme ochotní pre naše hodnoty, pre lásku niečo obetovať. Sme nedôveryhodní, ak pre to nerobíme všetko, čo máme robiť. Ľudia znesú, ak máte iný názor, ale musia vedieť, že je to úprimné.

● Akým spôsobom prezentovali médiá boj o udržanie rodiny na Slovensku?

Už prešli časy, že nás považovali za trucpodnik. Toto bol jubilejný desiaty ročník Hrdí na rodinu. Západní kresťania mlčali, keď mali byť svedkami. Silvo Krčméry vravel: Čelom k masám! Nebudeme sa schovávať, chceme normálne a s láskou odpovedať. Nemáme odpoveď, za ktorú sa hanbíme. Máme krásnu odpoveď. Láska medzi mužom a ženou je tá najkreatívnejšia vec na svete. Najväčšie dielo na svete je nový človek. Každý človek na zemi má otca a mamu. Je tragédia, ak deti vymenia v pôrodnici. O čo je väčšia tragédia, keď je rodič úmyselne zo života detí vymazaný. Dieťa túži počuť, že sa narodilo, lebo sa ocko a mamina veľmi ľúbili. Svet nás môže opľúvať, ale aj tak to túži počuť. Dokonca Markíza vyrobila nezaujatú reportáž. Náš pochod je založený na vizuálnej radosti z detí, to sa nedá prehrať. Sme požehnaní.

● V ten istý deň sa v bratislavských uliciach uskutočnil aj Dúhový Pride, ktorí podporili aj niektorí vysokopostavení politici z liberálneho politického spektra. Prečo vašu akciu verejne nepodporili súčasní kresťanskí poslanci NR SR?

Ďakujeme viacerým politikom, ktorí prišli, za to, že vydali svedectvo o rodine. My sme ich videli. Je požehnanie byť na našom pochode a požehnanie sa nenanucuje.

Zhováral sa Matej MINDÁR
Foto: Juraj KOSTOLANSKÝ

V SNN 17/2022 SI PREČÍTATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín 17 vyjde s dátumom 27. august 2022

- Zárodok partizánskej skupiny Čapajev bol v „drevorubačskom“ tábore nad obcou Maťaška
- Kvalitní legionári môžu súťaž spestriť, pevné piliere tímov majú však tvoriť našinci

Politický polčas rozpadu vládnej koalície už máme za sebou

Slovensku hrozí reinkarnácia Dzurindu

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Sulíkovci poslanecky posilňujú, OĽaNO stráca. Kollárovcom v podstate vyhovuje akýkoľvek vývoj a Za ľudí sotva môžu ešte niečo pre ľudí urobiť či nebodaj v ich prospech aj zmeniť. Hodnota hlasu pri závažných štátotvorných rozhodnutiach zo strany nezaradených má inflačné tendencie. A tak blížiaci sa september mnohé neznáme preloží do občiansky zrozumiteľnej politiky.

Politickou bombou na prelome prázdninových mesiacov sa stal prestup významného a silne medializovaného ideológa OĽaNO Juraja Krúpu do SaS. Bez zvyčajnej medzistanice v radoch nezaradených. Hnutie SME RODINA to nerozhádzalo. „Hnutie SME RODINA považuje za dôležité, aby strana SaS zostala vo vláde. Je jedno, koľko bude mať poslancov.“ Stanovisko hnutia tlmočila médiám Linda Tribusová z tlačového oddelenia SME RODINA v reakcii na vstup odídenca z OĽaNO Juraja Krúpu do poslaneckého klubu SaS. Podľa nej „je to prirodzené vyústenie, pán Krúpa bol vždy viac liberál ako konzervatívec“. Juraj Krúpa odchod z OĽaNO zdôvodnil „hodnotovými obratmi hnutia a príklonom hnutia k ultrakonzervativizmu“. Za červenú čiaru označil poslanec Krúpa úvahy o „pripustení možnosti vytvorenia menšinovej vlády s podporou rôznych kriminálnikov, extrémistov a fašistov počas koaličnej krízy“.

■ REINKARNOVANÝ DZURINDA?

Túto otázku nastolila poslankyňa SaS Vladimíra Marcinková. Je otázne, do akej miery bola k téme nasmerovaná záhadne jednotnou a silnejúcou agendou mainstreamu – a tou je práve (možný) návrat bývalého premiéra Mikuláša Dzurindu a predsedu „dobrých modrých“ do aktívnej politiky. „Koaličná poslankyňa Vladimíra Marcinková z klubu SaS (podľa dennikn.sk) dostáva ponuky aj od ďalších politických strán.“ Na otázku citovaného zdroja, či dostala ponuku od strany, za ktorou by bol Mikuláš Dzurinda, odpovedala vyhýbavo: „Môže to byť pravda...“ Poslankyňa cez citovaný kanál vyslala aj ďalšie, nie bezvýznamné posolstvo: „Je načase, aby premiér Heger buchol po stole... Možno je už aj neskoro, aby naozaj ukázal, že je premiérom, a nie je len v područí Igora Matoviča.“

Služobne najmladší, no s vysokou politickou bonitou v klube SaS poslanec Juraj Krúpa tvrdí, že vie, že SaS „si uvedomuje, čo Slovensko čaká a čo treba riešiť“. Mimochodom, aj on sa „obtrel“ o Dzurindu, hoci nepriamo: „Tieto isté informácie sa šírili v roku 2020 pred voľbami, že Mikuláš Dzurinda zvažoval návrat, ale nikde nie je žiadna podložená informácia,“ povedal poslanec Krúpa v spravodajskej televízii. Zároveň, iba tak „iba cestou“, prehodil, že „že referendová akcia nemá význam a referendum nebude. Smer sa tým len snaží pracovať so svojimi voličmi“.

■ NADSTAVENÝ ČAS

Predčasné voľby chcú mnohí občania Slovenskej republiky a Smer – SD má nástroje na to, aby ich ľuďom vo forme referenda umožnil, informoval zas vo verejne prístupnom mediálnom priestore poslanec sociálnych demokratov Richard Takáč. Petičné hárky podľa neho podpísalo vyše 300 000 ľudí, potrebných je 350 000 podpisov. Čas na ich vyzbieranie si Smer – SD dal pôvodne do konca júla. Poslanec Takáč však tiež informoval, že oficiálne v strane akciu predĺžili ešte o dva týždne. Spomenul aj prezidentku SR Zuzanu Čaputovú, ktorá očividne podporuje túto vládnu koalíciu. „Mňa ako poslanca Národnej rady SR mrzí, že prezidentka nevystúpi v parlamente a nevyzve koalíciu a koaličných poslancov, aby pracovali a robili všetko pre to, aby pomohli ľuďom pri rapídnom zvyšovaním a pri vysokej inflácii,“ povedal Richard Takáč.

O novej koaličnej zmluve bude za SaS rokovať tím zložený z ministerky spravodlivosti Márie Kolíkovej, ministra školstva Branislava Gröhlinga a predsedu strany Richarda Sulíka. Rozhodla o tom republiková rada strany. Rokovací tím zároveň dostal podmienku, aby súhlasil len s takou novou koaličnou zmluvou, z ktorej bude vyplývať, že minister financií Igor Matovič nebude členom vlády. Informoval o tom predseda strany Richard Sulík. Prijatím uznesenia s takýmto znením chcela SaS podľa neho „spratať zo sveta špekulácie a dohady“. Richard Sulík zopakoval dôvody na odchod Matoviča z vlády. Je to „rozvrat verejných financií, schvaľovanie škodlivých vecí a znásilňovanie legislatívneho procesu“. Predseda SaS deklaroval, že strana je pripravená rokovať aj podpísať novú koaličnú zmluvu. Čo by v nej okrem odchodu Igora Matoviča malo byť, predseda liberálov nekonkretizoval. „O tom nebudeme verejne informovať predtým, ako to budeme mať s nimi odrokované,“ vysvetlil. Nová koalícia by podľa Richarda Sulíka mala „so cťou, s odbornosťou, premyslenými a rozvážnymi rozhodnutiami“ dokončiť toto volebné obdobie.

■ REMIŠOVEJ „NA MARGO“

Jediné dobré riešenie pre Slovensko je podľa ministerky investícií a predsedníčky Za ľudí Veroniky Remišovej pokračovanie štvorkoalície. To je podľa jej slov jediná alternatíva, s ktorou v jej strane „aktuálne pracujú“. Veronika Remišová pripomenula, že Slovensko momentálne čelí celosvetovej inflácii, európskej energetickej kríze a na Ukrajine je vojna. „Odchádzať z vlády v takejto situácii je zbabelosť. Verím, že kolegovia spor urovnajú, lebo je to osobný spor,“ vyhlásila líderka Za ľudí.

AKTUÁLNE

Prezidentka Zuzana Čaputová očakáva skoré vyriešenie koaličnej krízy, za ktorú je zodpovedná vláda. Povedala to po stretnutí s premiérom Eduardom Hegerom. Výmenu ministrov označila za jednu z možných alternatív riešenia krízy. A príčiny otrasov vo vláde podľa hlavy štátu? „Nie je to vírus, je to dôsledok veľmi konkrétnych udalostí, krokov a vyjadrení, ktorých podcenenie viedlo k tomu, že sme v situácii, že náš štát čelí veľkým vonkajším problémom a zároveň vnútornej nestabilite a nejasnému vývoju.“

Nijaké garancie

Predseda vlády Eduard Heger si myslí, že koaličný spor je zúžený len na predsedu OĽaNO Igora Matoviča a na prieskum, z ktorého vyplynula jeho nepopularita. „Som otvorený akémukoľvek riešeniu, ktoré pomôže štvorkoalícii, aby dokončila toto volebné obdobie,“ povedal. Eduard Heger sa údajne zaoberá aj ďalšími alternatívami. „Momentálne neviem nič garantovať,“ povedal tiež predseda vlády po stretnutí s prezidentkou.

Podľa verejnej mienky najpopulárnejší a najdôveryhodnejší opozičný politik Peter Pellegrini vyhlásil, že súčasný premiér je „neexistujúcim premiérom a na koaličnú krízu nemá žiadne politické riešenie“. Priam sa ponúka paralela zo Švandrlíkových Čiernych barónov: „Tak je to správne, tak to má byť,“ povedal na každý problém politruk vojenského útvaru.

Štefan ZLATOŠ
Foto: TASR, zdrok teraz.sk

Eduard Heger vraj má na riešenie vládnej krízy viac alternatív.

VŠIMLI SME SI

Našim školákom sa prázdniny prekoprcli do druhej polovice. Prekoprcli, lebo ako zaslúžilý dedko mám práve na vakáciách dve takéto živé striebra z mesta na dedine a tie si teraz na školu ani len nespomenú. Zato ich napadne všetko, čo sa akosi prieči pohľadu a mienke dospelákov. A aj keď im vôľuška lieta až kamsi pod oblakmi, predsa len by sem-tam nezaškodilo zopakovať si aspoň tak dovolenkovo a zábavne čosi, čo sa im neskôr v laviciach zíde alebo aspoň prispeje k všeobecnému rozhľadu a poznaniu povedzme o našej domovine alebo o širšom svete.

Najnižšie položené miesto na Slovensku je pri obci Klin nad Bodrogom – len 94,3 m. n. m.

Prázdninové repetitórium

Určiť najvyššie miesto na Zemi by nemal byť ťažký oriešok. Himalájsky štít, pomenovaný po zememeračovi sirovi Georgeovi Everestovi (1790 – 1866), je notoricky známy, a aj keď sa jeho výška niekoľkokrát spresňovala, nie je ťažké pamätať si, že vrchol Everestu je vo výške bezmála 8 849 metrov nad morom. Ako prví ho zdolali 29. mája 1953 sir Edmund Hillary a šerpa Tenzing Norgay. Toto však viem už iba preto, že to bolo pred toľkými rokmi, ako si ja práve udávam... Horšie by to bolo s ďalšími pomenovaniami tejto hory. Zoltán Demjan, ktorý ju zdolal 15. októbra 1984 spolu s nebohým Jozefom Psotkom, by to určite vysypal z rukáva – Sagarmatha alebo Čomolungma. Najnižšie miesto na Zemi je 427 metrov pod morom v izraelskej časti Mŕtveho mora. A u nás? Najnižšie položené miesto na Slovensku je na okraji obce Klin nad Bodrogom v blízkosti romantického stredovekého kostolíka. Je označené žulovým obeliskom, na ktorom je vytesaný údaj 94,3 m n. m. Je to jedna zo zastávok pri výletných plavbách po tejto rieke z Viničiek do Sárospataku loďami Artur a XL Flora. Najmä tá prvá, postavená ešte v roku 1936, má zaujímavé osudy. Slúžila totiž Horthymu aj Kádarovi. Ale toto a ešte viac už vám povie fundovaný sprievodca...

Text a foto: Emil SEMANCO

Na vojenskom pohrebisku z Veľkej vojny pribudli nové náhrobky

Pocta padlým vojakom v Repejove

Obec Repejov v okrese Medzilaborce zasiahli udalosti prvej svetovej vojny už v jeseni 1914, najmä však v roku 1915. Na prelome februára a marca prebiehali v okolí obce neúprosné boje medzi rakúsko-uhorskou a ruskou armádou.

Kapitán Elemér Damó, veliteľ zákopníckej roty honvédskeho 17. pešieho pluku, si o tejto krvavej jari zapísal: „Dňa 26. marca 1915 sa okolo pol štvrtej ráno ozvala silná detonácia, pri ktorej došlo k množstvu ďalších výbuchov. Ozvali sa aj naše guľomety. Bleskovo som sa spojil s rotou Revického. Dostal som informáciu, že nastal boj medzi našimi hliadkami a nepriateľom. Medzitým ale vybuchovali ďalšie míny. Veliteľa Revického som požiadal, aby preveril situáciu a informoval ma. Mal poslať spojku k veliteľovi roty nadporučíkovi Terstyánskemu a zistiť, čo sa tam deje. Guľometná streľba stále trvala, pričom pechotnú streľbu bolo málo počuť. Podľa zistení vybuchlo najmenej päťdesiat nami položených mín. Po zozbieraní mŕtvych Rusov činil ich konečný počet 403 padlých.“

Repejovčania si dodnes pamätajú z rozprávania pamätníkov a starých rodičov, že krv z bojiska tiekla potokom. Pozostatkom týchto bojov je vojenský cintorín pri gréckokatolíckom chráme. Je na ňom dvadsaťsedem hrobov, v ktorých je pochovaných 887 vojakov rakúsko-uhorskej a ruskej armády, z nich je známych len šesťdesiatštyri mien. Väčšina padlých bola z Budapeštianskeho pešieho pluku uhorskej domobrany 1. a 17. székesfehervárskeho pluku. Väčšiu časť vojenských hrobov exhumovali v roku 1930 a pozostatky uložili do spoločného masového hrobu na starom obecnom cintoríne. V roku 2019 tu slávnostne odhalili pamätný drevený stĺp s vyrezanými skratkami označenia jednotiek rakúsko-uhorskej armády, ktoré bojovali v okolí obce a v jej katastri.

ČO INÍ NEPÍŠU

Zástupcovia nadácie Krajczáros sa aj počas tohtoročnej návštevy poklonili pamiatke padlých vojakov v Repejove.

Symbolický pietny stĺp je rezbárskym dielom plukovníka vo výslužbe Ferenca Nicka. Odhalenie sa udialo za účasti starostu Petra Cipka, miestneho duchovného Mareka Valenčíka, farského speváckeho zboru, zástupcov obce, predsedu nadácie Krajczáros Istvana Németha a ďalších členov nadácie zo Székesfehérváru a z Egeru. Iniciatíva, ktorá sa začala pred dvoma rokmi, pokračovala aj v tomto roku. Dobrovoľníci z nadácie Krajczáros doviezli dvanásť náhrobkov, o ich umiestnenie a pietnu slávnosť sa postaral obecný úrad s miestnou gréckokatolíckou farnosťou za účasti partnerov zo Slovenska a z Maďarska.

V miestnej časti Pravrovce sa na civilnom cintoríne nachádza pôvodný masový vojenský hrob, kde bolo pochovaných štyridsaťštyri vojakov, v medzivojnovom období tu pochovali exhumované telesné pozostatky ďalších dvoch vojakov. Pamätník padlým v spomínanej miestnej časti bol posvätený v jeseni 2014. Účastníci pietnej slávnosti aj tu položili spomienkový veniec.

Text a foto: Marián ŠIMKULIČ

Veľa dilem na riešenie

Roman MICHELKO

Ak použijeme odkaz na známy román amerického autora Williama Styrona Sophiina voľba aj poslanci okolo Tomáša Tarabu dnes stoja pred podobnou voľbou. Problém je, že nech sa rozhodnú akokoľvek, nebude to rozhodovanie medzi dobrom a zlom, ale len medzi menším či väčším zlom. Aby sme veci uviedli do kontextu: vládna koalícia sa rozpadáva, Richard Sulík však rozohral svoju hru s veľmi zlými a neistými kartami, pričom jeho esom v rukáve mal byť premiér Eduard Heger. Staviť však na túto kartu bolo naozaj nerozumné. Sulík tak dnes vidí, ako do kúta zahnaný Igor Matovič vyťahuje všetky tromfy s cieľom prežiť za každú cenu. Najmagickejšie na tejto hre je však to, že ono to nevychádza na oboch stranách. Už od začiatku sa totiž nekalkulovalo s parametrom svedomia, ktoré bude nahradené alebo aspoň korigované mediálnym lynčom. Ten dopadne na všetkých aktérov, ktorí pôjdu proti vôli mediálneho mainstreamu.

Ale prejdime od inotajov a podobenstiev k reálnym faktom. Takže, Matovič vidiac, že Sulík neblafuje, ale celú svoju rastúcu politickú váhu venuje na jeho elimináciu z vlády, začal konať. To, že s neuveriteľnou ľahkosťou poprie všetko, čo dosiaľ hlásal, patrí len ku koloritu jeho osobnosti. V poslaneckom klube teda zrušil svoj záväzok, že poslanci idú na koniec volebnej kandidátky, aby si tak kúpil ich podporu. No a keďže nijaké osobnosti v klube nemá, tak sa radi a ľahko nechali kúpiť a sľúbili mu vernosť až za hrob. Druhým bodom jeho stratégie je, že vyhlásil „džihád“ proti liberálom, ktorí sú dnes spolu s prezidentkinými progresivitami jeho úhlavnými nepriateľmi. V tomto štádiu je boj s „mafiou“ odsunutý na bok ako akési kolaterálne bojisko.

Ako človek bez hlbšej sociálnej inteligencie v tomto bode môže naraziť. Ak jeho vykonávateľ Gyimesi nakoniec presadí s pomocou Tarabu a značnej časti opozície, ale aj s pomocou klubu SME RODINA zákaz dúhových vlajok na verejných

KOMENTÁR

budovách, bude to jasné znamenie, že liberálna úderka v OĽaNO – Stančík, Čekovský či Kozelová – napriek prípadnej extrémnej servilnosti nemá v OĽaNO perspektívu lepšiu než nejaké päťdesiate miesto na kandidátke. No a práve tu je možnosť pre Sulíka zamiešať karty. Iste, ľudská či odborná kvalita liberálnej úderky v OĽaNO sa limitne približuje nule, ale deštrukcia nepriateľa je aj jeho príkaz dňa, a tak po draftovaní Krúpu mu ako zicher stačí získať ešte ďalších dvoch-troch poslancov.

Parlamentná aritmetika nepustí. Takzvaná trojkoalícia spolu s podporujúcimi nezaradenými a trojicou tarabovcov má spolu sedemdesiatpäť poslancov, čo je pat. Ak by ešte „kúpili“ dnes už v podstate jasne opozičného Čepčeka, ktorý má približne 80 percent hlasovaní spoločných s opozíciou, mali by najkrehkejšiu väčšinu 76 hlasov. Tieto akvizície by však neboli zadarmo. Trojkoalícia by za ne musela zaplatiť podporou zákonov, ktoré by liberálnych poslancov dostávali do mdlôb. No a nejde len o liberálov v OĽaNO. Veľký problém by s takto podporovanou vládou malo aj duo poslancov Šeliga a Žitňanská. Ak viac sledujete slovenskú politiku, niekedy naozaj treba žasnúť nad triviálnosťou politických ťahov našich politických aktérov. Aj Sulíkovi muselo byť jasné, že také jednoduché to nebude. Predstava, že extrémne submisívny premiér Heger zabezpečí likvidáciu svojho straníckeho predsedu, bola naozaj mimo reality. No a predstava, že potom, ako hrubo osobne potupia Matoviča, ten so sklopenými ušami naklusá do parlamentu a bude tam tichým pozorovateľom, je takisto mimo reality. Toto naozaj nemohlo vyjsť.

Vráťme sa však k Tarabovej dileme. On ako predstaviteľ tvrdo opozičných a ešte viac konzervatívnych názorov sa tiež ocitol pred dilemou. Podporiť elimináciu Matoviča a tým posilniť liberálov, proti ktorým permanentne bojuje? Pritom v politike platí jasné pravidlo: ak vaši protivníci robia vážne až fatálne chyby, nevyrušujte ich. Taraba však narazí v niečom inom. Bude veľmi ťažké vysvetliť svojim priaznivcom a voličom, že aktívne nepomôže pri odstránení najnenávidenejšieho politika minimálne za posledných tridsaťdva rokov. Je to to isté, ako keby dnes Smer vysvetľoval svojim voličom, že napriek tomu, že máme katastrofálnu vládu, necháme ju dovládnuť a ona sa za tých jeden a pol roka tak zdiskredituje, že v roku 2024 už bude možné vládnuť bez zásadných kompromisov, teda že väčšinu sformujú strany Hlas a Smer.

Toto však voliči počuť nechcú, chcú zmenu čo najskôr, aj keď to bude opäť len kompromis. Aj preto Smer, Hlas a Republika (každá strana s rôznou intenzitou) zbierajú podpisy pod referendum. Ukazuje sa tak, že politické náklady tejto krízy sa odrazia aj na časti opozície, ktorá pre mnohých voličov prestáva byť čitateľná. Aj pred politikmi občas vyvstane dilema, ktorej vyriešenie môže byť naozaj veľmi ťažké.

Obeťou vojny je slovo

Ivan KRAJČOVIČ

Hovorieva sa, že slovo je silnejšie ako meč. Preto sa ho po celú históriu ľudstva mocní tohto sveta báli. Svoje by o tom mohli povedať trebárs francúzsky kresťanský teológ Berengar, ktorého v roku 1050 súdili za jeho názory a traktáty, taliansky básnik, autor Božskej komédie Dante Alighieri, ktorému šesť rokov po jeho smrti spálili politickú úvahu De monarchia ako kacírske dielo, alebo Jan Hus, keď rozsudkom Kostnického koncilu skončil v roku 1415 na hranici nielen on sám, ale aj jeho spisy. Pätnásteho júna 1520 pápež Lev X. zakázal čítanie kníh, ktoré napísal Martin Luther, a cirkev vydala v roku 1559 Index librorum prohibitorum, ktorý obsahoval zoznam zakázaných publikácií, ktoré podľa jej názoru mohli poškodiť vieru alebo morálku veriacich. Básnik Heinrich Heine sto rokov pred druhou svetovou vojnou povedal, že tam, kde pália knihy, budú nakoniec upaľovať aj ľudí. O pálení kníh nacistami v roku 1933 v Nemecku a Rakúsku netreba dlho hovoriť. Študenti z Národno-socialistického nemeckého študentského spolku vtedy

POZNÁMKA

obradne spálili tisícky kníh označených ako „nenemecké“. Na hranici skončili spisy Bertolda Brechta, Franza Kafku, Alberta Einsteina, Henricha Manna, Stefana Zweiga, reportéra Egona Erwina Kisha, H. G. Wellsa a Romaina Rolanda, ale aj českých autorov Ivana Olbrachta a Jaroslava Haška...

Prešli roky a strach zo slov sa šíri aj v dnešnej modernej dobe. Na zoznam zakázanej literatúry sa aj v Československu po druhej svetovej vojne a potom počas normalizácie sedemdesiatych rokov dostal pestrý výber nepohodlných autorov. Knihy sa síce verejne nepálili, ale knižnice dostali zoznam nežiaducej literatúry, ktorú mali stiahnuť a „vyradiť“. Ukrajinské úrady v roku 2015 zostavili zoznam kníh vydaných v Rusku, ktorých distribúcia je na ukrajinskom území zakázaná. Na indexe sa ocitlo tridsaťosem publikácií. V roku 2016 spálilo vedenie vysokej baníckej školy v severoruskej Vorkute na školskom dvore desiatky kníh vydaných s prispením v Rusku nežiaducej nadácie Open Society Foundations amerického miliardára Georga Sorosa. Kňazi z poľskej katolíckej evanjelizačnej nadácie SMS z neba v roku 2019 verejne spálili knihy čarodejníckej série Harry Potter od J. K. Rowlingovej či upírsku ságu Súmrak od Stephenie Meyerovej. Knižnica Royal Holloway University of London Library oznámila v roku 2020, že v úsilí bojovať proti „štrukturálnemu rasizmu“ v britskej spoločnosti odstráni určité tituly z ich zbierky. Proti zámeru verejne protestoval iba vodca strany Brexit Nigel Farage.

Knihofóbia vyvrcholila na Ukrajine v polovici tohto roka, keď Ukrajinské ministerstvo kultúry a informačnej politiky vydalo pokyn Ukrajinskému knižnému inštitútu, aby zničil bez výnimky všetky knihy vydané v Rusku vrátane preložených z ruského jazyka. Podľa riaditeľky inštitútu Oleksandry Kovalovej zničia najmenej sto miliónov kníh, pretože „sprostredkúvajú zlo“. V prvom kole má ísť o propagandistické knihy s protiukrajinským zameraním, ale neskôr dôjde na takých autorov, ako sú Alexander Puškin, Lev Tolstoj alebo Fiodor Dostojevskij. Aj keď slovenské médiá o príkaze opatrne informovali, nikto tento krok obšírnejšie nekomentoval.

Knihy možno spáliť, ale slovo nemožno zničiť. Napriek tomu, že za našimi hranicami je ozbrojený konflikt, je jedno, či ho nazývame vojnou, alebo „špeciálnou operáciou“, prečo treba vymazať aj časť kultúrneho dedičstva ľudstva?

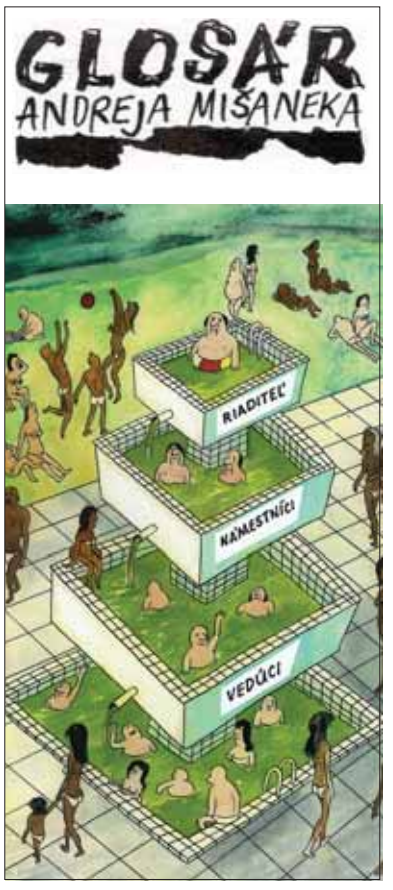

SPOZA OPONY

Prečo je zvrchovanosť aj dnes nevyhnutná

Dušan D. KERNÝ

Do roka 1992 bolo slovo zvrchovanosť takmer neznáme. Vynorilo sa a do každodenného jazyka politiky, žurnalistiky, ale aj rozhovorov občanov preniklo, pretože sme prenikavo náhle pocítili potrebu reálne vyjadriť skutočnosť, v ktorej sme sa ocitli. Zvrchovanosť bola potrebná, o tom dnes hovoria archívne zábery zhodných vyjadrení politikov, ktorí ju presadzovali – politikov, ktorí sa potom v priebehu rokov už samostatného štátu stali nepriateľmi takrečeno na život a smrť.

Zvrchovanosť bola len iným názvom pre reálnu potrebu doby. Vyjadrovala potrebu suverénneho rozhodnutia, to, že za nás nerozhoduje niekto iný. A suverénom v novej ére je volič. A nikto iný.

V októbri 2012 som pre anketu Slovenských pohľadov k 20. výročiu vzniku Slovenskej republiky okrem iného opísal svedectvo o tom, ako na uzavretom rokovaní v jednom z pražských palácov so zahraničným predsedom vlády predstaviteľ českej vlády hosťom vysvetľoval, ako je Praha pripravená na oddelenie všetkého českého od Slovenska. Bez zábran sa hovorilo, že štát, jeho mena, jeho inštitúcie zaniknú. Teda Československo prestane existovať!

Pre hostí zo Západu to prišlo pred začiatkom leta 1992 ako blesk z jasného neba. Od českého hostiteľa odznela ohromujúca veta: Praha je pripravená, je to jednoducho tak, ako keď na klávesnici počítača jedným prstom stačíte delete – zrušiť, a druhým enter – začni.

Prezieravá politika sa vždy začína spoznaním reality. Skutočnosť bola taká, že sa spelo k vzniku dvoch štátov, český tak ako slovenský mali byť pre jednu i druhú stranu tým najlepším nástrojom nielen pre riešenie vzájomných vzťahov medzi Čechmi a Slovákmi a domácich ekonomických záležitostí, ale najmä zahraničných.

Podstatné pre českú, ako aj slovenskú stranu bolo, že si veci mohli usporiadať bez cudzieho zasahovania. Zvrchovane, suverénne. A samostatný štát bol pre to najlepším nástrojom. Tento rok v dňoch výročia prijatia Deklarácie Slovenskej národnej rady o zvrchovanosti Slovenskej republiky zo 17. júla 1992 som sa neraz zhováral s prof. Ivanom Laluhom, priamym svedkom, ako aj pamätníkom, ktorý fakty o udalostiach uložil do nejednej knihy. Naposledy, ako na to upozornila v minulom vydaní SNN Dáša Machalová, toto leto v knihe Dubček. Profesor Laluha je náročný partner, vedia to všetci, ktorí účinkujú pri príprave jeho kníh či podujatí, konferencií, výstav v zahraničí alebo pod záštitou neúnavnej starostky Dubčekovho rodiska Uhrovca pani Máčekovej.

Presnosť faktov, citátov, dátumov, súvislostí na to je profesorsky prísny. Preto som aj pri tomto výročí považoval za potrebné poznať jeho názor. Veď v rozhodujúcich časoch bol predsedom poslaneckého klubu vládnej strany. Profesor ma, tak ako každého, odkazuje na svoje knihy. Zdôrazňuje fakty – po voľbách v júni 1992 bolo stretnutie 19. – 20. júna na bratislavskom Bôriku s predstaviteľmi českého vládneho poslaneckého klubu ODS, kde sa uzavrelo, že východiskom namiesto konfederácie bude lepšie mať dva samostatné štáty a súčasný štát zanikne ústavným spôsobom. Historik Jan Rychlík to potom priamo nazval politickou dohodou o ústavnom zániku československej federácie.

Podstatné je, že v zmysle tejto politickej dohody dvoch víťazných strán na českej a slovenskej strane o vzniku dvoch samostatných štátov na základe ústavného zániku existujúceho štátu potom rokovali ich predstavitelia – Vladimír Mečiar a Václav Klaus 30. júna vo vile Tugendhat v Brne. Inými slovami, v Brne sa už len dohodlo, ako to urobiť, o ústavnom zániku Československa už bolo v zásade rozhodnuté. Je neuveriteľné, ak sa dnes vyvrcholenie národno-emancipačného procesu v médiách predstavuje v rozpore s dejinnými faktmi – ako rozhodnutie dvoch mužov na jednom niekoľkohodinovom stretnutí. Zamlčuje sa, aké dramatické sociálne dosahy mala radikálna ekonomická reforma a rast nezamestnanosti na Slovensku. No a pokiaľ ide o zahraničie, v rokovaniach o uznaní oboch štátov ani len nepadla zmienka o nejakom referende, plne sa uznávali výsledky demokratických volieb.

SEBAOBRANA

Každodenná prax potvrdzuje, že mnohí občania ani len netušia, že viaceré, ak nie všetky okresné úrady vydali vzhľadom na letné horúčavy a pretrvávajúce sucho zákaz vstupu do lesov. Nie je to zákaz svojvoľný. Požiar v lese môže vzniknúť veľmi rýchlo. Autorovi poznámky počas jednej z reportáží príslušníci Hasičského a záchranného zboru v Malackách názorne ukazovali, ako môže napríklad odhodená fľaška s nedopitou tekutinou zapríčiniť požiar aj obrovského rozsahu. Funguje totiž v určitej súhre zlých okolností ako lupa.

Zákaz vstupu do lesov

Takisto môže pohromu spôsobiť aj kvapka rosy vo vrecúšku z „igelitu". A o cigaretových ohorkoch či „grilovacích" ohníkoch je škoda slov. Ozaj, vedeli ste, že katalyzátor na výfuku auta po zastavení motora dosahuje takú teplotu, že pokojne môžete na trávnatom poraste, lúke alebo v inom zarastenom teréne tiež založiť požiar? V lepšom prípade v pohorenisku skončí „iba" vaše auto. Už niekoľko týždňov platí pre mnohé okresy zákaz vstupu na lesné pozemky z dôvodu pretrvávajúcich vysokých teplôt, nedostatku zrážok a výrazného poklesu vlhkosti lesnej hrabanky, padnutých konárov a lesných podrastov. Okresné úrady vo svojich opatreniach definovali, na koho sa zákaz nevzťahuje, a to konkrétne na obhospodarovateľov lesných pozemkov, užívateľov poľovníckych revírov, členov lesnej stráže, členov poľovníckej stráže a členov stráže prírody a členov rybárskej stráže, štátnych zamestnancov pri výkone štátnej správy, záchranné a ozbrojené zložky Slovenskej republiky.

Každý zákaz má však svoje vlastné špecifiká. Napríklad webový portál Tatranského národného parku uvádza, že ,,obmedzenie sa nevzťahuje na turistické a cykloturistické trasy, takže pri plánovaní výletov nemusíte meniť svoje pôvodné úmysly. Čo si však mnohí čitatelia neuvedomili, je to, že toto vyhlásenie sa vzťahuje len na lesné pozemky, ktoré spravuje a obhospodaruje Správa Tatranského národného parku so sídlom v Tatranskej Lomnici.

V lete sa začína pravidelná hubárska sezóna, a to aj v mimoriadne obľúbených vojenských lesoch. Aj Vojenské lesy a majetky SR informujú verejnosť o vyhlásení času zvýšeného nebezpečenstva vzniku požiarov vo vojenských lesoch a o dočasnom zákaze vstupu do lesov. Vyhlásenie času zvýšeného nebezpečenstva vzniku požiarov a tiež zákaz vstupu verejnosti do lesa platí vždy až do odvolania. Ak by ste sa nebodaj chceli počas návštevy vojenských lesov aj odfotiť – pozor, je tu v platnosti tentoraz naozaj nezvyčajné opatrenie. Zákaz fotografovania. Ministerstvo obrany „neodporúča ani fotiť, natáčať a zverejňovať vojenské obvody. Okrem porušenia zákona môže totiž takéto konanie negatívne ovplyvniť plnenie úloh OS SR a ďalších zložiek štátu. Preto MO SR pozastavuje aj udeľovanie súhlasu na fotenie alebo filmovanie v týchto priestoroch".

O všetkých aktuálnych zákazoch by mali správcovia lesov informovať na zvyčajných vstupných koridoroch, trasách či cestách do lesných porastov. No aj tu platí – neznalosť zákona (a nariadenie okresného úradu má tiež silu zákona) neplatí.

Ján ČERNÝ

Akademický maliar Ján AGARSKÝ zo Starej Pazovy o umení vo Vojvodine

Korene s kontinuitou aj objavnosťou

Zhováral sa Emil SEMANCO – Foto: archív autora

Akademický maliar Ján AGARSKÝ absolvoval strednú umeleckú školu v Novom Sade a Vyššiu pedagogickú školu, výtvarný odbor v Belehrade. Maliarstvo študoval v Rijeke aj na Akadémii umenia v Novom Sade. Na VŠVU v Bratislave absolvoval doplnkové štúdium u profesora Jána Bergera. Pracuje ako výtvarný pedagóg na Základnej škole hrdinu Janka Čmelíka a prednáša výtvarnú kultúru v Starej Pazove, odkiaľ pochádza. Jeho výtvarný svet sa nachádza v hraničnom pásme medzi abstraktným výtvarným prejavom a mimetickým konceptom umenia. Ide o takmer abstraktný expresionizmus. Základnou umelcovou témou je príroda – príroda ako zákonitosť, ako pravda, ako život. V transformáciách krajiny zotrváva počas celého maliarskeho vývinu až dodnes. Nie je to však fotografický prepis videného a zažitého. Vo všetkých jeho obrazoch je inšpirácia krajinou akoby v zadnom pláne, kompozíciám dominuje špecifická farebnosť a osobité koloristické znaky, ktoré sú nositeľom emócie.

● Vaše pôsobenie v radoch Umeleckej besedy slovenskej možno už merať desaťročiami, aj keď, pochopiteľne, bližšia je vám domáca výtvarná scéna v Srbsku. Napriek mnohým aktivitám a výstavám sú u nás, na rozdiel od kovačických naivistov, tamojší slovenskí vysokoškolsky vzdelaní profesionálni výtvarní umelci takmer neznámi. Tých práve predstavujete v Novom Sade v Ústave pre kultúru vojvodinských Slovákov na výstave Korene 8. Ako treba vnímať túto prehliadku?

INTERVIEW

Výstava Korene 8 je koncipovaná ako protiváha naivnému umeniu, ktoré súvisí s Kovačicou, jej školou a jej predstaviteľmi. Chcel som ňou predstaviť akademicky vzdelaných umelcov slovenského pôvodu, ktorí žijú v Srbsku v oblastiach, kde nie je dominantné slovenské obyvateľstvo, a ukázať, že existuje aj súčasná moderná výtvarná tvorba, ktorá sa spája so Slovákmi, a nie je to naivné umenie. Sú vystavené menšie formáty a práce na papieri, maľby, koláže, kresby, grafiky, fotografie aj kombinované techniky... Niektorí autori prezentujú dokončené diela v malom formáte, niektorí skice, poznámky, prípravy na väčšie diela. Keďže je to každoročná prezentácia, aj keď prvý raz je prehliadka v Ústave pre kultúru vojvodinských Slovákov v Novom Sade, sú to „čerstvé diela" a výtvarná kritika takto môže z roka na rok sledovať, čo vzniká u jednotlivých autorov v ich ateliéroch, a hodnotiť vývin, kvalitatívny posun alebo stagnáciu. V Novom Sade budú Korene 8 do konca júla a potom ich uvidia návštevníci v Starej Pazove.

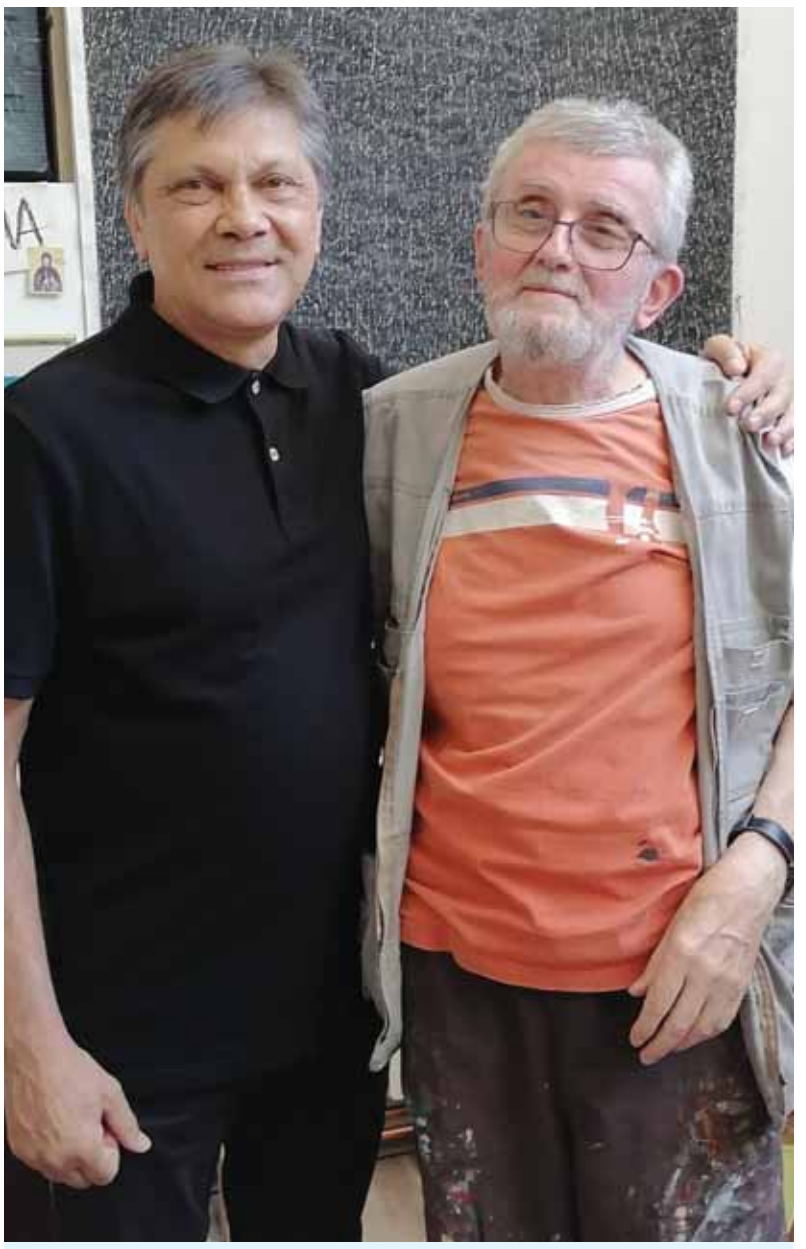

Akademický maliar Ján AGARSKÝ ako spoluorganizátor tohtoročnej výstavy profesionálneho výtvarného umenia vojvodinských Slovákov Korene 8 a nositeľ špeciálnej ceny poroty Pavel Čáni (vpravo).

● Srbsko-slovenská výtvarná kritika sumarizuje, že Korene 8 a bienále v Petrovci poskytujú kompletný a komplexný pohľad na aktuálne dianie vo výtvarnom umení vojvodinských Slovákov. Čo vy na to?

Umelecký kritik Sava Stepanov na vernisáži výstavy vyzdvihol, ocenil a pochválil tieto dve koncepcie prezentácie slovenského umenia v Srbsku. Doslova povedal, že takto máme prehľad o tom, čo sa aktuálne deje v umení vojvodinských Slovákov, a podčiarkol, že je veľmi dôležité zachovať túto kontinuitu, lebo len máloktorej národnostnej menšine sa podarilo dosiahnuť tento predel medzi insitným a moderným umením, aj keď akademicky pripravených umelcov, ktorí priznávajú slovenské korene, nie je veľa; ich počet sa pohybuje medzi tridsiatimi piatimi až štyridsiatimi. Korene 8 tentoraz obsahujú vizitky dvadsiatich štyroch umelcov. Laureátkou sa stala Zdenka Mária Madacká za sériu kresieb a špeciálnu cenu poroty prisúdila grafikovi a maliarovi Pavlovi Čánimu. Aj keď ocenení na vernisáži neboli prítomní, katalógy z týchto prezentácií budú zaujímavým dokladom na budúce analýzy a interpretácie výtvarného umenia v Srbsku začiatkom 21. storočia.

● Vaše tohtoročné významné životné jubileum sa podpisuje pod viaceré prezentácie, individuálne výstavy aj účasti na kolektívnych vystúpeniach. Šesťdesiatku ste si pripomenuli už v jari v kruhu spolkových kolegov na výstave Jubilanti UBS v Topoľčanoch. Určite to nebola vaša jediná aktivita...

Ako tohtoročný jubilant sa okrem výstav na Slovensku s členmi UBS predstavujem i v Srbsku. V Galérii Zuzky Medveďovej v Báčskom Petrovci pod názvom JUBILANTI, kde spoločne so mnou vystavovali Rastislav Škulec (60) a Michal Ďurovka (50) ako študenti profesora Jovana I. Rakidžića. Samostatnú výstavu mi zorganizovali aj v Ústave pre kultúru vojvodinských Slovákov v Novom Sade. Popri mojej šesťdesiatke je to zároveň štyridsiate výročie mojej výtvarnej činnosti a vystavovania. Preto mi v galérii Strediska pre kultúru v Novej Pazove pripravili tiež samostatnú výstvu. Ak pôjde všetko podľa plánu, koncom roka by mala byť ďalšia výstava mojich koláží v Sente a v Starej Pazove v Galérii Mira Brtková výstava niekoľkých akrylových prác väčšieho formátu na plátne. To bude zrejme všetko.

O ČOM JE REČ?

Poďakovanie baťkovi Mináčovi

Peter ŠTRELINGER

Neuveriteľné: desiateho augusta sme si na Slovensku pripomenuli sto rokov od narodenia národného umelca Vladimíra Mináča, bývalého predsedu Matice slovenskej, kultúrnej osobnosti, ktorá sa naozaj narodí len raz za storočie. Kladenie venca na cintoríne v Slávičom údolí, seminár v Bratislave v Matici, odhalenie sochy v Rimavskej Sobote... Len rodná obec Klenovec ešte stále spí?! Dozvedel som sa, že sa tam vraj komusi nepáči, že bol komunista. Možno to vôbec nie je pravda! Lebo pre Mináča bol rodný Klenovec vždy miazgou jeho života, bol s ním zviazaný priamo pupočnou šnúrou. Odtiaľto odišiel do škôl, ale i do SNP – a často sa sem vracal. Nezmeškal nikdy, keď tu začali rásť hríby, poznal miesta v okolitých lesoch, odkiaľ sa vracal domov s plným košíkom. A najmä za bývalého režimu sem spolu s ním chodili kamaráti, aj všelijakí obsmŕdači, čo sa mu chceli votrieť do priazne, keď bol vo funkciách. Lebo baťko Mináč pomáhal rád, aj si rád vypil, najmä dobrú „moskovskú"... No priznám sa, ja som baťka nikdy nevidel pripitého. Mal neobyčajnú guráž, jeho tempo nezvládol hocikto. Nacenganým kamarátom padali hlavy (aj do polievky, nielen do pohára), ale baťko bol pán, bol to jednoducho šľachtic. Ja som ho, priznám sa – a mnohokrát som sedel v jeho spoločnosti – nepočul tárať hlúposti, bol to rozprávač par excellence. Aj pred velikánskym auditóriom kdesi v kultúrnom dome či na konferencii. S úprimným presvedčením hovorím, že baťko Mináč sa naozaj zaslúžil o Slovensko a najmä o slovenskú kultúru, zvlášť literatúru. Popri ňom vyrástla pozoruhodná generácia slovenských prozaikov, ale aj básnikov. Jaroš, Šikula, Ballek, Andrej Chudoba, Rudo Sloboda... No aj tí o pár rokov mladší: Ľuboš Jurík, Machala, Peter Holka, Ján Tužinský, Hudec – čo meno, to osobnosť, klobúk dolu, aj keď podaktorí (či väčšina) už nežijú. A baťko ich knihy ako kritik aj uvádzal do slovenskej prózy na stránkach novín a časopisov. A to jeho členstvo v komunistickej strane, čo mu dnes mnohí (aj z Matice) obúchavajú o hlavu? On síce bol komunista, ale burič. A v kompartii mal aj veľmi veľa nepriateľov. A nie hocijakých, papalášov na najvyšších miestach. On bol totiž neúprosný, satirický a kritický, vedel sa vysmiať zo zadubencov. A oni mu to vždy spočítali. Biľak či Pezlár, hlupáci s klapkami na očiach, videli v baťkovi oportunistu. A snažili sa ho z tej strany neraz vykopnúť, lenže – na baťka boli krátki. Spomínam si napríklad, ako som u mladého vedúceho tajomníka strany na Kysuciach vybavil „čestné občianstvo" mesta Turzovka. Aby sme mu chránili chrbát. Bola potom veľká sláva na Jašíkových Kysuciach, kam tiež baťko často chodil. Lebo tam bol doma. Ale aj v Turci, na Orave a v Liptove. Tam mal svoje obľúbené miesta, oázy ochrany, priateľov, na ktorých sa vedel a mohol spoľahnúť. A, pravdaže, chodil najmä do Martina – ako predseda Matice. To bolo prekvapujúce, že túto funkciu prijal po Lacovi Novomeskom po okupácii. Bolo to neľahké obdobie – konsolidácia frčala – a proti baťkovi stála celá kamarila funkcionárov z OV KSS. Stoliční malí králi! A baťka nenávideli, lebo mu nesiahali ani po päty! A on bránil nielen ľudí z Matice, aj keď často neubránil, viem o tom svoje – no ja mu vďačím za to, že keď ma šli vyšmariť z Matice, baťko vybavil pre mňa u predsedu Andreja Plávku miesto na sekretariáte Zväzu spisovateľov. A tak som sa vďaka baťkovi ocitol v Bratislave. Pán Boh zaplať za to – baťko Mináč. Som na konci glosy, ale ešte som sa nedostal k jeho literárnemu dielu. Tak aspoň krátko: zvlášť milujem jeho Dúchanie do pahrieb (1972), ako baťko Mináč i ja mám rád štúrovcov. Štúrovci – to sú naše dejiny. „A čo je národ bez dejín? História pre národ živý je tým, čím svedomie pre človeka. Človek bez svedomia je koža biedna, daromná: národ bez vedomostí o sebe a predkoch svojich je hromádka koží otrockých." Vladimír Mináč bol famózny štylista, nikto mu nebol a dosiaľ ani nie je na Slovensku roveň. A ten záver jeho eseje o štúrovcoch: „Nemáme čo smútiť za takzvanou ‚veľkou' históriou: je to história veľkých lúpežníkov." Aké pravdivé – aj teraz!

Spoločnosť Slovalco utlmuje výrobu a chce prepustiť väčšinu zamestnancov

Hliníková obeť nemohúcnosti politikov

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: SLOVALCO

Jediný výrobca hliníka na Slovensku spoločnosť Slovalco, ktorý má na prvý pohľad protichodných majiteľov – nórsku spoločnosť Hydro Aluminium a investičnú skupinu Penta Investments, ohlásila prepúšťanie a uvažuje o skončení výroby. Zdanlivo to zapríčinili tri faktory – vysoké ceny elektrickej energie, premrštené ceny emisných povoleniek a nízke ceny hliníka vo svete.

Je tu však aj štvrtá príčina, ktorá sa až tak často nespomína – neschopnosť politikov vyriešiť tento problém, ktorý sa nedotkne len štyristo zamestnancov hlinikárne, ale aj približne dvetisícpäťsto zamestnancov iných firiem naviazaných na výrobcu hliníka.

■ NÁKLADNÁ VÝROBA

Po starej výrobe hliníka z bauxitu zostala v Žiari „pamiatka“ – štyridsať metrov vysoký kopec obsahujúci desať miliónov ton kalu. Nórsky investor priniesol ekologickejšiu výrobu. Slovalco vyrába hliník z hrubozrnného oxidu hlinitého. V elektrolýznych peciach sa taví spolu s fluoridom hlinitým, ktorý je zložkou elektrolytu. Pri výrobe sú dôležité anódy, ktoré si podnik vyrába sám z petrolkoksu a zo smoly. Vážia takmer jeden a pol tony a pri výrobe hliníka sa spotrebujú. Po roztavení je kov s čistotou 99,8 percenta odčerpaný a odliaty

KAUZA

ako polotovar buď do tvaru čapov, alebo bločkov. Elektrolytická výroba hliníka je energeticky mimoriadne náročný proces, a preto je hlinikáreň v Žiari najväčším odberateľom elektrickej energie v Slovenskej republike. Spotrebuje až osem percent vyrobenej elektrickej energie. Práve vysoká spotreba a cena elektriny sa podpísali pod jej terajšie problémy.

■ DLHODOBÝ SPOR

Problémy Slovalca s odberom elektriny nevznikli v tomto roku. Už v roku 2005 chcelo vedenie podniku žalovať Slovenskú republiku za nedoriešenie problému s odberom elektrickej energie. Žiarska hlinikáreň je síce najväčší koncový odberateľ elektriny od Slovenských elektrární, ale na základe dvanásť rokov starých zmlúv v tom období neplatila za prenos elektriny nijaké poplatky. Po rozdelení energetickej sústavy sa však museli podpísať nové zmluvy. Tie mali zohľadňovať nulové poplatky pre Slovalco, pretože vznikom Slovenskej

Nalievanie hliníka do odlievacej pece

elektrizačnej a prenosovej sústavy v januári 2002, ktorá prebrala niektoré služby od Slovenských elektrární, nastala nová situácia. Dovtedy bol zmluvným partnerom Slovalca Slovenský elektrizačný podnik a prenosová sústava bola jeho súčasťou.

■ POLITICKÉ EGÁ

Pätnásť členských štátov Európskej únie vrátane Slovenska môžu na podobné situácie použiť kompenzačné mechanizmy. Na Slovensku máme tiež Environmentálny fond, do ktorého prúdia financie získané za nákup emisných povoleniek. Fond spravujú ministerstvo financií a ministerstvo životného prostredia. V súčasnosti má na účte približne jednu miliardu eur.

Tu sa začína Kocúrkovo. Minister hospodárstva Richard Sulík sa na tlačovke čuduje, ako je možné, že fabrika má problém, keď ceny hliníka stúpli o 80 percent. Zabudol si overiť ceny elektrickej energie, tá vzrástla o 220 percent! Minister životného prostredia Ján Budaj pre RTVS potvrdil, že Environmentálny fond v jeho správe môže zvyšovať štátnu pomoc až po tom, keď ministerstvo financií bude súhlasiť so zmenou zákona. Minister hospodárstva Sulík, ktorý má o prostriedky požiadať, dosvedčil, že financie z Environmentálneho fondu určené pre Slovalco, ale aj ďalšie firmy, zablokoval minister financií Igor Matovič, ktorý rozhoduje o uvoľňovaní peňazí. Stretol sa s ním aj dlhoročný generálny riaditeľ firmy Slovalco Milan Veselý. Ani toto stretnutie nič nevyriešilo. Riaditeľ Veselý verejne pomenoval problémy jeho

Nakladanie hliníkových odliatkov v expedícii.

fabriky ako výsledok politiky ministra financií. V zahraničí na kompenzáciu priemyselných firiem dávajú zhruba 19 percent získanej sumy z environfondov, na Slovensku sú to necelé štyri percentá. Zhrňme si to – podniky typu Slovalco sú závislé od pomoci z Environmentálneho fondu, do ktorého sami prispievajú, ale kompetentní z neho nechcú financie uvoľniť.

■ NEZMYSELNÉ POVOLENKY

V roku 2005 zaviedla Európska únia takzvané emisné kvóty. Firmy odvtedy nemôžu vypúšťať do ovzdušia, čo chcú, ale musia mať na objem emisií nakúpené emisné povolenky. Tie sú predmetom dražby, a tak ich cena kolíše. Na začiatku roka 2020 stála tona emisných povoleniek 26 eur, v minulom 30 eur a v tomto roku je to vyše 90 eur. Zavedenie kvót malo vznešený cieľ, znížiť obsah skleníkových plynov v ovzduší. Lenže... Aj keď je emisná stopa jednej vyrobenej tony hliníka v Slovalcu 4,2 tony CO_2, čo je štyri až päťkrát menej v porovnaní so svetovým priemerom, musí za ne platiť. Ak by sa nórsky investor rozhodol presunúť výrobu do krajiny, kde o emisných povolenkách nechyrujú, ubudnú mu starosti a výroba bude pre neho ziskovejšia. No a skleníkový plyn akosi neuznáva hranice Európskej únie. Pokojne doletí z Ruska do Európy, nech sa budeme usilovať akokoľvek. Pritom v krajinách Európskej únie sa produkuje len 7 percent CO_2, ostatné pripadá na USA, Indiu, Rusko, Čínu, Brazíliu a africké krajiny. Redukovať emisie má zmysel, ale ak sa k snahe nepripojí celý svet, nemá cenu dávať si záväzky o znižovaní skleníkových plynov.

■ CHÝBA KONCEPCIA

Zužovať vzniknutú situáciu len na ekonomiku alebo neschopnosť slovenských politikov odhodiť stranícke tričká a preklenúť osobné animozity na prospech vyššieho záujmu, je však krátkozraké. Zatiaľ akoby sa kompetentní tešili, že všetko sa azda utrasie. Je však možné aj to, že ich nečinnosťou príde Slovensko o ekologickú výrobu hliníka, ktorý, mimochodom, potrebujú aj domáce automobilky. Hlinikáreň má zmluvami potvrdenú elektrickú energiu za staré ceny do konca roka 2022, potom problém prepukne. Slovensku chýba komplexný mechanizmus pomoci firmám. Ak ich vieme nájsť pri vítaní investorov typu Volvo – teda lacnú pôdu, infraštruktúru, daňové prázdniny a podobne – mal by sa vypracovať aj prehľadný postup pomoci pre už jestvujúce firmy. Bez dostatočných kompenzácií od štátu bude časom energeticky náročným firmám, ako je Slovalco, Slovnaft, U. S. Steel alebo Duslo Šaľa hroziť ich zatvorenie. Príkladom sú už spolovice odstavené Oravské ferozliatinárske závody...

Bratislavou pochodovali zástancovia tradičnej rodiny, aj stúpenci agendy LGBT

Tí, čo by mali burcovať, zostávajú nečinne a ticho

Matej MINDÁR – Foto: Juraj KOSTOLANSKÝ

V bratislavských uliciach sa 23. júla uskutočnili dva konkurenčné pochody presadzujúce rôzne formy usporiadania rodinných a medziľudských vzťahov. Kým pochod iniciatívy Hrdí na rodinu vníma vzťah medzi mužom a ženou za niečo normálne a prirodzené, Dúhový Pride presadzuje názor, že je slobodnou vôľou každého človeka rozhodnúť sa, s kým chce tvoriť partnerský vzťah a s akým pohlavím sa identifikovať.

Postupnú degradáciu prirodzeného vzťahu muža a ženy na Slovensku systematicky verejne podporujú aj niektoré politické strany a ich predstavitelia. Počas nedávneho Dúhového Pridu (po slovensky pochodu) podporili slovenskú LGBT komunitu povedzme bratislavský primátor Matúš Vallo a predseda Bratislavského samosprávneho kraja Juraj Droba, ktorí verejne prevzali záštitu nad týmto podujatím.

■ SPOLOČENSKÝ DLH

Ministerka spravodlivosti Mária Kolíková dokonca priamo vystúpila na Hviezdoslavovom námestí. „Stojím tu aj preto, lebo som jednoducho ministerkou spravodlivosti. A to, ako teraz naša krajina pristupuje ku gay ľuďom, transrodovým ľuďom či jednoducho queer ľuďom a ich rodinám, je nespravodlivé. Cítim vašu bolesť, cítim vaše utrpenie, aj keď viem, že si len ťažko viem predstaviť utrpenie, ktoré prežívate, ak nie ste videní pre to, kým ste, keď ste pod tlakom sa skrývať a vlastne nebyť sám alebo sama sebou. Sme voči vám ako spoločnosť stále dlžní. Máme veľký dlh a treba nám ho splatiť. Urobím, čo je v mojich možnostiach a silách, aby sme to urobili čo najskôr. Viem, že ak by aj prešli niektoré úpravy týkajúce sa

Pochodu Hrdí na rodinu sa slovenské korporátne médiá zďaleka nevenovali tak ako pochodu homosexuálov, lesieb a iných sexuálnych menšín.

spolužitia párov rovnakého pohlavia, na ktorých na ministerstve robíme, stále to bude žalostne málo. Osobitne ma mrzí situácia okolo prepisu rodu transrodových ľudí.“

Podobným spôsobom sa vyjadrila aj prezidentka Zuzana Čaputová, ktorá sa v rámci LGBTI+ Business Forum 2022 nechala počuť, že naša spoločnosť nikdy nebola jednoliata a spoločnosti, ktoré najlepšie pracujú so svojou rozmanitosťou, sú tie, ktoré najlepšie odolávajú krízam. „Aj keď to o nich možno nevieme, všetci poznáme gejov, lesby alebo transrodových ľudí. Realita ich života sa odlišuje od predstáv, z ktorých majú niektorí obavy. Prajem si, aby sme si k sebe hľadali cestu, viedli dialóg bez invektív a našli spôsob, ako môžeme na Slovensku spolu žiť.“

■ TAKMER BEZ PODPORY

Iniciatíva Hrdí na rodinu môže o takejto masívnej verejnej podpore zo strany „kresťanských“ politikov iba snívať. Predseda vlády Eduard Heger sa na facebookovej stránke 23. júla 2022 nijakým spôsobom nevyjadril na podporu tradičnej rodiny muža a ženy. Podobným spôsobom mlčali aj jeho stranícki kolegovia Anna Záborská, Richard Vašečka a Milan Vetrák. Jednou z výnimiek bola poslankyňa Anna Andrejuvová, ktorá na svojej stránke FB umiestnila jednu fotografiu z tejto akcie. Ani Kresťanskodemokratické hnutie na čele s predsedom Milanom Majerským sa na FB nijakým spôsobom nezmienilo o Iniciatíve Hrdí na rodinu.

Naopak, minister práce, sociálnych vecí a rodiny Milan Krajniak z hnutia SME RODINA sa okrem verejnej podpory na sociálnej sieti Facebook aj priamo zúčastnil na tomto podujatí. „Som hrdý na rodinu a veľmi ma teší, že my Slováci považujeme rodinu za najdôležitejšiu hodnotu. Ďakujem organizátorom pochodu Hrdí na rodinu, že každoročne svojou akciou hodnotu rodiny v našej spoločnosti pripomínajú. Ako minister práce, sociálnych vecí a rodiny som presadil, aby náš štát a naše ministerstvo dotáciami nepodporovalo iba menšinové LGBTI projekty, ale prvýkrát v histórii Slovenskej republiky podporujeme dotáciami aj rodinnú politiku. Som hrdý na to, že sme doteraz podporili sumou vyše 9,5 milióna eura výstavbu 223 detských ihrísk RODINKA a veľa ďalších projektov na podporu rodinnej politiky. Teším sa, že deti, rodičia, starí rodičia budú mať kde spolu tráviť čas a že sa spolu budú môcť hrať zdravé deti aj deti s ŤZP, pretože každé ihrisko RODINKA musí mať minimálne tri inkluzívne hracie prvky pre deti s ŤZP.“

Je veľká škoda, že niektorí tzv. kresťanskí politici nijakým spôsobom verejne nepodporili Iniciatívu Hrdí na rodinu. Prečo sa neinšpirujú liberálnymi kolegami, ktorí verejne podporili konkurenčný Dúhový Pride a hrdo to deklarovali? Jasne však treba povedať, že každý človek má právo na svoj súkromný život. Nesmie však neprimeranými prostriedkami pretláčať svoje neprirodzené formy rodinného a partnerského života ako niečo, čo musí každý bez rozdielu akceptovať.

Ako vnímajú a hodnotia ukrajinskú vojnu mienkotvorné médiá v neutrálnych štátoch

Najhorší európsky konflikt uplynulých desaťročí

Dušan D. KERNÝ – Foto: internet

Vinu na najhoršej vojne v Európe v posledných desaťročiach má jednoznačne Moskva. Ale Západ mal konať oveľa rozhodnejšie, mal vojne zabrániť...

„Bez toho, aby sme to všetko kriticky rozobrali, kriticky sa obzreli naspäť, môžeme opätovne podobnú chybu urobiť znovu," konštatuje konzervatívny švajčiarsky denník Neue Zürcher Zeitung s tradíciou (založený 1780). Cez celú prvú stranu denník hlása v titulku, že „Západ neprežíva nijakú hviezdnu hodinu". Odpovedal síce na ruský útok tvrdými sankciami a nevídane rozsiahlou vojenskou pomocou – až to niektorého šéfa vlády zvádza tváriť sa, ako keby mal vojsť do dejín ako štátnik...

■ KOLOSÁLNE ZLYHANIE

„Ale niet nijakého dôvodu na spokojnosť – nastala katastrofa a s jej následkami budeme musieť žiť roky." Hlavnú vinu za terajšiu situáciu nesie prezident Putin. Prepadnúť susedný štát, to sa nedá ničím zdôvodniť. No bolo by „chybou zbaviť vedúcich predstaviteľov akejkoľvek spoluzodpovednosti, lebo tejto vojne sa nielen mohlo, ale aj malo zabrániť". To, že sa tak nestalo, je kolosálne zlyhanie západných vedúcich predstaviteľov.

Nemožno len zjednodušene tvrdiť, že čelíme nepredvídateľnému fanatizmu Putina, ten síce mohol zle odhadnúť situáciu, ale nie je to nijaký šialenec bez racionálneho zvažovania následkov za a proti. Pred inváziou nebol konfrontovaný s dostatočne veľkou a tvrdou rozhodnosťou, vystavený tomu, aby mu bol veľmi jasný rozsah tvrdých sankcií – to je neodpustiteľná chyba Západu.

V minulých mesiacoch sa masívnou vojenskou podporou Ukrajine vyznačovala najmä Veľká Británia.

■ LEN PRÁZDNE FRÁZY

Varovania vedúcich predstaviteľov Západu na adresu Ruska z Európy či Ameriky boli plné prázdnych fráz. Nemecký kancelár oznámil zastavenie projektu Nord Stream 2 až po invázii. Francúzsky prezident svoju ústretovú ruskú politiku nespojil s potrebnou tvrdosťou. V sólovom postupe v roku 2019 chcel prepojiť Rusko v novej, na vzájomnej dôvere postavenej európskej bezpečnostnej architektúre. Bol to projekt neskrývane opozičný voči Amerike, zadrhol sa hneď v začiatkoch. V postupe proti Putinovi ukazuje však ohromujúcu naivitu...

Macron ešte v januári 2022, teda v čase, keď už bolo nevyhnutné zjednotiť európske rady, agitoval za európsku emancipáciu od Ameriky a za rokovanie o novom bezpečnostnom usporiadaní s Ruskom. Napriek tomu, že všetky pokusy o dialóg nepriniesli nijaké ovocie, pokúšal sa znovu podať ruku Putinovi, kým nespoznal, že Moskva v takom správaní vidí len jedno – slabosť.

Na Kremeľ možno vplývať jedine politikou tvrdosti a rozhodnou podporou Ukrajiny. No na zozname štátov, ktoré ešte pred inváziou poskytli toľko zbraní Ukrajine, koľko sa len dalo, by sme podaromnici hľadali Francúzsko. Po začiatku invázie, keď Francúzsko predsa len začalo poskytovať Ukrajine vojenskú pomoc, bola menšia ako od maličkého Estónska.

■ OBROVSKÉ STRATY

Vytrvalé a systematické posilňovanie ukrajinskej obranyschopnosti celým Západom nielen teraz, ale po celé predchádzajúce roky – to malo zastrašiť Rusko. Aspoň USA a niektoré iné štáty krátko pred začiatkom vojny dodali Ukrajine tisíce protitankových a protileteckých rakiet. Ale Západ mohol urobiť oveľa viac a boli by to dobre investované peniaze. Veď náklady spôsobené touto vojnou sú obrovské. Len pokles celosvetového hospodárskeho rastu v tomto roku podľa OSN bude predstavovať stratu osemsto miliárd dolárov. Znovuobnovenie Ukrajiny takisto pohltí stovky miliárd dolárov. No a k tomu treba prirátať obrovské sumy na zvýšené vojenské rozpočty štátov. Je zrejmé, že len za zlomok z týchto súm sme mohli Ukrajine v čase pred vojnou rozhodujúcim spôsobom pomôcť, a tým zároveň urobiť oveľa viac pre našu vlastnú bezpečnosť, tvrdí sa v stanovisku periodika NZZ.

Isteže, po bitke je každý generálom. Výhovorky, že nikto neočakával Putinov útok, nezvyšujú dôveryhodnosť vlád. Západ sa môže cítiť zjednotený vo svojom rozhorčení nad ruským barbarstvom, ale neprežíva nijakú hviezdnu hodinu. Veď v najbližších mesiacoch sa zrejme na terajšom stave nič nezmení. Opäť sa opakujú také isté debaty o embargách a dodávkach zbraní Ukrajine, ako sa viedli pred začiatkom vojny. Nemecko zostáva brzdou Európy, a ak by nebolo USA, nemal by kto pomoc koordinovať a poháňať vývoj udalostí dopredu, píše švajčiarske periodikum. V poslednom júlovom víkendovom vydaní rakúskych novín Wiener Zeitung nachádzame na dvoch novinových stranách veľkého formátu nielen ojedinele veľkú, ale aj prenikavú štúdiu pod názvom Putinovi tichí priatelia. Rakúske noviny sa podrobne a v historických súvislostiach kriticky vyjadrujú nielen o rakúskych, ale aj nemeckých pomeroch. Analýza novín tvrdí, že „ruský prezident Putin nachádza v Nemecku a Rakúsku prekvapivo veľa pochopenia, po piatich mesiacov vojny stojí síce Európska únia jednotne za Kyjevom, no ak by sa niekto domnieval, že jednota vlád zodpovedá aj názorom verejnosti, ten sa hlboko mýli. Najmä v Nemecku a Rakúsku narastá nepokoj a hnev nesmeruje proti Kremľu, ale buď proti vlastnej, alebo proti ukrajinskej vláde, alebo priamo proti americkému prezidentovi. Ľudia s týmito názormi nevidia vinníka v Putinovi, ale za vojnu vinia buď ukrajinského prezidenta, alebo amerického prezidenta Bidena, ktorý údajne ťahá za nitky svojej ukrajinskej bábky. Tento antiamerický reflex, ktorý je zreteľne rozšírený v Nemecku a v Rakúsku je pozoruhodný, veď po roku 1945 dali USA Európe životný štýl niekoľkým generáciám a Moskva, Rusko nemohlo a nemalo čo ponúknuť. Napriek obavám z hrozby z Východu čelíme tu aj dlhým dejinám vedomej náklonnosti k Rusku. Táto náklonnosť– či už je ľavicová, alebo konzervatívna – je previazaná s odporom, odmietaním liberálneho Západu. Napriek previazanosti so Západom nie sú mosty do Ruska strhnuté. „Konzervatívna revolúcia" odmieta západnú modernizáciu a živná pôda proti modernizácii je v týchto štátoch tak ako doteraz veľmi hlboká. Nová pravica v Európe hľadá alternatívu k Západu a Rusko zasa buduje svoju tradíciu „tretieho Ríma" ako konzervatívny protipól voči radikálno-liberálnej „gayrope". Odmietanie západnej modernosti pôsobí ako tmel medzi Nemcami a Rusmi.

Západ si už musí priznať porážku v sankčnej vojne proti Rusku

Bude siedmy balíček sankcií posledný?

Radoslav ŽGRADA – Ilustrácia: Ľubomír KOTRHA

Európska únia schválila 21. júla ďalší, v poradí už siedmy balíček sankcií „údržby a zosúladenia" namierený proti Ruskej federácii za vojenský zásah na Ukrajine. O neúčinnosti sankcií bolo v minulosti publikovaných viacero odborných štúdií, a to išlo o krajiny s minimálnym významom pre svetovú ekonomiku. Už dnes je očividné, že sankcie zavedené Európskou úniou a USA sú politicky neúčinné a škodia viac nám ako samotnému Rusku.

Nový balík zavádza zákaz nákupu, dovozu alebo presunu zlata pochádzajúceho z Ruska vrátane šperkov, posilňuje kontroly vývozu vojenských produktov a technológií a technológií s dvojakým použitím a spresňuje už prijaté finančné obmedzenia. Rozširuje súčasný zákaz prístupu do prístavov aj na plavebné komory, spresňuje existujúce opatrenia, napríklad v oblasti verejného obstarávania, letectva a spravodlivosti. Ďalej postihuje ďalších päťdesiatštyri osôb a desať subjektov vrátane primátora Moskvy a významnej finančnej inštitúcie Sberbank. EÚ tiež navrhla predĺženie všetkých sankcií proti Rusku do januára 2023.

■ SLEPÉ NÁBOJE

Nové opatrenia rovnako ako predchádzajúce sankcie sa nezameriavajú na vývoz potravín, obilia alebo hnojív z Ruska. Z toho vyplýva, že nový balík nezahŕňa nijaké vážne opatrenia, ale má len zosúladiť politiku bloku s pozíciou jeho spojencov, navyše EÚ musela pristúpiť k vytvoreniu výnimiek zo sankcií na vývoz poľnohospodárskych produktov a ropy z Ruska do tretích krajín s odôvodnením, aby tak pomohla prekonať hroziacu svetovú potravinovú krízu. Výstižne to pre francúzsky Le Monde okomentoval nemenovaný diplomat: „Najnovší balík sankcií EÚ ukázal, že blok vyčerpal svoju schopnosť uvaliť obmedzenia na Rusko." A ďalej dodal: „Dostali sme sa na koniec svojich možností." Únia už vystrieľala všetky sankčné náboje, zatiaľ čo Ruská federácia s protiopatreniami len začína. Sankcie k zmene politiky Moskvy neviedli, dokonca na tom Rusko zarobilo a makroekonomicky si polepšilo. Upozorňuje na to aj americký časopis The National Interest, ktorý uvádza, že v druhom štvrťroku tohto roka dosiahol prebytok ruského zahraničného obchodu rekordných 70,1 miliardy USD. Rubeľ v nových podmienkach vykazoval závideniahodnú stabilitu, ktorá sa približuje k číslam z roka 2015 voči euru. Dôvodom sú vysoké ceny komodít a schopnosť Ruska vyvážať ropu, plyn, potraviny a zlato na svetový trh. Európske krajiny na druhej strane čelia dvojitému problému: nedostatku pohonných hmôt pre pokles dodávok z Ruska, ako aj obrovskej inflácii, ktorá je spôsobená rastúcimi cenami energií.

■ VÝNIMKY PLATIA

Únia musela navyše siahnuť k výnimkám zo sankcií pri obchode s poľnohospodárskymi a potravinovými výrobkami vrátane pšenice a hnojív medzi tretími krajinami a Ruskom, aby zabránila potravinovej kríze vo svete. Zhruba týždeň predtým ministerstvo financií USA povolilo transakcie s Ruskom súvisiace s dodávkami potravín, hnojív, liekov a zdravotníckeho vybavenia. Podľa dokumentu ministerstva sa to vzťahuje aj na prevenciu, diagnostiku alebo liečbu ochorenia COVID-19 vrátane vykonávania potrebného lekárskeho výskumu a prebiehajúcich klinických skúšok. Ďalej ide o potravinovú produkciu pre ľudí a zvieratá, minerálne a organické hnojivá, osivá, reprodukčné materiály pre chov zvierat, lieky a zdravotnícke zariadenia.

GEOPOLITIKA

Možnosti uvaľovať sankcie sa vyčerpali, už dochádza k vytváraniu systému výnimiek a odvolávaniu reštrikcií. Srílanský scenár je dostatočným varovaním pre všetkých svetových politikov. Zadlžená ekonomika Srí Lanky sa po mesiacoch nedostatku potravín, pohonných hmôt a elektriny zrútila, čo v júli viedlo k rozsiahlym protestom, vyplieneniu prezidentského paláca a úteku hlavy štátu z krajiny.

■ HROZBA HLADOMORU

Za danej situácie je povzbudzujúce, že Ukrajina a Rusko podpísali separátne dohody 22. júla v Istanbule s OSN a Tureckom, ktoré majú umožniť vývoz obilia z Ukrajiny cez Čierne more. Ako uviedla AFP, pár hodín po podpísaní dohôd o vývoze obilia jeho ceny na svetových burzách prudko klesli. Ceny už dosahovali úroveň, ktorá bola naposledy pred štrnástimi rokmi počas celosvetovej krízy cien potravín a prekonali najvyššie hodnoty, ktoré pred desiatimi rokmi prispeli k „arabskej jari". Zmluva má platnosť stodvadsať dní a dúfajme, že sa bude plne realizovať spolu s vývozom z Ruska, v opačnom prípade, ako varujú Organizácia OSN pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO) a Svetový potravinový program (WFP), nastane vo vyše dvadsiatich krajinách sveta v nadchádzajúcich mesiacoch hladomor, ktorý môže pripraviť o život až päťdesiat miliónov ľudí následkom podvýživy. Pre svetovú potravinovú stabilitu je rola Ruskej federácie ako najväčšieho vývozcu poľnohospodárskych produktov, najmä obilia, nezastupiteľná. Rusko je najväčším dodávateľom pšenice na medzinárodné trhy, zatiaľ čo Ukrajina je piatym najväčším vývozcom. Obe krajiny sa spoločne podieľajú na vyše tretine celosvetového vývozu obilnín, sú svetovými lídrami v dodávkach repkového oleja a tvoria päťdesiatdva percent trhu so slnečnicovým olejom. Rusko vedie vysoko koncentrovaný svetový trh s minerálnymi hnojivami. Západ, ako vyplýva z uvedeného, bezvýsledne vyčerpal všetky sankčné možnosti a zatiahol seba a svet do hlbokej krízy. Podľa najnovších zistení Globálnej krízovej skupiny generálneho tajomníka OSN (GCRG) je až 1,6 miliardy ľudí v deväťdesiatich štyroch krajinách postihnutých aspoň jedným aspektom krízy a približne 1,2 miliardy z nich žije v krajinách, ktoré sú vážne ohrozené všetkými troma aspektmi – potravinovou, energetickou a finančnou krízou životných nákladov.

■ CHÁPADLÁ KRÍZY

Snaha trestať Rusko je vo výsledku z pohľadu Západu absolútnym fiaskom a de facto totálnou porážkou. Rusko síce čelí 16-percentnej inflácii, ktorá sa podľa všetkého už zastabilizovala, nedostatku viacerých skupín dovážaného tovaru, zničeniu niektorých obchodných reťazcov a dosť citeľným problémom v IT priemysle, no jeho politiku a vojenskú angažovanosť na Ukrajine to absolútne neovplyvnilo, rubeľ posilnil viac ako všetky ostatné meny. Rusi nebudú trpieť nedostatkom potravín ani nedostatkom energie, zatiaľ čo západné ekonomiky sa postupne prepadávajú do recesie, nehovoriac o hrozbe zastavenia plynu do EÚ. Ukázalo sa, že Rusko je v mnohých komoditných položkách kľúčovou krajinou, bez ktorej môže na trhoch dôjsť k skutočnému kolapsu. Ak bolo úmyslom Západu dokázať svoju slabosť a nekompetentnosť, tak sa mu to isto podarilo.

V rôznych formách pracovného pomeru je u nás štvrť milióna penzistov

Dôchodcov očakáva rekordná valorizácia penzií

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

V júli z rozpočtu Ministerstva práce a sociálnych vecí SR vyplatili trinásty dôchodok. Jeho suma závisela od výšky poberaného dôchodku a pohybovala sa od päťdesiatich do tristo eur. Politici ešte nerozhodli, či bude vyplatený aj v decembri, alebo sa pre narastajúcu infláciu do konca roka uplatní ešte iný mechanizmus kompenzácie vyšších výdavkov. Čo však nemuseli rozhodnúť, je zvyšovanie dôchodkov od 1. januára 2023. Tie sa podľa zákona z roka 2003 zvyšujú o dôchodkovú infláciu.

Čo sa rozumie pod obsahom tohto pojmu a ako sa vypočíta? Doteraz priznané dôchodky len z prvého priebežného piliera sa valorizujú tak, aby každý rok zabezpečovali jeho rovnakú kúpnu silu. Spotrebný kôš priemernej domácnosti dôchodcu obsahuje 730 položiek, z ktorých každá má pridelenú váhu. Spotrebiteľská inflácia zamestnanca sa nemusí týkať rovnakých položiek, ale ani nemusí mať rovnakú váhu. Vo výdavkoch zamestnanca je určite iný podiel platby za energie ako u dôchodcu, čo sa pri výpočte dôchodkovej inflácie zohľadňuje. Položky zahrnuté do spotrebného koša sa v priebehu tohtoročného prvého polroka menili a ich nárast k 30. 6. 2022 predstavuje percento dôchodkovej inflácie, o ktoré sa všetky dôchodky zvýšia od 1. 1. 2023.

Pokiaľ na tohtoročnú valorizáciu dôchodkov o 1,3 percenta vyčerpala Sociálna poisťovňa sto miliónov eur, na budúcu od 1. januára budúceho roka sa počíta pri valorizácii vyše 10 percent so sumou 700 miliónov eur. Na to si však bude musieť Sociálna poisťovňa peniaze „požičať“ zo štátneho rozpočtu, čím sa len zvýši deficit verejných financií k HDP.

■ DÔCHODKOVÁ HODNOTA

Od pojmu dôchodcovská inflácia treba rozlíšiť pojem aktuálna dôchodková hodnota. Je to jeden z troch parametrov výpočtu novopriznanej penzie. Tá sa každoročne zvyšovala o sto percent priemerného príjmu. V rámci udržania dôchodkového systému sa od budúceho roka znižuje zo 100 na 95 percent, čo bude mať vplyv na celkovú výšku priznaného dôchodku.

Dôchodkovú hodnotu určuje Sociálna poisťovňa ako podiel priemernej mzdy za tretí štvrťrok 2001 a priemernej mzdy za rovnaké obdobie roka 2020. Výsledok sa vynásobí dôchodkovou hodnotou určenou na rok 2021. Na rok 2022 je 15,13 eura. Vynásobí sa ňou počet rokov dôchodkového poistenia a priemerný osobný mzdový bod budúceho dôchodcu. Vzájomná prepojenosť medzi dôchodkovou infláciou a aktuálnou dôchodkovou hodnotou je teda v tom, že nárast aktuálnej dôchodkovej hodnoty kopíruje rast priemerných nominálnych miezd, ktorých výška by mala závisieť okrem produktivity práce aj od miery nárastu inflácie v prípade, že si zamestnávateľ môže jej časť premietnuť do spotrebiteľských cien.

■ DÔCHODKOVÉ PILIERE

Väčšina z nás pozná náš trojpilierový dôchodkový systém, menej už spôsob výpočtu dôchodku z prvého piliera a ešte menej výpočet z ostatných dvoch pilierov. Budúci dôchodcovia vedia, v akom veku majú nárok na riadny a aj na predčasný dôchodok. Doteraz zastropovaný vek 64 rokov sa však bude zvyšovať v závislosti od strednej dĺžky života a od počtu vychovaných detí. Tieto zmeny sa majú týkať budúcich dôchodcov, ktorí sa narodili po roku 1967. Pre tých sa stredná dĺžka života vypočíta ako priemerný počet rokov, ktoré občan prežije. Tento vek sa zníži o šesť mesiacov za každé vychované dieťa, maximálne však o 18 mesiacov. Zmenia sa aj podmienky odchodu do predčasného dôchodku, keďže dnes je to možné najskôr dva roky pred jeho nárokom. Po novom bude potrebné odpracovať aspoň 40 rokov dôchodkového poistenia, pritom vypočítaná suma dôchodku musí byť vyššia ako 1,2-násobku životného minima. Reforma dôchodkového systému ráta so zavedením rodičovského bonusu. Mechanizmus jeho výpočtu nie je doteraz uzavretý.

Na Slovensku máme okolo 1,4 milióna dôchodcov, z ktorých 250-tisíc ďalej pracuje v rôznych formách pracovného pomeru. V porovnaní s ostatnými zamestnancami sú aj napriek rovnakej funkčnej náplni diskriminovaní v tom, že pri výpočte čistej mzdy zamestnávateľ neznižuje daňový základ o nezdaniteľnú časť základu dane, ktorá je v tomto roku 4 579,26 eura, čo znamená, že pracujúci dôchodca platí do štátneho rozpočtu vyššiu daň. Či má dôchodca platiť zo svojej mzdy nemocenské a sociálne poistenie, je tiež na uváženie, keďže za nepracujúcich dôchodcov ich platí štát. V súvislosti s reformou nášho dôchodkového systému sa treba zamyslieť aj nad zmenou valorizácie dôchodkov z prvého piliera nie podľa dôchodkovej inflácie, ale podľa nárastu miezd v národnom hospodárstve, čím by sa zastavil dnešný klesajúci podiel priemerného dôchodku na priemerných mzdách, ktorý je na úrovni len okolo 40 percent.

Európska centrálna banka sprísňuje menovú politiku

Opatrenia v najnevhodnejšom období

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Európska centrálna banka sa koncom júla rozhodla zvýšiť depozitnú sadzbu z mínus 0,50 na nulu a refinančnú z nuly na plus 0,50 percenta. Infláciu na druhej strane Atlantiku vyvolala najmä masa lacných peňazí na finančnom trhu, zatiaľ čo infláciu v EÚ spôsobili rastúce ceny energií a potravín. Takejto inflácii hovoríme komoditná.

Preto sú oprávnené diskusie o vhodnosti úroky zvyšovať vtedy, keď inflácia atakuje hranicu desiatich percent, miera zadlženosti v eurozóne je 95 percent k HDP a keď klesá kurz eura voči americkému doláru

■ NESKORÁ REAKCIA

Podľa viacerých ekonómov mala ECB sprísniť menovú politiku už dávno, a nie dookola presviedčať, že inflácia je len dočasná a spôsobená skôr problémami v dodávateľsko-odberateľských vzťahoch po skončení covidu. Dôvody sú však inde. Treba ich hľadať v zadlženosti južného krídla eurozóny, kde trebárs Taliansko ako tretia najväčšia ekonomika je zadlžená 1,5-násobne ako jeho ročne vyprodukovaný HDP.

Centrálna banka mala oprávnené obavy, že keď pri záporných a nulových úrokoch a navyše lacnom vykupovaní štátnych dlhopisov od najviac zadlžených štátov sú problémy so splácaním dlhov, ako to bude fungovať po sprísnení menovej politiky? Oneskorenú reakciu v pochopení inflácie priznal aj americký FED, ktorý sa teraz usiluje opakovaným rýchlejším tempom zvyšovať úrokovú sadzbu tak, aby dobehol časové oneskorenie, s čím sa však v eurozóne nepočíta.

■ VYŠŠIE ÚROKY

Pozrime sa teda, čo sprísnená menová politika ECB bude v praxi znamenať pre účastníkov trhu. Vyššie úrokové sadzby najviac pomôžu bankovému sektoru v tom, že pre nulovú depozitnú sadzbu už nebudú platiť za svoje uložené peniaze v centrálnej banke penále. Napokon, aj tak si ich banka započítala do vyšších bankových poplatkov, a preto aj môže viac peňazí požičiavať svojim klientom. Všetky banky zvyšujú úroky na úvery. Z vyššieho úrokového rozpätia budú dosahovať aj vyšší bankový zisk a vyššie dividendy pre svojich akcionárov. V tejto súvislosti budeme však zvedaví, či a o koľko sa zvýšia aj úroky na všetkých vkladových účtoch sporiteľov v bankách. Vyššie úroky však budú znamenať zdraženie takmer všetkého, keďže väčšina podnikateľov podniká nie so svojimi, ale s cudzími požičanými peniazmi, ktorých cena sa z tohto dôvodu zvýši, čo

sa následne premietne aj do spotrebiteľských cien. Takže okrem komoditnej inflácie sa budeme na finančnom trhu stretávať aj so spotrebiteľskou infláciou a tiež s drahšími hypotekárnymi úvermi, čo určite poznačí aj ceny nehnuteľností. S vyššími výnosmi treba počítať aj pri emitovaní štátnych dlhopisov, ktorými sa financujú deficitné štátne rozpočty. Ich splácanie tak bude, ako napokon aj v prípade všetkých dlhov domácností alebo firiem, tiež výrazne drahšie. Aký bude výmenný kurz medzi eurom a dolárom, bude však závisieť od percenta ich úročenia, ktoré bude odrážať nielen mieru inflácie, ale aj hospodársky rast, čo bude mať tiež dosah na zahraničnoobchodnú bilanciu . Vyššie úroky ECB sú „zlé správy“ pre akcie a dlhopisy, ktoré v prvom prípade znamenajú pokles akciových indexov, v druhom prípade pokles dlhopisových výnosov.

■ CENOVÁ (NE)STABILITA

Všetky centrálne banky na svete zodpovedajú za cenovú stabilitu, pod čím treba rozumieť percento inflácie stanovené vopred podľa inflačného cieľa. V eurozóne je stanovený dvojpercentný inflačný cieľ, ale inflácia je teraz na úrovni 9 – 10 percent. Schválené úrokové sadzby nie sú vzhľadom na infláciu v eurozóne dostatočné. Preto nemôžeme čakať, že ovplyvnia či obmedzia jej terajšie percento. Navyše ECB prekvapila už schváleným neštandardným nástrojom riešenia „rizika fragmentácie“ , ktorým sa ECB umožňuje nakupovať štátne dlhopisy aj vtedy, keď sa na trhu objavia neopodstatnené nákladové rozdiely. Zavedenie tohto nástroja však odborníci posudzujú skôr ako jeden zo spôsobov „záchrany eura“ a rizika rozpadu eurozóny, čo veru nie je dobrá správa pre menu, ktorá mala ambíciu stať sa ďalšou svetovou rezervnou menou.

NA MARGO

Výdavkové stropy

Podľa bruselských úradníkov nie sú na tom slovenské verejné financie dobre. V rámci EÚ patria medzi najchorľavejšie, a preto môže byť pre väčšinu z nás prekvapením, že na návrh vlády poslanci schválili prorodinný balíček, ktorý ročne zvýši deficit o 1,2 miliardy eura. Tohtoročný štátny rozpočet síce vykazuje na strane príjmov o miliardu eur viac, čo však neznamená, že sa ekonomike darí lepšie. Dôvodom vyšších príjmov je najmä všadeprítomná inflácia. Rozpočtovo zodpovedná vláda by v takomto prípade mala postupovať tak, že z vyšších príjmov by najprv znižovala deficit verejných financií a verejného dlhu k HDP, usilovala sa zachovať kúpyschopnosť poberateľov sociálnych dávok a dôchodkov, ale aj zvýšiť (v našom prípade) mzdy najmä zdravotníckemu personálu či niektorých profesií v štátnom a vo verejnom sektore. Na infláciu sa totiž treba pozerať nielen z hľadiska vyšších príjmov, ale aj z hľadiska vyšších výdavkov zo štátneho rozpočtu, keď kabinet má vyššie náklady na nakupovanie tovarov a služieb pre spomínané sektory vrátane mzdových nákladov. Napokon na vyššiu infláciu reaguje centrálna banka zvyšovaním úrokových sadzieb, čím dochádza k obmedzovaniu spotreby domácností či investovania firiem, a tak makro- a mikroekonomické ukazovatele majú iný smer a vláda na to reaguje šetrením alebo zvyšovaním daní. Na terajšej inflácii si „prihriala polievočku“ aj naša vláda, ktorá v rámci fiškálnych právomocí už „rozhádzala“ viac než dosť, keďže chýbajú výdavkové stropy, o ktorých sa u nás už diskutuje roky bez konkrétneho výsledku. Čo je však pre spravovanie verejných financií zlá správa, je očakávaný rast úrokov. Vláda by teda mala prijímať opatrenia na znižovanie deficitu verejných financií, aj keď v rámci EÚ patríme medzi ich „lepších hospodárov“. Ak vládny kabinet na ohlasované štrajky zareaguje zvyšovaním platov a celým radom balíčkov, percento inflácie sa ešte zvýši. Preto treba byť s rozdávaním „dodatočných“ peňazí, s ktorými sa v štátnom rozpočte pôvodne rátalo, keďže nie sú výsledkom vyššej efektivity ekonomiky, ale vyššej inflácie. V opačnom prípade by sme ich míňanie pokladali skôr za politický marketing podpory klesajúcich volebných preferencií, s čím máme aj bohaté skúsenosti.

Róbert HÖLCZ
Ilustrácia: Ľubomír KOTRHA

Odpoveďou na nenávisť nie je väčšia päsť, ale pokora, úcta, milosrdenstvo a láska

Na duševné poruchy a choroby neexistuje imunita

Zhovával sa Matej MINDÁR – Foto: archív autora

Diskusia o duševnom zdraví už nie je dnes celospoločenské tabu. Za posledných tridsať rokov sa zvýšila kvalita medicínskej starostlivosti o psychiatrických pacientov. Nielen o tom sme sa rozprávali s medicínskym námestníkom Psychiatrickej nemocnice Philippa Pinela v Pezinku MUDr. Martinom KALAŠOM.

● Ako dlhoročný psychiater momentálne pôsobíte na pozícii medicínskeho námestníka Psychiatrickej nemocnice Philippa Pinela v Pezinku. Akým spôsobom sa vnímanie spoločnosti, čo sa týka duševného zdravia, zmenilo za posledných tridsať rokov?

Spoločnosť vníma ľudí s duševnými poruchami výrazne tolerantnejšie, ako to bolo pred tridsiatimi rokmi. Hanlivé označenie „blázon“ ostalo dnes asi najviac frekventované najmä pri roztržkách politických predstaviteľov. Dôvod je zmena chápania duševnej poruchy od spoločnosti. Duševne chorý už nie je len niekto, kto sa správa čudne, bizarne, prípadne nebezpečne. Klasická predstava „blázna“ bola výrazne potlačená a nahradilo ju u mnohých poznanie, že spektrum duševných porúch je rozsiahlejšie, než bola dovtedy prevládajúca a veľmi hlúpo zjednodušujúca predstava. Dnes už hádam je veľmi málo ľudí, ktorí by vo svojom okruhu nepoznali niekoho, kto sa lieči alebo liečil na duševnú poruchu. A všetkých týchto ľudí nemožno označiť za bláznov. Najmä preto, že bláznami nie sú. Je veľmi pozitívne, že dnes už nie je ani zďaleka takou hanbou ísť psychiatrovi, psychológovi, dokonca sa posťažovať na úzkosti, depresiu a útrapy spojené s ochorením a liečbou je priam moderné. Tým sa zvýšila ochota riešiť problémy lepšie, kvalitnejšie a najmä s výrazne lepším dosahom na kvalitu života trpiacich. Ak sa ľudia „pochvália“ okoliu svojou duševnou poruchou, výsledkom už nie je opovrhnutie, ale súcit. To je veľmi dobrý vývoj, napokon totiž riziko duševnej poruchy zdieľame všetci, neexistuje „imunita“. Každý z nás sa raz môže dostať do situácie, keď začne duša „bolieť“, nuž a duša dokáže bolieť veľmi a život sa stáva utrpením. Našťastie, v dominantnom množstve prípadov sa dá pomôcť.

● S akými najčastejšími problémami dnes k vám prichádzajú ľudia z blízkeho, ale aj zo širokého okolia?

Najväčší podiel v spektre duševných porúch majú úzkostné a depresívne poruchy, závislosti. Veľký nárast zaznamenali ochorenia spojené s vekom, napríklad demencie. Je to spôsobené aj fenoménom sociálnej zmeny, keď ľudia starnú v mestách, kde klasické „dedinské“ spoločenstvo a blízkosť širokého príbuzenstva absentuje a nahradila ho samota alebo neschopnosť najbližšej rodiny poskytovať dennú starostlivosť. Deti sú často dlhodobo alebo trvalo v zahraničí alebo vo veku, keď si nemôžu dovoliť vynechávať prácu atď. Takže je tlak na čo najlepšie a najdlhšie fungovanie u chorých. Jedným z dôvodov je aj nepripravenosť spoločnosti na starobu. Málokto rieši, čo bude, až zostarne, kto sa o mňa postará. Nepripúšťame si to ako jednotlivci ani ako rodinní príslušníci. Potomstvo často prichádza s nerealistickými požiadavkami na medicínu, absurdne odmieta pripustiť, že človek po osemdesiatke zrejme vyžaduje podporu a pomoc. A prirodzený pokles fungovania, dokonca aj bez prítomnosti ochorenia, sa pokladá za nielen neúspech, ale priam za vinu pričítanú neschopnosti lekárov. No a často sa možno stretnúť s postojom „nech sa o môjho rodiča stará štát, je to jeho povinnosť!“ Ako vidno, „klasické“ poruchy, ako ich

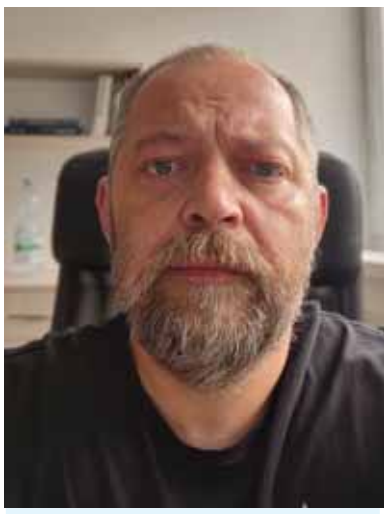

Psychiater Martin KALAŠ: Nikto Slovákovi nie je takou škodnou ako iný Slovák.

vnímala spoločnosť, napríklad poruchy schizofrenického spektra, sú len malou časťou z celkového počtu.

● Do akej miery ovplyvnili spoločensko-politické zmeny a nástup trhovej ekonomiky v roku 1989 duševné zdravie a pohodu slovenských občanov?

Každá zmena, najmä dramatické, náhle a systémové zmeny, vplýva na spoločnosť mimoriadne stresovo. Adaptačná schopnosť je rôzna a výsledkom je prirodzený nárast duševných ochorení. Socioekonomická zmena po Novembri ’89 priniesla také veľké a dramatické zmeny v každodennom živote, že došlo k prirodzenému nárastu napríklad suicídií (samovražedných sklonov). To by však nemal byť argument, ktorý akosi potvrdzuje, že zmena ako taká bola zlá a „za socializmu bolo lepšie“. Nebolo, socialistická spoločnosť je patologické zriadenie, priam rakovinovo napádajúce dušu človeka, a deväťdesiate roky boli také aj pre zlo, ktoré marxistické zriadenie napáchalo na mysliach ľudí za celú svoju existenciu u nás. Preto tvrdiť, že trhová ekonomika a demokracia sú zdrojom utrpenia, je dosť hlúpe. Diktatúry, obmedzujúce slobodu, kreativitu, vedú vždy bez rozdielu k utrpeniu, chudobe, a to chudobe telesnej aj duševnej a mrzkosti ľudskej existencie. Žiť slobodne je mimoriadne náročné, a nie všetci to zvládajú ľahko. Je mimoriadne jednoduché a lákavé postúpiť svoje právo na život a jeho formu do rúk niekoho iného, „čo sa postará“. Bohužiaľ, je to klam – veľmi falošný a nebezpečný klam. U ľudí túžiacich po moci si môžem byť skoro na sto percent istý, že ich činy budú motivované ich prospechom, a nie mojím. Takže, bohužiaľ, neostáva než akceptovať, že sloboda mojich rozhodnutí, aj keď nesmierne ťažká a veľakrát bolestná, je osobne najlepšou cestou pre spokojný život. Viera v „hrdinských rytierov bez bázne a hany“, sľubujúcich „istoty“, ktoré neexistujú, a bijúcich sa do prs – „ja to za vás všetko vyriešim a vy nemusíte urobiť nič, len ma podporovať“, končí sa poväčšine tragicky. Nanešťastie, kultúrne je veľká časť našej spoločnosti stále naklonená myšlienke „supermana“, len pri sklamaní z jedného presúva svoju adoráciu na druhú osobu. S identickými výsledkami. Lekcia vo forme, že šťastie sa začína od vlastného ja a je vykúpené námahou, vlastnou morálnosťou a ľudskosťou, akosi neprichádza v potrebnej miere. To má a bude mať naďalej zásadný vplyv aj na psychické zdravie spoločnosti.

● Neutíchajúca pandémia ochorenia COVID-19 radikálne na istý čas zmenila doterajší spôsob života väčšiny svetovej populácie. Akým spôsobom znášali tieto dočasné zmeny ľudia u nás?

Ťažko. Je to prirodzené. Pandémia ohrozovala nielen životy v úzkom zdravotnom zmysle, ale aj opatrenia zasiahli dramaticky do života všetkých. Často však zabúdame na následky. Či už sú to následky priame zdravotné u tých, ktorých koronavírus postihol, ako aj spoločenské následky. Najvýraznejším výsledkom podľa mňa je zvýraznená polarizácia spoločnosti. Bolo ubíjajúce pre všetkých zúčastnených najmä slovko „dočasné“. My máme skúsenosti s „dočasnosťou“ a prirodzene bola na mieste obava, ako si „dočasnosť“ vysvetlia ľudia s mocou. Zvýraznená ubíjajúcim a vyšťavujúcim obdobím, ktoré sa predlžovalo a predlžovalo. Vždy, keď sa zdalo, že už sme z najhoršieho von, prišla ďalšia vlna. To bolo a je frustrujúce natoľko, že väčšina spoločnosti (a nielen slovenskej) rezignovala a ako obranný mechanizmus odmietala brať pandémiu vážne.

V ordináciách psychiatrov sa čoraz častejšie objavujú deti...

● Počas tohto obdobia sa na sociálnych sieťach objavovali rôzne postoje a názory na koronavírus. Do akej miery politické a hodnotové presvedčenie ovplyvňovalo dôveru občanov k politickým, odborným a vedeckým inštitúciám?

Pandémia bola veľmi nebezpečná a zanechala tisíce mŕtvych, tisíce ľudí s poškodeným zdravím, ak zohľadňujeme len priame následky získania infekcie. Ľudia umierali, trpeli. A mnohí sa spamätávajú z následkov prekonania ochorenia doteraz. Ekonomické a sociálne dôsledky postihli ešte väčší počet obyvateľstva. Bola to veľká, nečakaná krízová situácia a odhalila veľa z nedostatkov našej spoločnosti. Najväčším je hlboká nedôvera k inštitúciám štátu a schopnosti ich fungovania na prospech spoločnosti. Je to daň za roky, keď evidentne mnoho inštitúcií napĺňalo potreby vybratej skupiny, a nie potreby spoločnosti. Hlboká kríza k inštitúciám je dlhodobá, tiahne sa desaťročia a veľmi výrazne sa prejavila napríklad v prípade vraždy novinára Kuciaka. Následné odhalenia len prehĺbili pocit, že základný štátny aparát plní iné úlohy, než by sa asi malo očakávať. Jedným zo základných obranných mechanizmov je skotomizácia – jednoducho prestanem hrozbu vidieť ako reálnu a uľaví sa mi. Najmä, keď hrozba ďaleko presahuje moje vlastné schopnosti ju riešiť. Podiel tohto mechanizmu bol asi výrazný. Presvedčiť sa, že všetci klamú a podvádzajú a tento „výmysel“ je len „bičom na ovládnutie obyvateľstva“, ponúkal výraznú úľavu. Nepripustenie si, že ide o reálny zdravotný problém, viedol k uspokojeniu, že sa nič mne osobne nestane. Proces mal svoju dynamiku. Keď neboli mŕtvi v takej miere, aby sa dali ignorovať, tak sa kričalo, „kde sú mŕtvi?!“ Keď sa to však začalo dotýkať všetkých a ľudia zomierali, nepripustili si mnohí, že sa mýlili, jednoducho si vymysleli ďalší klam, „lekári neliečia“. Následne uverili „zázračnej“ medicíne, ktorú lekári odmietali podávať „podplatení farmafirmami“. Nádherný príklad je ivermektín. Z akéhosi hľadiska sa stal neuveriteľne populárny, a to napriek tomu, že jeho údajný efekt vychádzal z krátkej správy o laboratórnom pokuse, keď v toxických (smrteľných) dávkach zastavoval množenie vírusu. Následne však „alternatívni vedci a lekári“ a najmä sociálne siete z neho spravili hit. Ľudia sa domáhali lieku, ktorý nemá nijaký vplyv na priebeh ochorenia, čo bolo opakovane dokázané. Dokonca sa našli verejní činitelia, ktorí ho distribuovali do domácností, čím nielen zbytočne a hlúpo ohrozili vlastných voličov, ale ešte aj porušovali zákony. Hystéria týkajúca sa očkovania bola krásnou ukážkou neschopnosti ľudského mozgu pochopiť komplexné súvislosti. Bizarne došlo k tomu, že riziko samotnej infekcie bolo kompletne ignorované, za to nežiaduce účinky vakcín boli dramaticky nafukované. Nespokojnosť so situáciou, s opatreniami a taká driemajúca podozrievavosť a nedôvera sa napokon stali živnou pôdou pre popularitu a ekonomický prospech viacerých jedincov, bohužiaľ, aj kolegov lekárov. Kompletná ignorancia dát, úsilie o zviditeľnenie, o naplnenie vlastného narcizmu, viedli k ich glorifikácii zo strany časti populácie, „alternatívy“. Nuž, nie každá alternatíva je alternatívou. Tak ako nie je idea plochej zeme „alternatívou“ k realite, ale hlúposťou, tak aj veľká väčšina ideí „pandemickej alternatívy“ bola a je jednoducho hlúposťou a nezmyslom. A doplatilo na to veľké množstvo ľudí.

Keďže si ako ľudia ťažko pripúšťame svoje omyly, tak veľa ľudí zostane presvedčených o týchto priam bludných myšlienkach dlhodobo. A nie je celkom pravda, že „alternatíve“ naleteli len „hlúpi“ ľudia, vôbec nie, naopak, za realitu ju bralo aj mnoho inteligentných ľudí, ktorí však z princípu nerozumeli medicínskej problematike, a tak, samozrejme, skratkovito prebrali to, čo sa im v tom momente pozdávalo. Rovnaký problém má každá spoločensky významná téma. Nuž a rozruch a vzdúvanie nespokojnosti padli vhod aj opozícii, ktorá v tom čase čelila hrozbe vyšetrovania svojich predchádzajúcich aktivít. Samozrejme, situácia, v ktorej spoločnosť či vláda neveľmi dobre (eufemisticky povedané) zvládli riešenie pandémie mediálne alebo opatreniami a neschopnosťou racionálne vysvetľovať situáciu, len pridávala palivo na „žiarivý oheň alternatívnych právd“. Je však smutné, že skvelí ľudia, ktorí sa výrazne podieľali na riešení situácie a záchrane životov, sa stali terčom verbálnych útokov, ponižovania a vyhrážok a, naopak, niektorí pofidérne odborne vyzbrojení kolegovia sa dostali do pozície prorokov.

● Okrem toho sme boli svedkami zápasu konzervatívcov a liberálov, ktorý sa týkal povinného očkovania...

Neviem, či sa dá postaviť hranica „zápasu“ medzi konzervatívcov a liberálov. Jednak oba výrazy sa používajú rôznorodo. Do konzervatívnej časti sa dostávajú často neonacisti a k liberálom progresivisti. Takže je to trochu zmätočné a u očkovania a priori. Nie je zrejmé, prečo sa odpor proti očkovaniu spája s konzervativizmom a tlak na očkovanie s liberalizmom. V Británii boli pri moci konzervatívci a očkovali skoro prví a plošne, v Rusku Putin (čo rozhodne nie je konzervatívec) a napriek tomu vznikol dojem, že očkovanie je akousi progresívnou zbraňou. Človek by očakával, že konzervativizmus si bude viac vedomý rizika pre spoločnosť a v rámci hodnôt zachovania spoločnosti bude práve on tlačiť na očkovanie. Hranie sa na to, že konzervatívci bránia osobnú slobodu – sú naozaj Smer ako socialistická strana a kotlebovci ako neonacisti predstaviteľmi konzervativizmu a obrancami individuálnych hodnôt slobody? Príkladom je USA, keď Trump (aj keď rozhodne konzervatívny politik nie je) výrazne prispel k dostupnosti vakcín a vtedy ho konzervatívci podporovali, pri následnej zmene na poste prezidenta detinsky a hlúpo obrátili myslenie, len aby boli proti ideologickému oponentovi.

● Polarizácia slovenskej spoločnosti sa v týchto dňoch prejavuje predovšetkým v rozdielnych podhľadoch na rusko-ukrajinský vojenský konflikt. Ako si to vysvetľujete?

Rozdelenie ide podobne ako pri pandémii. Jednoducho na rôzne veci máme rôzne názory. Čo je v poriadku. Čiastočne to vyplýva ešte zo sentimentu hurbanovsko-vajanského typu, keď Rusko ako veľký mocný slovanský brat mal byť tou romantickou mocnou oporou malým slovanským národom. Čo, samozrejme, nikdy nebola pravda. Rusko ako veľmoc nikdy nemalo záujem o rozvoj slovanských bratov, vždy (napokon ako každá veľmoc) sledovalo svoje vlastné mocenské ambície, Rusko nikdy nepredstavovalo ochrancu Slovanstva. Rovnako tak koná dnes. Súčasný ruský režim nie je odpoveďou na šialenstvo progresivizmu.

● V tomto roku si Slovenská republika pripomína tridsiate výročie samostatnosti. Prečo podľa vás časť Slovákov dodnes nie je hrdá na svoj štát?

Ťažká otázka na krátky priestor. Je v našom kultúrnom povedomí byť ufrflaní, nespokojní, nadurdení. A najmä neprajní voči sebe samým. Nikto Slovákovi nie je takou škodnou ako iný Slovák. Každé spoločenstvo chce byť úspešné. Buďme k sebe ohľaduplnejší a za názorom, ktorý nám nevyhovuje, prekáža, stále viďme ľudskú bytosť, svojho blížneho s právom na život, na úctu i na omyly. Jeho či naše vlastné. Odpoveďou na nenávisť nie je väčšia päsť, ale pokora, úcta, milosrdenstvo a láska.

ESEJ

Moderný človek spája predstavu o sebe s rozumom, myslením a pokrokom

Improvizácia nedovoľuje nájsť stabilizujúci zmysel života

Stanislav HVOZDÍK – Koláž: Emil SEMANCO

Z novodobej európskej, ale najmä tej našej histórie vieme, že vytváranie obrazu nepriateľa nie je dobrá metóda. Obraz nepriateľa je konkrétna podoba nepravého dobra. Zlo, ktoré z toho prichádza, je však pravé. Príklady na takzvané dobrá sú všade okolo nás. Množstvo obyvateľov Slovenska musí za prácou do zahraničia. Oslabuje to rodinu. Navodzuje neprirodzený životný spôsob. Ale nazve sa to dobrom – ako voľný pohyb pracovnej sily. Pravý názov by mohol byť o nedostatku slovenského kapitálu v slovenských regiónoch. Cudzí kapitál je u nás, pokiaľ sa mu to vypláca. Keď sa mu to nerentuje, zbalí sa a ide tam, kde mu to „sype“. Ekonomický kapitál sa takto nadraďuje ľudskému kapitálu.

Ak ste proti rodovej ideológii, vytvoria z vás obraz nepriateľa spoločnosti. Nastoľovanie problému rodovej ideológie je spôsob, ako vyrobiť obraz nepriateľa pokroku a spoločnosti. Zástanca takého postoja môže robiť hocičo, aj ľudsky zle, ale ak sa prihlási k tomu zjednodušenému pohľadu na pokrok a vedu, všetko je v poriadku. Ak ste proti aktuálnej cenzúre na Slovensku v informovanosti o ukrajinsko-ruskom konflikte, ktorú uvalili na slobodné médiá, tak vás označia za proruského agenta. Za bývalého totalitného režimu bol Západ obrazom nepriateľa a na Západe sme zas boli my tým obrazom nepriateľa. Dúfali sme, že je s tým koniec. Dejiny sa však opakujú chybami.

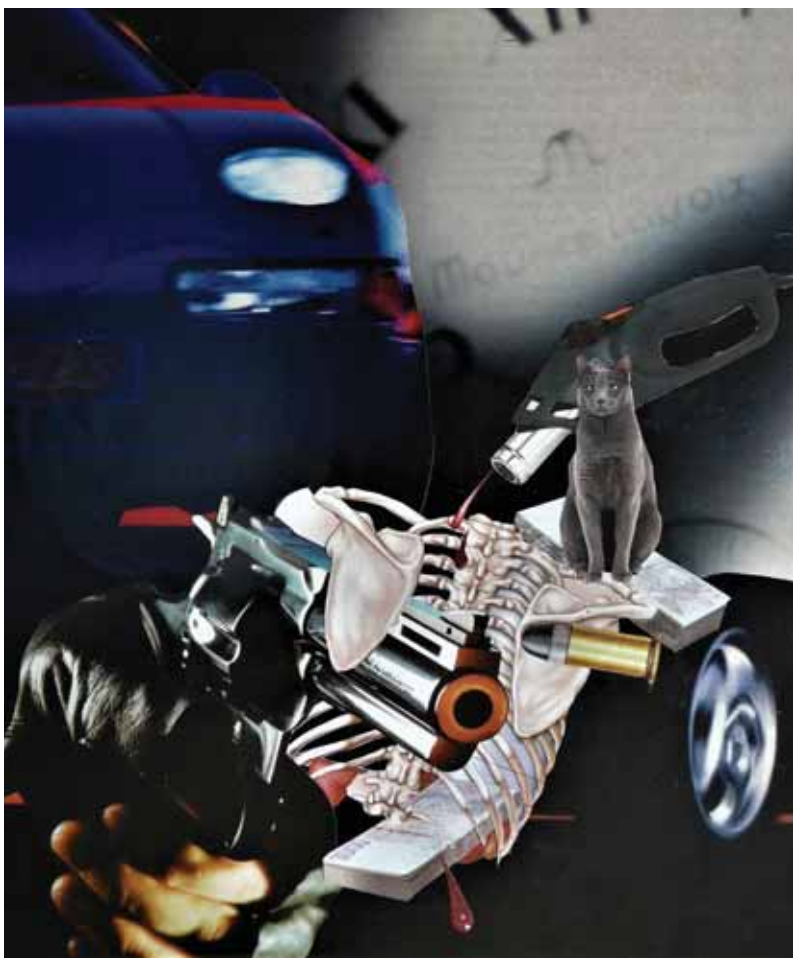

■ NOVODOBÁ TOTALITA

Obraz nepriateľa ako zjednocujúci činiteľ sa najčastejšie spája s totalitou. Totalita vidí víťazstvo ako hotovú vec. Ako predurčené sebe. Verí vo svoj mýtus. Že to tak nie je, sa mohla presvedčiť každá totalita v minulosti. Totalita je nepoučiteľná. Totalita vidí aj ľudí s iným názorom ako tých, ktorí sú určení na porážku. Totalita to sú ľudia zovretí nejakou negáciou, ktorá trúfalo vymazáva aj pol sveta. Určite každého, kto nesúhlasí. Rada zneužíva vedu. Má témy, ktoré sú všeobecne prijímané ako znak pokroku. Ak niekto výlučne hovorí iba o ochrane prírody, má sa za to, že je to človek vedeckého svetonázoru a je považovaný za kompetentného diskutovať o hocičom. Premnoženie medveďov je viditeľný dôsledok. Ochrana premnožených medveďov je nepravé dobro. Totalita nanucuje takzvané dobro a skutočné dobrá zahmlieva. Ale zlo bolestne dolieha na ľudí. Aby sa prebudili. Takzvaným dobrom je improvizovaný život, ale zlo z nedostatku zmyslu pre záväzky je reálne.

Totalita má rada publikum, ktoré si nekladie otázky, o čom všetko toto dookola je. Totalita upevňuje závislosť ľudí od nižších foriem života. Frekventovaným termínom v súčasnosti je „moderný človek“. Môže ísť o publikum, ktoré popiera často všetko minulé ako zastarané. Totalita má rada tých najmladších a ich neraz naivný optimizmus a cenzuruje staršie generácie s ich skúsenosťami. Poškodzuje medzigeneračné vzťahy. Totalita určuje obsah myslenia. Obsahom myslenia je obraz nepriateľa. Vybraté médiá sa usilujú, aby ľudia dôverčivo opakovali v myšlienkach obsah toho obrazu nepriateľa. Stupňovanie toho je dôležité. Ale tí obozretnejší, ktorí čosi tušia, môžu byť onálepkovaní „obrazom nepriateľa“. Slovo mentálne znamená premýšľanie. Obraz nepriateľa, šírený propagandou, neznáša mentálne procesy. Ak sa nepodporuje v spoločnosti kultúra, formalizuje kresťanstvo, dezintegrovaní jedinci, ktorí toto majú na svedomí, začnú aplikovať obraz nepriateľa.

■ PRÍČINY STAVU

Za príčinu možno považovať skutočnosť, že technologicky vyspelá civilizácia duševne väzí v deväťnástom storočí. Tento stav modernej spoločnosti je zahmlený technologickým pokrokom, ktorý výrazne prekonal deväťnáste storočie. Technologické výhľady nie sú náhľadmi duchovnými. Správny je názor slovenského filozofa Svetozára Štúra, ktorý je stále aktuálny, že deväťnáste storočie bolo víťazstvom empírie nad myšlienkou. Aj v súčasnosti pozorujeme nadvládu empírie, prakticizmu, utilitarizmu, ktoré nepoznajú svoje miesto v duchovnej štruktúre, ale, naopak, prispôsobujú si túto duchovnú štruktúru, zmocňujú sa jej pre svoje ciele. Deformujú takto poznané hľadiská a hodnotenia. Vylučujú transcendentálne hodnoty, ktoré sú nemenné. Presahujú ľudské konanie svojím obsahom, a tak ho vyzývajú k zdokonaľovaniu. Sebaohromujúcejšie technické javy nedokážu byť tým referenčným bodom zmysluplného zjednocovania. A toto sa na Západe ignoruje.

V deväťnástom storočí, uvádza S. Štúr, biológia svojimi poznatkami prispela k tomu, že najvyššou hodnotou sa stal pojem života. Ale nie života duchovne naplneného, lež vitálneho, biologického. Toto pokračuje aj v súčasnosti. V tejto súvislosti S. Štúr pripomína F. Nitzscheho a jeho výrok, že ak sa preukáže, že morálne pôsobí proti vitalite, bude proti morálnemu. Ak sa preukáže, že pudy, napríklad tvrdosť, krutosť, lesť, opovážlivosť, bojovnosť, môžu rozmnožiť vitalitu človeka pritakaním zlu a hriechu, uvádza F. Nitzsche. Tento postoj je aj v súčasnosti vlastný improvizácii, ktorá sa stáva dominantným spôsobom života. Vyčerpáva človeka a on preto potrebuje neustále biologické a vitálne nabudzovanie. To je aj príčinou kritického napätia medzi tým, ako improvizácia formuje paradigmy o človeku a tým, ako je v skutočnosti človek konštituovaný. Preto je so súčasným obsahom improvizácie silne spojený hodnotový relativizmus a pansexualizmus. A to je príčina, prečo aj euroatlantická spoločnosť nevie vytvoriť centrum, ktoré by zjednocovalo národy. Súčasný stav EÚ je taký, že je tu absencia takého centra, ale zároveň aj trauma z toho, že zjednocujúcim činiteľom je zase obraz nepriateľa. Teda aj pravdepodobnosti vojny. Potom ide len o to, udržať tieto vojny mimo jadrového konfliktu. Pozorujeme čosi také?

■ STAV IMPROVIZÁCIE

K tomuto stavu zásadne prispieva spôsob života ľudí, v ktorom sa presadila improvizácia. Má svoj pôvod v deformovanom liberálnom chápaní kapitalizmu. Súčasný liberalizmus v napojení na filozofiu štrukturalizmu L. Štraussa vytvára napätie predstavami, že skutočným subjektom vývoja spoločnosti nie je ľudská osoba, ale sociálna štruktúra. Pomenovať skutočnosť sa dá iba dekonštrukciou. Tá nachádza iba nové štruktúry. Nádejou je nejaká mutácia štruktúr. Chápanie vývoja je neosobné, a to môže byť aj o zlom osude človeka. Človek, ktorému sa uprie právo byť osobou, sa stáva iba kusom nejakého neosobného celku. Môže byť vyhodnotený ako odpad a ako taký likvidovaný.

Mierou vývoja spoločnosti by mala ostať ľudská osoba. S jej nárokmi aj na osobnú zmysluplnosť. Bez tohto kritéria sa presadí iba spôsob života improvizácie. Nič nemôže byť stále, trvácne, všetko musí byť v pohybe. Čo platilo včera, je iné dnes. Improvizácia neumožňuje ustáliť kultúru v osobnom živote a v živote spoločnosti. Improvizácia nedovoľuje predvídať. Ľudia sa musia udržiavať takpovediac v „prchavom“ stave, aby boli schopní sa preskupiť podľa toho, čo prinesie náhoda. Náhode sa hovorí príležitosť. V dôsledku improvizácie sa nedá nájsť stabilizujúci zmysel života. Improvizácia predpisuje „zmysel života“ módnymi výstrelkami, ktoré nakoniec nechajú človeka nepripraveného odpovedať na otázky života.

Významný psychoterapeut V. E. Frankl odmietol improvizáciu ako spôsob života, ktorý poškodzuje človeka. Tento stav veci má dosah v osobnom živote, ale aj v procesoch spoločnosti. Obsahy sebauvedomovania, spojené s témami ako národné, rodina, kapitál, podnikanie a iné, sa pre improvizáciu veľmi ťažko dostávajú do mravnej úrovne. Spôsobujú, že ekonomický kapitál exploatuje prírodný kapitál a poškodzuje hodnotu človeka v ľudskom kapitáli. Môže byť skrytou agendou konfliktov, keď môže ísť o skryté úsilie zmocniť sa prírodného kapitálu nejakého národa. Vytvára sa obraz nepriateľa, ktorý má zjednotiť ako náhrada za skutočné mentálne morálne centrum v národnej, ako aj nadnárodnej spoločnosti. Moderný človek spája predstavu o sebe s rozumom, myslením a pokrokom. Klasik personalistickej filozofie sv. Tomáš Akvinský rozlišuje bádavý rozum a činorodý rozum. Bádavý rozum spája s absolútne platným a činorodý rozum s relatívne platným. Je to aktuálny problém vzťahu univerzálneho a parciálneho. Bez harmonizácie univerzálneho a parciálneho iba parciálne platné končí v improvizácii. Dezintegrovaná osobnosť je osobnosť, ktorá stratila kontakt s bádavým rozumom. Preferuje iba to parciálne. Bádavý rozum je vo aj vzťahu poznávania a kresťanskej viery.

■ INTEGROVANÁ OSOBNOSŤ

Na prahu novoveku Slovensko bolo bohaté na zlato, striebro a meď. Ekonomický kapitál zo Západu sa zmocnil prírodného kapitálu Slovenska. Za vyťažené zlato sa trebárs vybudoval Norimberg. Zisky prúdili na Západ. Ľudský kapitál bol poškodzovaný. Kniha Čas majstrov významného spisovateľa A. Hykischa je aj o tom, ako to vtedy bolo. Čas majstrov, renesančných umelcov, je aj o úsilí o čas jednoty bádavého a činorodého rozumu. Čo chýbalo aj vtedajšej spoločnosti. Chýba aj súčasnej spoločnosti. Pribúda improvizácie, kde by malo byť rozlišovanie medzi lepším a horším a kde by mala byť tvorivosť. Dosah improvizácie je aj v osobnom živote. V rozličnej miere spôsobuje depresiu. Z tohto tlaku sa ľudia pokúšajú dostať vyhľadávaním adrenalínových situácií. Tisícimi rozptýleniami. Majú ťažkosti tvoriť potrebné väzby na domov. Improvizujúci človek je všade doma, a nikde doma nie je.

K tomu sa druží biologizácia života človeka. Tento stav produkuje negatívne javy, ktoré vyplývajú z toho, že sa ľudia zachraňujú na úrovni pudu sebazáchovy. Boj s negatívnymi spoločenskými javmi potom je často bojom viacej s tým pudom sebazáchovy ako s vedomím, že sa porušujú mravné princípy. Improvizácia nedovoľuje, aby sa vývoj spoločnosti vyjadril kladnými propozíciami. Tie budú iba vtedy, ak sa podarí vytvoriť mentálne a morálne centrum, ktoré nahradí riziká zjednocovania cez obraz nepriateľa rozličnými scenármi, ktorých autorom je dezintegrovaná osobnosť – ako je to neraz v súčasnosti v Európe, ale aj na Slovensku. Integrovaný človek vie harmonizovať univerzálne platné s parciálnymi aktuálnymi problémami.

■ NORMA PRAVDIVOSTI

Desatoro Božích prikázaní pozná predponou „ne-“ – nepokradneš, nepreriekneš krivé svedectvo proti svojmu blížnemu a ďalšie prikázania. Tie vyžadujú od človeka aj sebazaprenie. Reštrikcie záporných pohnútok. Obraz nepriateľa, naopak, povzbudzuje agresivitu. Preto je to zlá metóda spojená s úpadkom v spoločnosti. Aj politika a verejný život je plný obrazov nepriateľa. Dezintegrovaný človek nedokáže inhibovať v sebe záporné pohnútky. Literatúra, výtvarné umenie, hudba tieto procesy zachytávajú. Ukazujú, že to nie je hra náhody a improvizácie. Kultúra je o tom, že zmysel života človeka má vzťah k pravde, ktorá pomáha vymaniť sa z náhodných situácií. Improvizácia normu vidí vo veciach. Kultúra normu rozpoznáva v pravdivosti. A pôsobí na jej vtelenie do každodenného života. Preto je životne dôležité, aby sa kresťanstvo a kultúra v spoločnosti podporovali. Pretože bez toho sa opäť zopakujú veľké rozpady spoločnosti.

BESEDNICA

Prenechávam na iných, aby dnešnými očami a kritériami hodnotili tvorbu Nikolaja Vasilieviča Gogoľa. Pravdou však je, že podľa jeho príbehov nakrúcali filmy, skladali symfonické opusy, opery, muzikály i divadelné hry. Dnes však akosi nie je v móde pripomínať, že v Rusku nežili a nežijú iba medvede či iné divé zvery, ale aj osobnosti, ktoré sa pričinili o to, aby sa svet neprestal zaujímať aj o kultúru tohto národa. Máme vari lepších literátov ako Gogoľ? Odvážny literát, ktorý sa tak bravúrne vysmial predstieranej elite v Mŕtvych dušiach alebo Revízorovi? Ak áno, sem s ním, rád si ho prečítam...

Ako tie Tarasove deti

Nedá mi, aby som sa nezmienil aj o inom diele tohto autora – novele o legendárnom kozáckom atamanovi Buľbovi a jeho dvoch synoch. Je to síce legenda, ale dojemná a krásna, ktorá viackrát inšpirovala aj filmárov. Pôvodná predloha ponúka príležitosť preniesť sa do 16. až 17. storočia, keď ruskí a ukrajinskí kozáci bok po boku bojovali proti Turkom, Tatárom, poľským pánom, ktorí im siahali na domovinu. Áno, aj proti Poliakom, ktorých sa Taras Buľba vybral so svojou družinou potrestať za ich hrabivosť a krivdy spáchané na prostom národe. Pokúsme sa neskúmať puntičkársky historickú pravdu – či jej bolo viac na strane Poliakov, alebo Tarasa Buľbu –, ale skúsme nájsť v tomto diele aj nejaký Gogoľov odkaz dnešku. Veď aj teraz tak ako pred desiatkami rokov je na Ukrajine vojna. Krajina je rozvrátená, konflikt zničil celé rodiny, vzal im domovy, znepriatelil otcov so synmi, zničil priateľstvá a vyvolal nenávisť medzi národmi...

Vojna dokonca prekročila hranice tohto štátu. Táto vojna, ako predvídal Gogoľ, delí ľudí na dve skupiny, na tých, čo chcú za cenu obrovských obetí a strát v boji pokračovať, a na tých, čo volajú po pokoji zbraní. Každý z nás stojí pred voľbou ako tie Tarasove deti, na ktorú stranu sa pridať. Taras Buľba prišiel o obidvoch synov, napokon aj o ten svoj. Keď nič iné nás v tomto diele nezaujme, je predsa len jedna otázka, na ktorú sa pokúsme sami v sebe nájsť odpoveď. Kto z týchto dvoch nádherných bratov kozákov je nám sympatickejší. Andrej, ktorý nevidí nič iné iba svoju prekrásnu Poľku, jej nádherné vlasy, oči a postavu, ktorá ho tak očarila a pre ktorú zradil aj svojich druhov, alebo Ostap, ktorý ani na popravisku, keď mu lámali kosti, nezastonal a nezradil kozácku česť. Môžeme si vybrať. Ktovie, možno niekoho pri čítaní tejto knihy alebo pozeraní filmu v duchu napadne, či tá prekrásna Poľka, ktorá zviedla Andreja, nie je vlastne koketnou Európou, ktorá zvádza Ukrajinu do svojho náručia, no a Ostap predstavuje hrdého kozáka, ktorý ešte i dnes verí, vo svoju „matičku Rus“.

Rudolf SLEZÁK

Extrémne sucho spôsobilo neveselú žatvu, ale škody z neho ešte len prídu

Je najvyšší čas zabezpečiť vlahu pôde iným spôsobom

Ivan BROŽÍK – Foto: pixabay.com

Husto siate obilniny sú na Slovensku aktuálne takmer už pozbierané, repka olejná takisto. Žatva sa pomaly končí aj v severných okresoch. V okolí Žiliny a Bytče sa začiatok žatvy očakával v čase uzávierky čísla každým dňom. V regióne Galanta, Trnava či Senica sa už žatva 2022 skončila. Práce na nej ukončujú aj v okresoch Nové Zámky, Komárno, Nitra, Trebišov či Michalovce. Žatva finišovala tiež na Gemeri. Ukončil sa tam zber jačmeňov a repky. Pretrváva suché a horúce počasie. Úrodu najviac ovplyvnilo extrémne sucho.

Napríklad v trnavskom regióne mali v prvom polroku približne päťdesiat percent z dlhodobého úhrnu zrážok. V okrese Rimavská Sobota je 50-ročný priemer zrážok na úrovni 627 milimetrov a od začiatku roka tam napršalo iba 127 milimetrov zrážok, aj to len v štyroch dávkach.

■ **NIELEN OBILNINY**

Sucho sa výrazne dotklo aktuálneho stavu kukurice na Slovensku, zvolenskí poľnohospodári predpokladajú výpadok jej produkcie od päťdesiatich do šesťdesiatich percent. Pre TASR to uviedol riaditeľ Regionálnej poľnohospodárskej a potravinárskej komory so sídlom vo Zvolene Branislav Horniak. Pripomenul, že kukuricu mali osiatu na 2 132 hektároch prevažne na siláž. „Je však aj jeden ešte horší faktor, že zrejme nebudú vytvorené šúľky na kukurici, a teda aj zozbieraná silážna hmota nebude mať požadované krmovinárske parametre," spomenul. Podľa neho tak hrozí, že podniky so živočíšnou výrobou nebudú schopné zabezpečiť zvieratám výživu. Doplnil, že je však aj ďalší činiteľ. „Druhé kosby plôch na seno budú možno na úrovni desiatich percent vzhľadom na to, že porasty na lúkach sú úplne suché," pripomenul Branislav Horniak.

Len v nemnohých poľnohospodárskych podnikoch sa tohtoročná úroda priblíži k optimu a očakávaným výnosom.

■ **PESIMIZMUS NA JUHU**

Predstavitelia regionálnych poľnohospodárskych komôr sú vo svojich vyjadreniach skeptickí. Niet div, napríklad situácia na poliach trnavského regiónu je žalostná. Poľnohospodári majú po žatve výrazne nižšie úrody ako v minulých rokoch. V jednej z najvhodnejších oblastí na poľnohospodársku výrobu výrazne klesnú aj úrody jesenných plodín. Podniky so živočíšnou výrobou čaká existenčná otázka. Informoval o tom Ivan Fabián, riaditeľ Regionálnej poľnohospodárskej a potravinárskej komory Trnava. Dlhotrvajúce suchá ovplyvnili aj úrodu na hornej Nitre. Najviac zasiahli krmoviny. Straty označili miestni chovatelia za vysoké, pre niektorých môžu byť až likvidačné. Tak zas varovala predsedníčka Regionálnej poľnohospodárskej a potravinovej komory Prievidza Darina Chalmovianska. „Najviac trpia krmoviny na ornej pôde, ktoré sú nevyhnutné pre potreby živočíšnej výroby, hlavne kukurica na siláž a zrno. Porasty sú nízke, rastliny sú so slabo vyvinutými šúľkami, pochybuje aj tretia kosba lucerny," povedala pre agentúrne spravodajstvo. Sucho ovplyvnilo do značnej miery i úrodu sena a taktiež likviduje aj cukrovú repu.

■ **SUCHO JE A BUDE**

Človek pri pretváraní krajiny a využívaní pôdy dlhé desaťročia znižoval vodozádržnú kapacitu pôdy a štruktúr krajiny. Vhodným využívaním pôdy treba spomaliť a zastaviť plošné znižovanie vodozádržnej kapacity pôdy a štruktúr krajiny. Nevyhnutné je následné zvyšovanie vodozádržnej kapacity pôdy na opakované zdržiavanie a zadržiavanie dažďových vôd v krajine prostredníctvom realizácie vodozádržných a protieróznych opatrení, ako aj zlepšením obhospodarovania pôdy vo všetkých úsekoch katastrálneho územia obce – v lesoch, na poľnohospodárskej pôde, aj v zastavanom území.

Poľnohospodári a potravinári už môžu Ministerstvu pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR nahlasovať skladové zásoby základných komodít. Informoval o tom odbor komunikácie ministerstva. V Zbierke zákonov totiž vyšla vyhláška k novele zákona o potravinách, ktorá určuje zoznam poľnohospodárskych a potravinárskych komodít a kritickú hodnotu ich skladových zásob nevyhnutných na zabezpečenie potravinovej bezpečnosti štátu. Poľnohospodári a potravinári už môžu skladové zásoby určených komodít hlásiť cez formuláre zverejnené na internetovej stránke ministerstva pôdohospodárstva.

■ **POPRETIE FÁM**

„Mechanizmus na zber dát o množstvách komodít sme zaviedli, aby sme boli lepšie informovaní o tom, koľko obilia na Slovensku máme. V žiadnom prípade to neznamená, že ministerstvo bude schvaľovať či neschvaľovať predaj pšenice a ďalších komodít do zahraničia. Dáta zbierame dvakrát ročne, v prípade vyhlásenia mimoriadneho, výnimočného či núdzového stavu raz mesačne," vysvetlil minister pôdohospodárstva Samuel Vlčan.

Hostiteľské Slovensko prekročilo plánovaný medailový zisk až o sto percent!

Banská Bystrica hostila športovú elitu Európy

Vladimír MEZENCEV – Foto: internet

Ako to už u nás chodí – spočiatku bolo všetko inakšie. V poradí šestnásty Európsky olympijský festival mládeže (EYOF) mal byť pred rokom v Košiciach. Na veľké a pre mnohých nemilé prekvapenie druhé najväčšie mesto v republike zorganizovať veľkú športovú udalosť pre deti a mládež vo veku od štrnástich do osemnástich rokov odmietlo. Argumentovalo najmä množstvom zanedbaných športových objektov, ubytovacích zariadení, nedostatkom finančných prostriedkov i času na dôstojnú prípravu takéhoto podujatia. Šance sa potom chytila Banská Bystrica. Hostila 24. – 30. júla približne tritisíc mladých športovcov až zo štyridsiatich ôsmich krajín starého kontinentu.

Mesto pod Urpínom sa na tento veľký športový sviatok dôkladne pripravilo, aj keď zápasilo s niektorými problémami, trebárs kvalitným ubytovaním pre rozhodcov a technickým personálom, svoju úlohu hostiteľa zvládlo dôstojne a úspešne.

V Banskej Bystrici sa Oheň mieru pre EYOF, ktorý podľa tradície zapálili päťdesiatpäť dní pred začiatkom podujatia v Ríme, naplno rozhorel 24. júla počas slávnostného otvorenia tohto najväčšieho multišportového podujatia v dejinách Slovenska.

■ **OLYMPIJSKÉ DNI**

Všetko sa začalo už v roku 1991 v belgickom Bruseli, kde sa z iniciatívy vtedajšieho prezidenta Medzinárodného olympijského výboru (MOV) Belgičana Jacquesa Roggeho uskutočnili Európske olympijské dni mládeže (EYOD) s cieľom „omladiť olympijské hnutie, zbaviť sa prílišného konzervativizmu, dať mladým európskym športovcom motiváciu..." O desať rokov neskôr, teda v roku 2001, sa názov tohto veľkého sviatku mladých športovcov zmenil na súčasný Európsky olympijský festival mládeže (EYOF). Každá krajina (Rusko a Bielorusko boli vyčiarknuté z účasti, mladí športovci tak musia pykať za činy svojich najvyšších politických predstaviteľov) tradične vysiela svoje najkvalitnejšie a najperspektívnejšie nádeje. Potvrdzujú to aj čísla – až dvadsaťdva víťazov EYOF získalo zlaté medaily i na tých skutočných, teda seniorských olympijských hrách, a dokonca ešte viac je tých, ktorí síce na EYOF nezvíťazili, ale podarilo sa im to na „veľkých" olympiádach.

Slovenskí reprezentanti sa na Európskom športovom festivale mládeže nestratili.

Čo sa týka Slovákov, doteraz sa vrátili domov z letných EYOF s 53 medailami, z toho 13 bolo zlatých, o jednu viac strieborných a až 26 bronzových. Tak napríklad džudista Jozef Krnáč, strieborný na OH 2004, na EYOD na stupni víťazov nestál. Na druhej strane tenistka Viktória Kužmová na letných mládežníckych olympiádach až dvakrát stála na najvyššom stupni víťazov... Zlatú získali aj atléti Jozef Repčík, Tomáš Kružliak, Miriam Bobková, Boris Vazovan, bronz tenisti Dominik Hrbatý, Andrej Martin, Klaudia Boczová, Barbora Zahnová... Na rozdiel od dospelých na mládežníckych olympiádach sa Slovensku darí aj v kolektívnych športoch: celkové prvenstvá obsadili basketbalistky v roku 1997 v Lisabone a v roku 2003 v Paríži, hádzanárky skončili raz druhé (Tampere, 2009) a tretie (Bath, 1995). Samozrejme, tých prvenstiev i ďalších pódiových vystúpení bolo oveľa viac – ešte aj v tenise, atletike, rýchlostnej kanoistike, džude, stolnom tenise, plávaní, cyklistike...

■ **POMOC DOBROVOĽNÍKOV**

Bolo ich vyše tisícdvesto a už v polovici mája väčšina z nich – vyše sedemsto – sa priamo „na mieste činu" oboznámila so svojimi povinnosťami počas EYOF a stihla sa zdokonaliť v odvetví, ktoré mala počas podujatia na starosti. Priemerný vek dobrovoľníka bol iba dvadsaťpäť rokov, najmladší mal šestnásť, najstarší sedemdesiatšesť, zo zahraničia ich bolo asi dvesto. Týchto nadšencov organizátori potrebovali všade. Od uvítania hostí, ubytovania, transferov až po administratívne práce... Celkovo boli nápomocní v šestnástich oblastiach.

■ **PREKROČILI PLÁN**

Zatiaľ najväčšie športové podujatie na Slovensku sa skončilo veľkým úspechom organizátorov nielen v samotnom centre zápolení, teda v Banskej Bystrici, ale aj v ostatných dejiskách, v ktorých sa jednotlivé súťaže konali. Teda i vo Zvolene, v Badíne, Detve a Slovenskej Ľupči. Obrovský divácky záujem príjemne prekvapil všetkých zainteresovaných. Tam, kde sa predpokladalo, že ich bude sto až tristo, bolo ich takmer dvetisíc. Bez ohľadu na to, či išlo o atletiku, športovú gymnastiku, džudo, alebo o kolektívne športy. Podľa reálnych odhadov tých divákov na športoviskách a mixzóne bolo takmer stopäťdesiattisíc!

Slovenskí reprezentanti vo veku od štrnástich do osemnástich rokov ani doma neporušili tradíciu. Na každej z doterajších letných mládežníckych európskych olympiád získali aspoň jeden cenný kov, teda už od prvej v roku 1991 v Belgicku. Odborníci predpokladali, že v Banskej Bystrici a okolí naši vybojujú dve, maximálne tri medaily. Nakoniec ich však bolo až šesť! Konkrétne dve zlaté, jedna strieborná a tri bronzové. Teda raz toľko. Rekord v počte získaných medailí z roka 2017 v Maďarsku (1 – 4 – 5) zostal teda neprekonaný...

Najúspešnejšou členkou so 149-člennej výpravy Slovákov bola iba 15-ročná tenistka Renáta Jamrichová, ktorá vyhrala súťaž v dvojhre dievčat a spolu s Danielom Balaščákom aj zmiešanú štvorhru. O jediné striebro pre Slovensko sa zaslúžila atlétka Lenka Gymerská v behu na 400 metrov s osobným rekordom 55,23 sekundy. Zhodou okolností o dvadsať minút neskôr ďalšia košická rodáčka Anna Šimková v skoku o žrdi výkonom 380 centimetrov skončila tretia. O ďalšie dva bronzy sa zaslúžil plavec Samuel Koštál (200 metrov motýlik a 400 metrov pol. preteky). Za zmienku stoja aj ďalšie výkony a umiestnenia našich nádejí, i keď už nie medailové, napríklad 6. miesto atlétky Terézie Beňovej vo finále v behu na dvesto metrov, 7. priečka v športovej gymnastike Olivera Kasalu a Lucie Dobrodskej v súťaži zmiešaných dvojíc...

Prečo nás reprezentoval až taký veľký počet športovcov? Slovenská republika ako hostiteľská krajina mohla postaviť až šesť tímov v kolektívnych športoch (basketbal, hádzaná, volejbal – chlapci aj dievčatá), čo aj plne využila.

■ **STÚPLO IM SEBAVEDOMIE**

Prezident Európskych olympijských výborov Spyros Capralos vysoko ocenil prácu organizátorov EYOF v Banskej Bystrici, ktorí úspešne zvládli prípravu a priebeh veľkého športového sviatku s vyše päťtisíc akreditovanými osobami. Zároveň zdôraznil, že Slovensko, konkrétne Banská Bystrica, posunulo EYOF na vyššiu úroveň. Nezabudol aj pripomenúť, že naša republika je piata v Európe, v ktorej sa uskutočnil tento festival v lete aj v zime (Poprad, 1999).

Nuž, na záver už iba toľko, že všetkým, ktorí sa zaslúžili o organizačný úspech XVI. letného olympijského festivalu mládeže (EYOF) pod Urpínom, natoľko stúplo zaslúžené sebavedomie, že Banská Bystrica si v budúcnosti trúfa pripraviť aj zimný...

REPORTÁŽ

Prázdninové a dovolenkové dni priam nabádajú na atraktívne výlety

Hlavným lákadlom slovenská voda

Text a foto: Igor VÁLEK

Slovensko je krajina bohatá na prírodné krásy aj krásy „spôsobené“ človekom. Sú lákadlom pre turistov zo zahraničia aj domácich návštevníkov . Práve leto je ideálne na ich spoznávanie. Poďte s nami k takým, ktorým v „rodnom liste“ dominuje voda. Sme krajinou s najväčším bohatstvom minerálnych prameňov v Európe a máme aj unikáty z rodiny vôd. Povedzme tá v Podhájskej má lepšie účinky ako voda Mŕtveho mora. Najväčší zdroj pitnej vody v strednej Európe je pod Žitným ostrovom. Na Slovensku registrujeme vyše tisícdvesto žblnkotavých zdrojov s možnými liečivými účinkami, stodvadsať je už vyhlásených za liečivé.

V súčasnosti je na Slovensku už štvrť stovky kúpeľných miest. Piešťany, Smrdáky a či Dudince využívali už Rimania na vojenských výpravách a podnes sú tam vane a bazény, ktoré vytesali do skál.

■ V LIEČIVOM RAJI

Rajecké Teplice ležia v Rajeckej kotline v čarovnom prostredí Malej Fatry a Strážovských vrchov. História kúpeľného mesta siaha do roka 1376, v roku 1558 sa Rajecké Teplice dostali do vlastníctva Turzovcov. Turzovské majetky dosiahli vrchol po roku 1585, keď sa ich správy ujal Juraj, šľachtic v postavení palatína, ktorý trpel na ischias. Liečil sa v kúpeľoch aj v máji 1616 v poslednom roku života. O rozmach kúpeľov sa zaslúžil práve on. Po palatínovej smrti sa majitelia o údržbu nezaujímali, čo prispelo k úpadku. Začali ožívať až koncom 18. storočia, v kúpeľoch sa zjavujú prví lekári. Ani potom však neprestávali spory medzi dedičmi, o kúpele sa nestarali, návštevnosť klesala. Obrat nastal až v roku 1882, keď kúpele aj s hostincom a pozemkami kúpil právny zástupca lietavského panstva JUDr. Šmialovský so strýkom. Už nasledujúci rok otvorili kúpeľnú sezónu a postupným budovaním a účinnou reklamou sa im darilo zvyšovať návštevnosť...

Počas t kúpeľného pobytu začiatkom leta 1947 napísala báseň o kúpeľoch spisovateľka Ľudmila Podjavorinská. Začala ju veršom: „Hej, Rajecké, vy zemský raj ste pravý, o vašom vzniku i povesť to vraví.“ Na príbehu Adama a Evy vymyslela „históriu“ vzniku kúpeľov, keď sa Adam pustil do ich stvorenia: „Jas z neba zniesol, zemou rozstrel stíny, načiarol prstom v hore serpentíny, nechže si žienka horou pekne chodí..., vydlabal jamku, nalial do nej vody... Keď Eva uvidela túto krásu, hoc na nebeské zvykla svetlice, rukami spľasla, skrikla od úžasu… Adam jej spravil Rajecké Teplice.“ No a v 21. storočí v kúpeľoch pribudla aj ďalšia nevšednosť...

■ POETICKÉ HRY

Vieme to z každodennej letnej reality. Ortuť v teplomeroch stúpa (a či dvíhajú sa čísla na monitoroch podobných digitálnych meračov) a všetko okolo nás sa akoby zázrakom mení na kyticu hravých farieb všemožných odtieňov. Veselých, teplých, hravých, spievajúcich. Ozaj, spievajúcich! Už za skorých rán sa s pribúdajúcim svetlom prebúdzajú a tešia (seba navzájom a tiež aj vnímavých ľudí) všakovaké operence. Neuveriteľne bohato trilkujú, čarovne spievajú, hravo poskakujú, vrtko lietajú, vo vodách sa radostne čľapkajú... Aj v neveľkých, ba priam až útulných kúpeľoch v Rajeckých Tepliciach sa toto všetko deje v typicky príjemnom prostredí kúpeľnej promenády, kvetnatých parčíkov, trávnatých plôch a osviežujúco sa vlniaceho jazierka. Párik kačíc sliepňavo z kameňa na jeho brehu hľadí do neustále silnejúcich slnečných lúčov. Biela cárica labuť sa po krátkej plavbe oproti vlnám jazierka ukladá na oddych, skrútiac pôvabné telo do až surrealistického obrazca.

No stačí prejsť iba pár metrov po chodníčku, zahnúť do centra Rajeckých Teplíc a zrazu vidíte úplne iné vodné vtáky. Všetky sú plné energie a hoci stoja „ustrnuté“ v gestách, predsa sú hlavne plné radosti zo života. Ba nielen vtáky, ale aj iné zvieratá, ľudia, stromy, kvety... „zurčiaci“ vzduch! Ale akí ľudia a bytosti, aké zvieratá, aké univerzum života a existencie v celej jeho apoteóze jestvovania a jestvovania! Vysoký muž, z ktorého hlavy tryskavo „vyletuje“ kŕdeľ pestrofarebných tulipánov. Anjel (alebo je to anjelka?!) chystajúci sa ovoňať kvet chránený starostlivo roztiahnutými krídlami, levitujúci hudobníci, cválajúci jazdci aj skákajúce jelene. Bobor usadený v korune rozkošateného stromu, kŕdeľ rýb, potajme sa zakrádajúci salamander, v rýchlom lete gagotajúce kačky vznášajúce sa nad usilovne loviacou potápkou. Chvost koňa sa plavne stáva riečnym prúdom, meniacim sa napokon na rybu...

Až neuveriteľne pôsobiaca neskutočná skutočnosť. Realita v povzbudivom umeleckom priemete, ľahučko a nonšalantne pokrčeným lakťom tvorivej fantázie a zručnosti, opierajúca sa o víťazný triumvirát: radosť – pohyb – život. V zjednotenom tvare ohraničenom stavbou, no predsa s ľahkosťou prekonávajúca priestor a čas. Ba vlastne akoby tie ani neboli. A aj keď sú – tu nie sú podstatné...

Staré tradičné drevenice sú lákadlom pre turistov na Liptove.

Voda a zrekonštruovaný mlyn v Oblazoch kypia životom.

Výnimočné maľby autorky Daniely Krajčovej na hoteli Encián v Rajeckých Tepliciach

■ FANTAZIJNÝ SVET

„Svet... naplnený hudbou a spevom, radosťou i melanchóliou. Je maľovaný, kreslený, ukovaný z pomaľovaných mreží, vstupujú doň plastické motívy z keramiky... putuje stenami fasády. Motívy neobchádzajú ani okná a komín... mreže balkónov vstupujú do kresieb pávích chvostov, ryby a do korún stromov,“ hovorí o všetkom spomenutom a či aspoň naznačenom umenovedkyňa Dana Doricová. Nastal čas „odtajnenia“ miesta spomínaných zázrakov. Azda najlepšie tak urobíme slovami jeho tvorkyne, ktorá držala v rukách pomyselnú čarovnú paličku. Hovorí akademická maliarka Daniela Krajčová. Venuje sa maľbe, kresbe, keramickej plastike aj ilustrácii (lebo toto všetko v danom prípade použila v prekvapivo harmonickom súzvuku na stvorenie „vlastného“ sveta) – rodáčka zo Žiliny, kde aj žije a tvorí...

„Keď sa prestavoval Hotel Encián v Rajeckých Tepliciach, oslovil ma majiteľ, či by som nepomaľovala fasádu tejto stavby... Práve som sa vrátila zo splavovania delty Dunaja a celkom sa mi zdal vhodný motív fauny a flóry z tejto cesty. Motív sa rozvíjal... jednotlivé steny na seba nadväzovali, vznikla oslava života a prírody.“ Vieme, že umelkyňa strávila na lešení takmer tri mesiace a že jej majiteľ dal úplne voľnú ruku. Prečo to nepovedať priamo – urobil viac než dobre! Kto navštívi spomínané kúpele, určite tieto slová potvrdí. Žiarivý a poetický obraz svet(l)a z fasády Penziónu Encián v Rajeckých Tepliciach si azda najviac vychutnáme v lete.

Slovenský dvojkríž pri vchode do Kvačianskej doliny.

■ UNIKÁTNE DVOJIČKY

Aj Liptov sa pýši skvostom, ktorý vďačí v mnohom za vznik vode a ktorému patrí pomenovanie „liptovské dvojičky“. Ide o dvojicu dolín – Prosiecku a Kvačiansku – v Chočských vrchoch. Doliny patria medzi najkrajšie takéto prírodné útvary na Slovensku a odborníci hovoria, že z hľadiska rozmanitosti nemajú seberovné. Strmé bralá, vysoké steny i vodopády, ponory, vyvieračky a jaskyne... To je iba niekoľko lákadiel pozývajúcich na návštevu a prechádzku, pookriatie i poznanie. Stačí sa z Liptovského Mikuláša autom a či autobusom presunúť do Prosieka. Prosiecka dolina leží západne od Kvačianskej medzi masívmi Lomného a Prosečného. Do vápencovo-dolomitových hornín sa tu vrezali vody Prosiečanky ako povestný nôž do masla. Potok prenikol celým pohorím a vytvoril pôsobivú i výrazne zarezanú tiesňavu. Dolinou stúpate po modro značkovanom turistickom chodníku popri viacerých paneloch. Informujú o geologických „pomeroch“, ale aj o flóre a faune. Trasa prechodu sa začína atraktívne hneď pri vstupe do doliny, ktorý tvorí skalný priesek Vrát. Aj keď majú svoje roky, nepočuť ich vŕzganie. Neďaleko totiž vyviera na povrch hlasným žblnkotom sa ohlášajúci prameň Prosiečanky. Potom už prídu prvé reťaze a lavičky. V strednej časti sa dolina rozširuje, z oboch strán hľadia skupiny brál so zreteľnými zvieracími tvarmi – Medveď, Sova, Ťava... Nájdete tam však aj legendárneho Jánošíka. Na začiatku hornej časti sa dolina vetví na dolinu Červené piesky s vodopádom a na Nižný a Vyšný Straz. To sú najatraktívnejšie úseky, ktoré očaria strmosťou i divokosťou. Zážitok z výletu v závere vyvrcholí výstupmi po rebríkoch. Prosiecka dolina je národnou prírodnou rezerváciou s výskytom viacerých vzácnych a chránených rastlinných druhov. Tu kvitne endemický kvet – čarokrásny Črievičník papučka. Naša najkrajšia orchidea, lákajúca hmyz žltými pyskami a človeka tajomným tvarom a krehkosťou.

■ OÁZA POKOJA

Hneď po vynorení sa z doliny vychádzame na poľany na Svorade a odmenou za výstup sú výhľady na okolitú krajinu i chrbty Západných Tatier. Keď sa na lúky dostanete s domácimi, ukážu vám, kde stáli koliby a či veľké senníky. Zo Svoradu môžete po zelenej značke pokračovať hoci cez Prosečné do Kvačianskej doliny alebo sa po náučnom chodníku spustiť do Veľkého Borového a odtiaľ pokračovať do Kvačianskej doliny. Veľké Borové spolu so susedným „menším bratom“ Malým Borovým a s neďalekými Hutami predstavujú oázu ticha a pokoja v lone krásnej prírody. Akoby sa tu zastavilo kyvadlo času a v úžase hľadelo na okolitý svet. Domácich tu žije doslova pár, viaceré chalupy skúpili ľudia z miest. Vyrástli penzióny. No predsa dopravná izolácia a vzdialenosť od najbližších miest prispeli k spomínanému pokoju. Tu hľadal inšpiráciu Viliam Gruska, svojho času si ho zamilovala aj výborná slovenská herečka Mária Prechovská, a to až natoľko, že si priala svoj večný sen snívať na Veľkom Borovom. Jej jednoduchý hrob s dreveným krížom čupí na starom cintoríne, popri ktorom už schádzame do Kvačianskej doliny. Skôr ako sa však pustíme týmto smerom, treba pripomenúť, že v hornej časti dediny nájdeme majestátnu borovicu. Pozor, nie je to hocijaký strom, ale hrdý víťaz zaujímavej súťaže pýšiaci sa označením Strom roka 2004. Pre milovníkov meteoritov máme zas jeden typ na hľadanie. Niekde v tejto oblasti mal v roku 1895 spadnúť pomerne veľký kameň z vesmíru. Skúste ho nájsť, môžete byť prví...

■ ZNOVUZRODENIE MLYNOV

Kvačianska dolina je hlboko vrezaná do dolomitov a vápencov medzi masívmi Čiernej hory a Ostrého a tiahne sa paralelne s Prosieckou. Tak vlastne doliny vytvárajú turistický okruh. Spomínaný náučný chodník s viacerými zastávkami pokračuje. Boli časy, keď sa stará vozová cesta, vedúca dnom doliny, hojne využívala. Veď bola vlastne jediným spojením s okolitým Slovenskom. Pustíme sa teda po nej aj my Kvačianskou dolinou. Po niekoľkých minútach chôdze zaujme výrazný skalný výčnelok Roháč, ktorý je najvyšším bodom. Aj dnes na ňom stojí slovenský dvojkríž, mladší „potomok“ kamenného kríža, ktorý prvý raz postavili už v roku1860! V lokalite Oblazy sa stretáva voda až z trojice potokov. Uznajte, kde bolo vhodnejšie miesto na postavenie mlyna?! Ba vlastne štvorice mlynov. Z pôvodného kvarteta zostali dva. (Ajhľa, ďalšie dvojičky!) Teda znovu stoja vďaka dobrovoľným ochrancom prírody (podporovaným aj cestárom a známym ľudovým rezbárom Jozefom Smutniakom z neďalekého lazu Ráztoky medzi Veľkým Borovým a Hutami, ktorý už, žiaľ, nie je medzi nami). „Zelení“ sa postarali o zrekonštruovanie Horného a Dolného mlyna. Počas letnej sezóny sú, samozrejme, sprístupnené turistom a život v ich bezprostrednom okolí opäť hrdo zdvihol hlavu. Kypí tu a buble ako voda pod mlynským náhonom.

Pri pohľade do histórie iba pripomeňme, že Horný mlyn postavili obyvatelia Malého Borového v prvej polovici 19. storočia. V roku 1920 si ho prenajal navrátilec z ruského frontu Pavel Gejdoš... Scenéria na prvý pohľad pripomína rozprávku. Teda nielen pripomína, veď si v rozprávke naozaj i zahrala, a to nie v hocijakej, ale v peknej ľudovej slovenskej. V tej o Plavčíkovi a Vratkovi z osemdesiatych rokov 20. storočia. Ba nechýba i pútavá povesť o mlyne (pravdaže!), ktorý tu stál vďaka obrom, ich ochote pomôcť chudobnému človeku a sile potrebnej k privedeniu vody.

...

Čo ešte pridať na záver našej pozvánky? Azda len toľko, že skupenstvom, ktoré nás neopúšťa počas výletu v dolinách takmer ani na chvíľu, je voda. V horných častiach nájdeme aj vodopády, ktoré zvýrazňujú okolitú krásu. V doline Červené piesky hučí asi pätnásť metrov vysoký vodopád, v Ráztockej doline zas z výšky osem metrov na skalné podložie padajú vody Ráztockého vodopádu...

Storočnica národného buditeľa 20. storočia brilantného esejistu Vladimíra MINÁČA

Doba aj mnohí v nej sa k nemu „čudne“ zachovali

Lukáš PERNÝ – Foto: archív SNN

Tento rok si pripomíname storočnicu Vladimíra MINÁČA, národného umelca a národného buditeľa 20. storočia, spisovateľa, scenáristu, redaktora, literárneho kritika, tvorcu modernej slovenskej filozofie dejín a dlhoročného predsedu Matice slovenskej. Bol to práve Mináč, ktorý dal slovenským dejinám vyšší zmysel nielen pre slovenský národ, ale aj pre význam národného oslobodenia v kontexte medzinárodných historických súvislostí. Matica slovenská si storočnicu Mináča pripomenula triptychom podujatí – spomienkovým podujatím v Bratislave (8. 8.), odhalením busty v Rimavskej Sobote (10. 8.) a napokon veľkolepou vedeckou konferenciou v Bratislave, ktorá bude venovaná aj 120. výročiu narodenia Vladimíra Clementisa (7. 10.).

Vladimír Mináč sa narodil 10. augusta 1922 do remeselno-roľníckej rodiny v Klenovci, teda do prostredia Gemera a Malohontu, odkiaľ pochádzali alebo v ňom pôsobili významné osobnosti ako Daxner, Francisci či Clementis, čo napokon ovplyvnilo aj jeho najvýznamnejšie dielo Dúchanie do pahrieb.

■ MAGICKÉ PUTO

Akoby tieto osobnosti spájalo akési magické puto, ktoré je späté so slovenskými dejinami. Mináč píše v súvislosti s pôsobením Jesenského, že v tomto regióne fungovali generácie, ktoré boli soľou slovenskej zeme, a samotný Klenovec považuje za jedno zo živých národných srdc, ktoré sa nevzdávali ani v najťažších časoch.

Mináč mal k rodnému prostrediu pozitívnych vzťah. Študoval na gymnáziu v Rimavskej Sobote a v Tisovci, kde aj maturoval. Pokračoval na štúdiách slovenčiny a nemčiny na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, až kým ho osud a dejiny nezaviali do vojny. V roku 1944 sa aktívne zapojil do Slovenského národného povstania. V úseku Sinec vstúpil do Československej armády a prešiel k partizánom. Zatkli ho a odviekli do koncentračných táborov Mauthausen a Dachau. Po skončení vojny, ktorá ho dostala do extrémne hraničných situácií, začal písať svoje beletristické diela.

■ ŽIVOT PO VOJNE

Zážitky z vojny ho dozaista ovplyvnili aj v tvorbe, ktorá má silne existenciálne črty. Mináč pôsobil po vojne ako redaktor Bojovníka (neskôr Obrana ľudu), tajomník slovenskej sekcie Zväzu československých spisovateľov, redaktor a neskôr šéfredaktor Kultúrneho života a šéfredaktor Slovenských pohľadov. Prózu začal písať v roku 1947 v podobe krátkych útvarov. Smrť chodí po horách (sfilmované v roku 1979) bola jeho prvotina k téme SNP. Na osudoch bratov Lotárovcov sa usiloval pochopiť človeka v súvzťažnosti s dejinným pohybom, čo sa neskôr naplno rozvinulo aj v jeho esejistike. Mináč následne publikoval romány Včera a zajtra, Modré vlny, Na rozhraní, trilógiu Generácia, zbierku poviedok Záznamy či satiru Výrobca šťastia (inscenované s M. Lasicom) a mnohé ďalšie. V tvorbe sa opakuje téma zápasu o šťastie a zmysluplný život. S písaním umeleckej prózy však Mináč skončil a vyhlásil, že silu nemá umelecká fikcia, ale reč faktov. A tak si zvolil novú formu prezentovania svojich ideálov – esejistiku, v ktorej dominuje téma údelu človeka v slovenských dejinách a filozofovanie nad ich zmyslom.

■ SPOLUPRÁCA S FILMOM

Mináč pôsobil ako vedúci scenáristického oddelenia Československého štátneho filmu a podpísal sa pod scenár jedného z najznámejších vojnových slovenských filmov od Paľa Bielika Kapitán Dabač. Sfilmoval aj Jilemnického Pole neorané. Vo svojej literárnej, ale aj filmovej tvorbe spracovával aj ďalšie témy ako medzivojnový zápas za sociálne práva (Boj sa skončí zajtra) či tému kolektivizácie (Žena z vrchov). Sfilmované boli neskôr i jeho literárne diela.

Preslávilo ho najmä dielo Dúchanie do pahrieb a aj Zobrané spory Jozefa Miloslava Hurbana. V prvom kladie zásadnú otázku, čo sú dejiny a čo je národ bez dejín. Vystihnúť podstatu, smer, problémy a rozpory našich dejín sa usiluje cez postavy Daxnera a Franciscího.

Vladimíra MINÁČA st. vo všeobecnosti považujeme za ťažiskovú osobnosť slovenskej kultúry.

Mináč prichádza k názoru, že slovenský národ má vo svojej minulosti a predkoch kontinuitu plebejského národa. K dejinám pristupuje realisticky a k osobnostiam dejín s porozumením a často až s existencialistickým, psychologickým presahom. Dospieva k názoru, že súdiť pohyb, pokrokovosť či reakčnosť tzv. objektívnymi historickými meradlami je nezmyselné, pretože tieto meradlá sú výsadou veľkých národov. Filozofiu dejín postavil na Slovenskom povstaní 1848 – 1849 a Slovenskom národnom povstaní, ktoré považuje za vyvrcholenie slovenského národného sebauvedomenia. Esej Povstanie je dovŕšením koncepcie, ktorú rozvíjal v dvoch predchádzajúcich knihách a prichádza k názoru, že aktom SNP „uskutočnil slovenský národ svoj najväčší, najvýznamnejší historický čin“. V roku 1993 vychádzajú knihy Návraty k prevratu a Odkiaľ a kam Slováci a tiež série rozhovorov, kde nachádzame nadčasové myšlienky, ktoré presahujú až do súčasnosti.

■ V MATICI SLOVENSKEJ

Mináča nemožno oddeliť od Matice slovenskej. Ideovo nadviazal na svojho predchodcu Novomeského, ktorý sa v povojnovom období zaslúžil o záchranu tejto inštitúcie a jej oživotvorenie v roku 1968. S Novomeským ho spája aj ideologická nálepka „buržoázneho nacionalistu“, ktorou označovali národných ľavičiarov. Obvinenie hrozilo tak Mináčovi i Tatarkovi. K najväčším prínosom Mináča nesporne patrí otvorenie (dnes už, žiaľ, odčlenenej) tretej budovy Matice slovenskej (základy boli položené v roku 1963, otvorená bola v auguste 1975 za prítomnosti Mináča, Lenárta a Colotku). Do pozície predsedu MS sa dostal po odvolaní z funkcie predsedu Slovenského literárneho fondu. Zákon o Matici z roka 1973 opísal ako lepší než z roka 1953 a horší ako z roka 1968. Podľa vlastných slov (1989) sa mu podarilo z Matice slovenskej vytvoriť modernú európsku inštitúciu . Mináč sa neformálne zaujímal o zahraničných Slovákov (zriadil tiež Odbor pre zahraničných Slovákov). Dosiahol i zamestnanie spoločensky „nepohodlných“ osobností. Rozvíjal budovanie národnej knižnice, matičných archívov, ale aj vydavateľskú činnosť. V roku 1988 organizoval veľkolepé oslavy 125. založenia Matice slovenskej. Neúspešne sa usiloval aj o obnovenie členskej základne. Keď bol po roku 1989 odvolaný, veľmi ťažko znášal ataky od ponovembrových matičiarov.

■ NEDOPÍSANÁ ESEJ

Mináčov odkaz, v ktorom sa spája historické vedomie národa a jeho boj za sociálny pokrok, je aktuálny. Pochopil, že „keď sa usilujeme o samostatnosť Slovenskej republiky, musíme sa súčasne usilovať aj o to, aby to bola krajina demokratická a sociálne spravodlivá. Inak toto úsilie nemá zmysel...“ Demokratický, vlastenecký a sociálne spravodlivý štát – tak si Mináč predstavoval slovenskú víziu. V Mináčových esejach nachádzame, že národné musí ísť ruka v ruke so sociálnym a spolupráca medzi národmi musí predpokladať ich historické uznanie. V humanistickom duchu meral hodnotu ľudstva podľa vývoja kultúry, vzájomného ľudského porozumenia a bratstva.

Marián Gešper v Národnom kalendári zhŕňa, že po Mináčovi ešte zostalo čosi nedopovedané. V procesoch globalizácie a v kontexte odstraňovania národného povedomia Mináč s jasnozrivosťou predpokladal, že radikálni kozmopoliti, odmietajúci existenciu národov, sú slepou uličkou vývoja.

Vladimíra Mináča poctili v roku 1998 in memoriam Radom Ľudovíta Štúra I. triedy, no na skutočnú spoločenskú rehabilitáciu ešte čaká. Azda k nej prispeje aktivitami, podujatiami, publikačnými výstupmi a filmovým dokumentom aj Matica slovenská, ktorú Mináč dôstojne viedol aj napriek tomu, že jeho možnosti boli v tých časoch obmedzené. Ak však hodnotíme chyby našich osobností, musíme si uvedomiť, že aj Mináč mohol konať v mantineloch svojej doby, v mantineloch toho, čo mu dovolili dejiny, dejiny, ktoré, ako sám povedal, sa k nemu „čudne zachovali“.

Multikultúrne spomienkové oslavy vo Vyšehrade

Text a foto: Helena RUSNÁKOVÁ

V tomto kalendárnom roku si pripomíname okrúhle výročia viacerých národovcov 19. storočia, ku ktorým patrí aj rímskokatolícky kňaz, vydavateľ, ochranca kultúrnych pamiatok Jozef Karol VIKTORIN. Jeho, môžeme povedať že „tŕnistá“ cesta životom viedla z rodnej obce Zavar (Trnavský kraj) cez niekoľké zastavenia až po Visegrád (Vyšehrad) v Maďarsku, kde je i pochovaný.

V sobotu 23. júla 2022 sa vo Vyšehrade stretli Slováci z Vyšehradu a okolia i z Budapešti, aby si pripomenuli okrúhle dvojsté výročie narodenia Viktorina. Na podujatí nechýbali ani hostia zo Slovenska – Jozef Schwarz z Bratislavy a Helena Rusnáková z Nových Zámkov, ktorí sa priebežne už dlhé roky venujú výskumu života a diela tejto významnej osobnosti. Na spomienkovej slávnosti znela maďarčina, slovenčina i nemčina. Po kladení vencov na hrob Viktorina sa uskutočnila pietna spomienka na nádvorí školy, o ktorej otvorenie sa pričinil Viktorin. Tu zazneli piesne v troch spomínaných jazykoch v podaní Budapeštianskeho slovenského speváckeho zboru Ozvena a Nezávislého švábskeho zboru. Následne sa účastníci podujatia presunuli do kostola, kde bola pátrom Blahoslavom Pataym celebrovaná slávnostná svätá omša. Pred omšou sa k prítomným prihovorila pani Edita Hortiová, predsedníčka Slovenskej samosprávy Budapešti; Kazimír Kápolnai a Monika Szelényiová, predsedníčka Slovenskej samosprávy VIII. obvodu v Budapešti. Počas svojho pôsobenia vo Vyšehrade vynaložil Viktorin veľké úsilie o sprístupnenie zrúcanín starobylého vyšehradského hradu. O jeho záujme o históriu a o zachovanie historických pamiatok nás presvedča i jeho vlastnoručný zápis v Pamätnej knihe Vyšehradskej farnosti. Na jeho úvodnej stránke je napísané: „Čitateľovi! Je veľmi bolestné, že na takom mieste, akým je vyšehradský chotár, teda starobylý Vyšehrad, nie je vo farskom archíve žiadna pamätná kniha. Nehovorím, že by mala byť z čias Karola Róberta, z čias Ľudovíta Veľkého či Mateja Korvína a nasledujúcich (panovníkov), lebo možno sa domnievať, že besnenie Turkov, ktorí tu boli prvýkrát asi 50 rokov a potom druhýkrát ešte ďalších 80 rokov, všetko tu zvrátilo navnivoč. No po vyhnaní Turkov a obnovení farnosti, tak okolo roku 1712, pamätná kniha sa mohla, ba mala viesť! ... A preto takúto knihu svojim počinom predkladám mojim nástupcom, aby pochopili zmysel, prečo som ju založil. Dané vo Vyšehrade 1. januára 1868. Jozef Viktorin, farár.“

V rámci podujatia vystúpili aj budapeštiansky slovenský speváckeho zbor Ozvena a Nezávislý švábsky zbor.

Veľkým snom Jozefa Viktorina bola renovácia hradnej zrúcaniny a vybudovanie prístupovej cesty k nej. Stav zrúcanín hradu vzbudil jeho pozornosť už v čase jeho pôsobenia vo funkcii kaplána v Starom Budíne. V almanachu Concordia, vydaného v roku 1858, sa Jozef Viktorin v článku Vyšehrad podrobne venoval nielen histórii Vyšehradu, ale aj vtedajšiemu stavu hradnej zrúcaniny. Čitateľom verne priblížil svoje spomienky a pocity z návštevy Vyšehradu: „Cesta do hradu vedoucí jest veskrz pozarostána a skalámi pozavalována, živým to dukazem, že už mnoho vody dolu Dunajem uplynulo od tý doby, co tu nádherné královské koče rachotily... Zub času a dychtivost lidská po pokladech tu domnele ukrytých bazíčí i ty nejposlednejší pozustatky rozbouraly....

Slnceslav komôrka Pavol SOCHÁŇ – lyrik národopisnej fotografie

Vnímavý fotograf slovenských reálií

Text a foto: LACO HÁMOR a archív SNM

Sám seba označil Slnceslavom komôrkom – dvorným fotografom. Nebol iba výtvarníkom, etnografom, publicistom, ale najmä vzdelancom. Vydal fotografické svedectvo o našich predkoch. Ukázal, ako byť užitočným v prítomnosti a vo chvíľach, keď je to potrebné aj pre budúcnosť. Nájsť aspoň záblesk, ktorý by spojil v mieste a čase dve významné slovenské osobnosti, sa nepodarilo. Rodisko? Vrbica, v tom čase vyše šesťtisícová, iba to majú spoločné.

Pavol Socháň sa narodil majstrovi sedlárovi a jeho žene Eve, rod. Bazelovej, dvadsaťšesť rokov predtým, než uzrel svetlo sveta Martin Rázus. Ale osud oboch v roku 180. výročia Pavla Sochá̆ňa správca Rázusovie rodného domu v Liptovskom Mikuláši Štefan Packa spojil: „Výstavu autorky Dany Lackovej zo Slovenskej národnej knižnice v Martine, ktorá zahŕňa život a dielo Pavla Sochá̆ňa, sme vo výročitom roku inštalovali. Sú tu fotografie jeho mnohopočetnej rodiny, ale i momentky z obdobia študentských čias v Kežmarku, Lučenci, Mníchove či v Akadémii výtvarných umení v Prahe. Časť jeho cyklu Slovenský album s podobizňami slovenských osobností, ukážky z bohatej dramatickej tvorby – titulné listy divadelných hier.“

■ ZÁUJEM FILMÁROV

O Sochá̆ňovu fotografickú tvorbu sa podrobnejšie zaujímali až v šesťdesiatych rokoch minulého storočia filmár a pedagóg filmárskej vysokoškolskej školy Martin Slivka s fotografom a filmárom Alexandrom Strelingerom. Socháň sám v životopise dáva po etnografii fotografovanie až na posledné miesto, keďže ho dlho pokladal iba za pomocníka v zbierkovej a publikačnej práci. Skončil učňovskú prípravku u pražského fotografa J. Eckarta. Po Prahe a Liptovskom Svätom Mikuláši sa usadil v Martine. Na dvadsať rokov. Zriadil si tu fotografickú firmu Ateliér Socháň, Turóc Szenti Maron; bola medzi prvými svojho druhu. Božetech Klemens fotografoval v Prahe a Peter M. Bohúň skôr maľoval, zrejme aj podľa pozitívov. Kto by za lacný peniaz hodiny stál ako model? Zachovala sa fotografia Mateja Hrebendu na balkóne v starej evanjelickej dievčenskej škole, kde učil a býval s rodinou.

■ PRIEKOPNÍK FOTOGRAFIE

Socháň podľa Petra Vrchovinu pri fotografovaní v martinskom ateliéri, postavenom pri dome Kohútovcov, používal „rodiaci“ sa slovník fotografistov: „Prosím, aby teraz všetky oči a uši upierali sa na mňa a nekotúľali sa po iných. Nepohnute sedieť, nedýchať, nekýchať a ani nežmurkať. Pozor, už idem, pozor, raz dva tri...“

Výstava, aktuálne reinštalovaná v centre Liptova, ilustruje aj podobizne významných Slovákov. „Za Hviezdoslavom sa vybral do Kubína bričkou. Ale, ako spomína, nebol vítaný, až vďaka manželke slávneho básnika sa mu podarilo nafotiť teraz vzácne podobizne,“ vraví Š. Packa. Fotografické portréty Francisciho, Vansovej, Vajanského či Paulinyho-Tótha aj iných sú na vystavených paneloch. „Treba povedať, že Slovenský album vydal Socháň na vlastné triko. Aj ich sám vo fotokomore kopíroval a spracoval,“ tvrdí Packa

Ale vo svojej koži sa cíti najmä ako krajinár. V korešpondencii s Vansovou sa však ponosuje: „V Turci panuje taká zima, že sklený negatív vezmem do ruky a hneď zachodí a zamŕza.“

Vajanský po príchode do Martina bagatelizoval Sochá̆ňov úmysel čo najskôr založiť muzeálnu spoločnosť. Potľapkal ho po čele, nazval „handrárom“ a menoval „náčelníkom múdroslovia“. Socháň ho podpichol a označil „náčelníkom brýzgoslovia“. Muzeálna slovenská spoločnosť stala sa i tak realitou. Pavol Socháň bol jej prvým zapisovateľom, od roka1895 aj členom výboru a referentom Národopisného odboru. Sochá̆ňa vylúčili zo stredných škôl v Uhorsku za panslavizmus už v roku 1893. Najprv sa chcel presadiť v Prahe, neskôr od Veľkej vojny až v New Yorku a Pittsburghu. V slovenských krajanských školách učil, no prejavil sa aj ako publicista.

Dominantným autorovým fotografickým žánrom sa stala národopisná fotografia.

Fotografie slovenskej reality 19. storočia

■ ZÁROBKY ZA PODOBIENKY

V rukopise Ako som sa stal fotografom v Martine objasnil aj dôvody fotografovania mimo ateliéru, keď s ťažkým fotoaparátom z Prahy a so statívom pochodil vidiecke oblasti. „Portrétoval“ krajinu a v nej ľudí. V Martine sa oženil s Boženou Anderovou. Mali sedem detí. Žili zo skromných zárobkov za fotografie, „podobienky“, ktoré vznikali v ateliéri, ale aj z pohľadníc. Aj v nich sa autor naplno ukázal ako lyrický sprostredkovateľ tém z národopisu. Socháň, znalec výšiviek, čipiek, ich dokumentoval ako prvý na Slovensku. V slovenských reáliách našiel veľkú záľubu. Vo fotokomore si spracoval exponované negatívy a kopíroval pozitívy. Mnohé slovenské sídla mu vďačia za autentické obrázky z minulosti. Miesta spred sto rokov. Vidno na nich, ako sa obliekali naši predkovia. Najviac fotografií pochádza z Turca a Liptova. Pohľadnice vydával vlastným nákladom. Mnohí mu s predajom troch cyklov – Slovenský album, Obrazy zo Slovenska a Slovenské kroje – pomohli a vzájomne si pohľadnice s národopisnou tematikou posielali.

„Svojou edičnou činnosťou sa ukázal Socháň ako iniciatívny a prezieravý muž. Pochopil veľký význam pohľadníc. S nadšením a obratnosťou predprevratových národovcov vedel realizovať vydavateľský projekt, ktorým pomáhal šíriť a prehlbovať poznatky o slovenskom ľude,“ myslí si Ľudovít Hlaváč.

■ ALBUM OSOBNOSTÍ

V Martine v „kabinetnom formáte“ nafotil seriál osobností a aj ich rodiny. Do albumu zaradil po Maróthy-Šoltésovej aj Teréziu Vansovú, Ďura Čajdu, Pavla Mudroňa, Jána Francisciho, dokonca i Svetozára Hurbana Vajanského, Andreja Halašu, Matúša Dulu, Jozefa Škultétyho, Andreja Kmeťa, Štefana Fajnora, Pavla J. Šafárika, Pavla Dobšinského, Viliama Paulinyho-Tótha a ďalších. Socháň chcel podobizne dostať medzi ľudí, aj aby ich predali. „Formát budoár 3 ks po 80 grajciarov, kabinetový formát 18 ks po 60 grajciarov, ale jedného Mudroňa s Hurbanom formátu budoár si ráčte podržať pre seba grátis,“ písal T. Vansovej...

Pavol SOCHÁŇ patrí ku kliesniteľom fotografie na Slovensku.

Peter Vrchovina v publicistickej TV relácii s historikom Milanom Augustínom analyzovali Sochá̆ňovo obdobie, ktoré ani pre Slovákov nebolo až také prajné, skôr kontroverzné. Konfesionálne rozpory kvárili aj rodiacu sa slovenskú politickú scénu. Mnohým Čechom museli slovenskí činovníci vysvetliť problematické vzťahy medzi juhom a Horným Uhorskom, kde na prelome storočí boli dve tretiny uhorského priemyslu. Ale oblasť z toho nemala priveľký osoh. Je všeobecne známe, že najmä v Prahe Slovákov prezývali „dráteníci“. Údajne aj T. G. Masaryk, nie v zlom, označil tak i Milana R. Štefánika.

Po roku 1918 svojrázneho politika Andreja Hlinku charakterizuje slávna myšlienka: „Tisícročné manželstvo s Maďarmi nevydarilo sa.“ A viacerí pochybovali, či sa vydarí s Čechmi. Pavol Socháň po prevrate aj bez ukončeného vzdelania už dávno pochopil, že závisí mnohé od stupňa poznania. A preto spravil toľko aj pre vzájomné spoznávanie medzi Čechmi a Slovákmi. Česi epiteton dehonestujúci ľudí na východe prvej republiky používali najmä z neznalosti. „Práve dráteníci – remeselníci všade, kde sa objavili, či v Zámorí, ale aj v zaostalom cárskom Rusku, tam všade zakladali prosperujúce firmy. Prvým bohatým petrolejárom v Rusku bol Slovák.“ Aj táto informácia odznela z televíznej obrazovky...

■ PRVÝ HLÁSATEĽ

Sochá̆ňov širokospektrálny profesionálny záber bol pozoruhodný. Jeden z mála so značným sociálnym citom zobrazil prelomové časy, aby sa Slováci stali viditeľnými. Po návrate do nového Československa skúsenosti z novinárčiny i literárnej činnosti ho zaviedli rovno do tlačového odboru ministerského predsedu Milana Hodžu. Ale jeho záujmy sa tam nezastavili. Organizoval v tom čase priam explóziu ochotníctva a divadelnej scény. Písal hry. Prvotina – veselohra Civilné manželstvo – vyšla knižne 1910. Napísal aj jednodejstvovú veselohru Tobiáš Klepeto alebo Kvartieľ vo veľkom meste, veselohru Honorár, drámy Sedliacka nevesta (1910) a Renegát (1924) a Jánošík a lesné víly (1918). V komickom výstupe Smiešky a smiechoty fotograf uvádza: „Veľactení páni a dámy, som Slnceslav komôrka a ako dvorný fotograf pozvaný som sem vás všetkých odfotografovať.“

Publikácie Svadba v Jasenovej, Zvyky, piesne, porekadlá, pranostiky, čary zo starobylého Slovenska a Sedliacka nevesta sú pozoruhodnými sondami do národopisu. Uchovanie ľudového umenia jeho popularizácia – to boli ciele vyše päťsto publikácií, článkov v časopisoch. Je autorom biografie Zbojník Juro Jánošík, a akým bol v skutočnosti. Pre rozhlas napísal veselohru Predaná nevesta alebo Koniec dobrý, všetko dobré (1934). Až do roka 1940 bol rozhlasovým hlásateľom. O rok neskôr umrel.

ČRTA

Rok 2022 vyhlásila Matica slovenská za Rok odkazu štúrovcov. Pri vyše desiatich štúrovcoch si pripomíname ich dvojsté výročia narodenia. Viaceré z týchto osobností sú všeobecne známi predstavitelia štúrovskej generácie. Menej známou osobnosťou, ktorá výraznou mierou zasiahla do revolučných rokov 1848 –1849, je Štúrov emisár a blízky spolupracovník právnik Janko Kučera.

Zabudnutý štúrovec

Narodil sa 18. januára 1822 v Sklabini, okres Martin. Študoval na Evanjelickom lýceu v Bratislave. Patril k najoddanejším žiakom Ľudovíta Štúra. Na protest proti jeho suspendovaniu z Katedry reči a literatúry československej odišiel v protestnom exode v roku 1844 s ďalšími trinástimi študentmi do Levoče. Tu bol členom výboru Ústavu reči a literatúry československej a mal prednášať dejiny na podklade Štúrových bratislavských prednášok. V roku 1845 odišiel z poverenia J. Francisciho na Evanjelické lýceum do Kežmarku, kde bol správcom Jednoty mládeže slovenskej a Spolku miernosti. Štúdiá ukončil so štipendiom z Tatrína v Bratislave. V roku 1847 – 1848 bol notár súdnej tabule v Ružomberku. Ľudovít Štúr ho povoláva k sebe a stal sa jeho spolupracovníkom v redakcii Slovenských národných novín. Po vypuknutí revolúcie ho Ľudovít Štúr poveril organizovaním masových akcií za národné požiadavky. Pôsobil v Turci, na Horehroní a v Liptove. Bol jedným z iniciátorov prípravy a vyhlásenia Liptovských žiadostí 28. marca 1848 aj vrcholného slovenského politického programu rokov1848 – 1849 Žiadosti slovenského národa. Tie boli prijaté 10. mája 1848 na Hodžovej evanjelickej fare v Liptovskom Mikuláši a vyhlásené o deň neskôr v Ondrašovských kúpeľoch. V lete 1848 velil národnej garde v Turci. Organizoval porady o ďalšom postupe slovenského hnutia a zabezpečoval odchod prenasledovaných národných pracovníkov do zahraničia. Po porážke septembrovej výpravy sa musel ako mnohí iní skrývať pred prenasledovaním. Po príchode slovenského dobrovoľníckeho zboru do Turca sa v januári 1849 stal členom stoličného zastupiteľstva v Martine. V turčianskych dedinách agitoval za budovanie domobrany. Bol kapitánom 6. stotiny slovenského dobrovoľníckeho zboru. Keď sa v radoch dobrovoľníkov prejavila únava a nespokojnosť s vojenskou subordináciou, bol jeden zo slovenských dôstojníkov, ktorí sa vzbúrili proti veliteľským spôsobom Bedřicha Bloudka. Po rozpustení zimnej výpravy pomáhal vo Viedni pri organizovaní letnej výpravy. V oblasti stredoslovenských banských miest a na Gemeri plnila jeho jednotka tzv. policajné úlohy proti účastníkom maďarskej revolúcie.

V októbri ochorel a liečil sa vo Zvolene u matky rímskokatolíckeho kňaza, kultúrneho pracovníka a druhého predsedu Matice slovenskej Jozefa Kozáčka. Hrdinský kapitán Slovenského povstania 1848 –1849 opustil tento svet iba vo veku dvadsaťsedem rokov 1. novembra1849. Pochovali ho s vojenskými poctami dobrovoľníckeho zboru. Mikuláš Dohnány o ňom napísal báseň Nad hrobom J. Kučeru.

Martina MATEČKOVÁ, Dom Matice slovenskej v Košiciach

Kniha Fortissimo je určená pre pamätníkov poctivej bluesovej a rockovej hudby

Živé spomienky na hudobných velikánov

Zhovával sa Ivan KRAJČOVIČ – Foto: Michaela Radványiová

Peter „Bonzo“ Radványi stál pri zrode niekoľkých skupín. S kapelou Black White je spojený prvý bigbítový koncert v Trnave, s kapelou The Breakers od roka 1965 koncertuje dokonca dodnes. Bohaté hudobné spomienky zhrnul v knihe Fortissimo, ktorá vyšla v polovici tohto roka.

● V tomto roku si oslávil sedemdesiatpäť rokov. Bilancoval si svoj život?

Nijaké oslavy som nerobil. Niet čo oslavovať, iba ak poďakovať Pánu Bohu, že som ešte na nohách. Ale dostal som pekný narodeninový darček, vyšla mi kniha, tuším piata či šiesta v poradí...

● Rodila sa ťažko?

V úvode knižky som napísal: Pamäť je často nedokonalá, deravá, po rokoch zlyháva, no ja mám tú výhodu, že som o týchto jedinečných hudobných stretnutiach písal v rozličných novinách, časopisoch či na internete a hovoril v rádiu.

● V knihe máš naozaj veľa spomienok. Napríklad na nezabudnuteľného Deža Ursínyho, ktorý sa tiež narodil pred sedemdesiatimi piatimi rokmi.

Deža si pamätám ešte zo šesťdesiatych rokov, keď hrával s najlepšou bigbítovou skupinou vo vtedajšom Československu The Beatmen. Poznali sme sa osobne. V trnavskom Kovosmalte začal koncert s piesňou Tell Me Why od The Beatles. Mal dosť ťažkú povahu, na jednom koncerte dohnal gitaristu Prúdov až k slzám. Inak, málokto vie, že písal piesne aj pre Janu Kocianovú, Karla Duchoňa alebo Marcelu Laiferovú.

Peter „Bonzo“ RADVÁNYI vydal pozoruhodnú memoárovú knihu o populárnej hudbe a svojom mieste v nej.

V Trnave v roku 1969 uvádzal vynikajúci koncert britskej kapely Bloosom Toes.

● Dežo bolo meno aj iného hviezdneho slovenského rodáka.

Asi myslíš fotografa hviezd Deža Hofmanna. Škoda, že je známy len ako „ten, čo fotografoval Beatles“. Inak, v zahraničí používal meno Dezo bez mäkčeňa. Narodil sa v Banskej Štiavnici, ale na vojenčine bol neďaleko, v Piešťanoch. Bol priateľ Ernesta Hemingwaya a počas španielskej vojny bol trikrát zranený. Ale nefotografoval len The Beatles. Bola to aj Marlen Dietrichová, Charlie Chaplin, Cliff Richard alebo Rolling Stones. Ja som sa o ňom dozvedel v roku 1968, keď som sa zhováral s členmi slávnej liverpoolskej kapely The Swinging Blues Jeans. Dali mi fotky a vzadu bola pečiatka Photograph by Dezo Hoffmann. Inak, je pekné, že sa slovenským pôvodom nikdy netajil.

● V Trnave je i mnoho hudobníkov, ktorí sú známi aj na Britských ostrovoch. Hrával si napríklad s Ivanom Tomovičom.

Ivan je nielen dobrý hudobník, ale aj konštruktér gitár. V súčasnosti jeho basové gitary používajú hudobníci, napríklad Alex Al, ktorý nahrával basové linky na platne Michala Jacksona alebo Stinga. Je to už síce dávno, ale jeho rezofonická kovová gitara s troma rezonátormi Tricone bola darom k 60. narodeninám gitaristu The Rolling Stones Keitha Richarda a nechýbala na nej ani vygravírovaná Keithova obľúbená lebka.

● Ak spomínaš rezofonickú gitaru, tak ty si objavil pre Slovensko dovtedy neznámeho vynálezcu tejto gitary rodáka Jána Dopjera, v USA už pod menom John Dopyera.

Prvý raz som o ňom napísal v roku 1989. Spoluzakladal som aj festival Dobrofest, na ktorý chodili hudobníci z celého sveta, a oslavovali sme tým tohto človeka, ktorý sa presadil aj v Amerike. V Trnave je jediné múzeum dobra na svete.

● Dvadsaťpäť rokov si uvádzal v rozličných rádiách hudobné relácie, najdlhšie dlhých trinásť rokov reláciu Bluesnenie na Rádiu Devín. Čo pre teba rádio znamená?

V šesťdesiatych rokoch, keď som vyrastal, neboli moderné médiá, ako je internet a podobne. Počúvalo sa rádio, aj televízia bola zriedkavá. Hudba sa nepozerala, ale ešte počúvala. Až v deväťdesiatych rokoch som mohol využiť svoju zbierku vinylových platní a uvádzať hudobníkov, ktorých som počas môjho života spoznal.

● Koho napríklad? Bluesman B. B. King, bývalý gitarista Rolling Stones Mick Taylor, spevák Iron Maiden

Bruce Dickinson, Ian Anderson z Jethro Tull, Jeremy Spencer z Fleetwood Mac, ale stretol som sa aj s legendárnym bluesmanom Johnom Mayalom alebo rockerom Chuckom Berrym. To som práve vysielal v Rock FM Rádiu. Po odvysielaní som stopol taxík a šiel som na Devín, kde mal v roku 1993 koncert. Inak, páčilo sa mu tu, hoci je známy tým, že nikdy nič nepridáva, tu na Devíne zahral ďalšie tri skladby. Podarilo sa mi podať mu ruku a niečo obdivného zajachtať, a už ho nebolo. Píšem o tom v knihe.

● Baví ťa hudba stále, potrebuješ byť s publikom?

Je to síce klišé, ale hudba udržuje človeka v akejsi duševnej mladosti. Je to zdravá výmena energií medzi hudobníkom a publikom. O tom, že sa to dá do relatívne vysokého veku, svedčí napríklad Peter Lipa či skupina The Rolling Stones.

Dva poviedkové zborníky slovenských a juhočeských autorov

Pravou podstatou slova je najmä spájať

KNIHA TÝŽDŇA

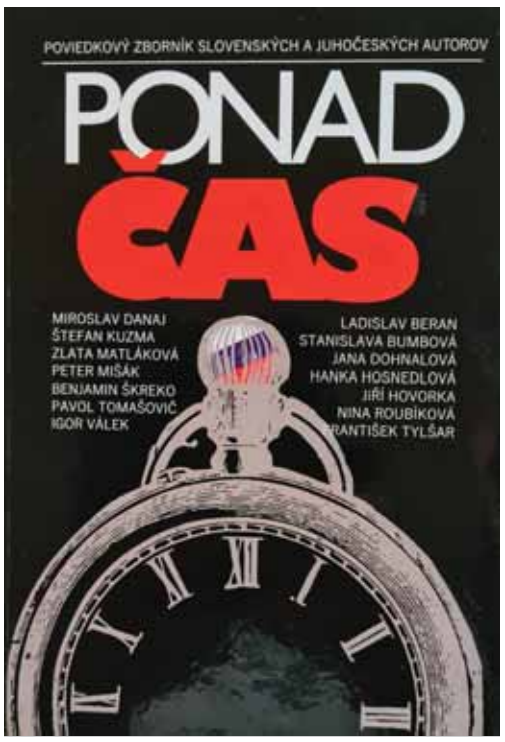

Treba si to povedať na rovinu. Keď sa spoločná republika delila na dva samostatné a zvrchované štáty, často sa aj iskrilo, nie vždy bolo pochopenie pre onen významný krok na oboch stranách rieky Moravy. Aj medzi intelektuálmi, aj hoci medzi spisovateľmi. Čas však ukázal, kde bola správna erudícia podporená – dnes už – historickou pravdou a potrebou.

Za desaťročia sa, našťastie, obrúsili hrany a veľakrát nanovo sa začala rozvíjať dobrá spolupráca aj medzi tvorcami hodnotného umeleckého literárneho slova. Potvrdila to aj nedávna matičná návšteva v Prahe. Alebo hoci napríklad na pôde najväčších spisovateľských organizácií – Spolku slovenských spisovateľov (SSS) a Obce spisovatelů v Čechách. Jedno takéto stretnutie som spolu s kolegom Pavlom Tomašovičom absolvoval za SSS – tesne pred vypuknutím pandémie – na pozvanie kolegov z južných Čiech na Dňoch slovenskej kultúry v Českých Budějoviciach. Meritórne je/bolo, že počas príjemného pracovného stretnutia iskrili nápady na spoluprácu vo viacerých rovinách. Najmarkantnejším výsledkom je vydanie dvojice poviedkových zborníkov slovenských a juhočeských autorov. Prvý „diel“ Sedm + Sedem vydali kolegovia v Českých Budějoviciach a druhý s veľavravným názvom Ponad čas trnavská Knižnica Juraja Fándlyho. V oboch prípadoch dvojjazyčný poviedkový zborník vždy sedmička tvorcov zo Slovenska a z Čiech. Slovenských spisovateľov reprezentujú M. Danaj, Š. Kuzma, Z. Matláková, P. Mišák, P. Tomašovič a I. Válek. Meritórne slová napísal zostavovateľ Tomašovič hneď úvode, kde nájdeme aj túto myšlienku: „Pre človeka, jeho reč i rozprávanie je dôležité vytvárať a rozvíjať vzťahy, ktoré odkrývajú rôznorodé spôsoby myslenia a existencie jednotlivcov. Rôznorodosť rozprávania odkazuje k pestrosti a neobsiahnuteľnosti života ako takého... Potvrdzuje sa tak, že pravou podstatou slova je spájať, hľadať správne slová, príbeh myslenia a porozumenia.“ Skrátka – múdremu napovedz... Tento edičný „dvojpočin“ tak urobil, a to je dobre.

Martin JADRANSKÝ

NEKROLÓG

V Trnave 15. júla 2022 zomrel vo veku 87 rokov nestor slovenského horolezectva, povolaním vysokoškolský pedagóg, psychológ, publicista a ilustrátor doc. PhDr. Ivan BAJO, CSc. Rodený Bratislavčan prežil dve tretiny života v Trnave.

Vo Vysokých Tatrách má na konte 410 výstupov, z toho 115 v zime, 6 prvovýstupov a 5 prvých zimných priestupov. Dokonca jeden, ktorý po ňom už nikto nezopakuje. Keď liezol direttissimou, teda priamym smerom, na Severnú stenu Prostredného hrotu oproti Téryho chate, musel preliezť vežu prilepenú

Na horolezeckom lane sa už neusmeje

k stene. Úspešne to zvládol. O pár mesiacov sa však veža zrútila, a tak tento zaniknutý prvovýstup zostane spojený iba s ním. V Alpách má na konte tri výstupy a dva na Kaukaze. Mal titul Majstra športu a bol držiteľ Zlatého odznaku horolezeckého spolku JAMES. V rokoch 1960 – 1964 bol horolezeckým reprezentantom Československa.

Okrem vysokoškolského pôsobenia bol známy ako horolezecký funkcionár a publicista. Bol predseda metodickej komisie a člen komisie mládeže SHZ JAMES, člen komisie mládeže ÚV ČSZTV. Ako vedúci autorského kolektívu napísal Učebné texty pre cvičiteľov horolezectva II. až IV. triedy. Je spoluautor Previsnutej revue 1971 a autor viacerých metodicko-odborných a beletristických článkov. Preslávila ho kniha úsmevných príbehov z roka 1977 o horolezcoch Smiech na lane, ktorú aj sám ilustroval. V roku 2021 pri príležitosti stého výročia vzniku JAMES vyšla už v šiestom, rozšírenom vydaní. Vtipov o horolezcoch nakreslil asi tisíc...

V knižnici mám od neho knihu s venovaním, v archíve niekoľko rozhovorov pre médiá, pamäti, ako prednášal o horolezectve pre deti zo školy, ktoré bavil historkami, a pekné spomienky na človeka, ktorému sa nesplnil v živote iba jeden sen – vyliezť na Matterhorn.

Ivan KRAJČOVIČ

HUMORESKA

Ako povedal Fridrich Veľký, poriadok musí byť!

Pred mnohými rokmi kdesi v Ázii domestikovali kuru domácu. Takto po domácky sliepky, kohúty, kapúny, kurčatá a vajcia. Išli roky a na svete ich už behá dvadsaťpäť miliárd. Pomer štyri kusy kúr a jedna kuracia zadná štvrť na človeka. Bezmála štyristoštyridsať miliónov občanov EÚ rovná sa skoro dve miliardy kúr. Bruselských úradníkov je šesťdesiattisíc. Kury zobú zrno na jednej strane a na druhej strane vytvárajú kuracie guáno. Bruselskí úradníci ťažko pracujú, zrno nezobú. Dostávajú plat. Priemerné personálne náklady na zamestnanca inštitúcie spoločenstva prekračujú desaťtisíc eur mesačne. Nepriateľským štátom zakázali, aby dodávali priemyselné hnojivá. Bez hnojív je biedna úroda. Hlad nechceme. Úradníci EÚ problém vyriešili s bystrosťou im vlastnou. Za tie platy sa nečudujme. Bio guáno je výživnejšie pre rastlinky ako NPK. Podľa bruselských výpočtov od každej sliepky sa ročne môže pozbierať a odovzdať do zásobníkov štátnych hospodárskych rezerv pol kila slepačieho guána. Ústredný výbor EÚ rozhodol: každá jedna kura bude podliehať evidencii v Národnom registri hydiny a bežcov v chove. Nie, babička z dediny, nebudú vám len tak naturisticky dve-tri sliepočky behať po dvore. Nebudete ich starosvetsky zvolávať ná pipipipipi. Nebudete si len tak po večeroch zberať vajíčka a v októbri oslavovať Svetový deň vajec. Ako povedal Fridrich Veľký, poriadok musí byť! Správa registra nespí. Hlásenie o stave hydiny a bežcov malo doteraz len štrnásť riadkov. Nová legislatíva, nové riadky, spolu tridsať. Každá kura dostane osobné číslo a registračnú kartu. Zoznam kúr je prílohou hlásenia. Babička, na úrad by ste hlásenie mohli poslať aj elektronicky. Čo si myslíte, prečo vám prideľuje ministerstvo tablety?! Nemáte internet, že vám z dôchodku nevychádza? Vaša chyba, teraz budete drať podrážky. Hlásenie sa podáva každý pondelok v okresnej centrále. Pondelok preto, lebo v nedeľu klesá stav sliepok a zvyšuje sa počet slepačích vývarov. Mimoriadne hlásenie sa podáva deň po svadbách a pohreboch. Budúcim rokom sa pristupuje k povinnému odovzdávaniu slepačieho guána. Vyzbierané guáno bude spravodlivo rozdeľované gazdom, po novom farmárom, prostredníctvom platobnej agentúry. Spravodlivo a prehľadne – tak ako dotácie doteraz. Vláda požiadala EÚ o spresnenia. Treba do hlásenia zahrnúť aj vajcia podsypané pod kvočkou? Je záprdok vajce? Zvýšenie stavu treba hlásiť od prvého preďobnutia vaječnej škrupinky alebo od úplného vykľuvania sa kuriatka? Čo bolo prv: sliepka alebo vajce? Keď si potom babička naštudovala stostranovú príručku na podávanie hlásenia, zamyslela sa. Išla do drevárne pre sekeru a nabrúsila ju. Kdeže, neuhádli ste, nenasadla s ňou ani na vlak do Bratislavy, ani do Bruselu. Problém vyriešila po svojom. Kohút na varenie, jedna sliepka na pečenie a druhá na vyprážanie. S pozdravom do Bruselu – guáno si vyrábajte sami. Poriadok musí byť!

Milan ČASNOCHA MIKŠ

V Soli na Zemplíne odhalili pamätnú tabuľu slovenským dobrovoľníkom

Hrdinským hurbanovcom z meruôsmych rokov

Peter VRLÍK – Foto: Martin HAJNÍK

V Soli v okrese Vranov nad Topľou si budú dlho spomínať na koniec mája tohto roka, keď pred budovou obecného úradu na pamätníku osadili pamätnú tabuľu, ktorá pripomína významný úsek z dejín obce, konkrétne z pohnutých revolučných rokov 1848 – 1849. Vtedy sa v okolí obce odohrali boje slovenských dobrovoľníkov a sedliakov s maďarskými honvédskymi jednotkami.

MEMORIÁL

Počas zimnej výpravy časť slovenského dobrovoľníckeho zboru obsadila Prešov. Maďarské vojenské velenie sa s tým nechcelo zmieriť a chystalo sa protiútokom centrum Šariša opäť získať. Zámer sa im podujalo prekaziť päť stotín slovenských dobrovoľníkov pod velením kapitána Karola Bórika, spolu s ním išiel aj jeho starší brat Daniel Bórik, tajomník Slovenskej národnej rady. Už neďaleko Prešova pri Kapušanoch narazili na predné maďarské stráže, ktoré rozohnali a postupovali ďalej. Pridalo sa k nim aj pol stovky sedliakov, ozbrojených väčšinou sekerami. Medzi Hanušovcami nad Topľou a obcou Soľ sa ich postup pokúsila zastaviť maďarská jazdná jednotka, ale aj tú zahnali na útek. Prenocovali v obci Soľ a nasledujúce ráno zaútočili na Vranov nad Topľou. Maďarské vojská mesto opustili. Slovenské jednotky sa potom stiahli do Prešova a víťazne ukončili toto ťaženie.

V obci Soľ odhalili pamätnú tabuľu slovenským dobrovoľníkom z roka 1848.

O týchto udalostiach informuje od konca mája tohto roka pamätná tabuľa na pamätníku. Na jej inštalácii sa podieľal obecný úrad v Soli a Matica slovenská. Na slávnosti pri jej osádzaní obyvatelia obce privítali predsedu MS Mariána Gešpera, starostu obce Jozefa Bertu a predsedu MO MS v obci Soľ Dušana Bertu. Na slávnosti sa zúčastnili aj poslanci Prešovského samosprávneho kraja. Marián Gešper v príhovore zdôraznil hlavnú úlohu Matice slovenskej – zachovávanie kultúrneho dedičstva a historickej pamäti nášho národa. Pripomenul, že naša národná a kultúrna inštitúcia vyhlásila rok 2022 za Rok odkazu štúrovcov.

„Soľ a Vranov boli najvýchodnejšie slovenské obce dosiahnuté hurbanovcami v revolučných rokoch 1848 až 1849 v boji za národné a sociálne práva, ktorým položili základ modernej slovenskej spoločnosti. Chceme poukázať na to, že procesy obrodenia Slovákov, ale aj pôsobenie štúrovskej generácie a následne hurbanovcov v tom revolučnom roku boli aktívne nielen na strednom alebo západnom Slovensku, ale aj na východnom Slovensku, dokonca až na Zemplíne," konštatoval predseda MS. Predseda MO MS Dušan Berta sa v príhovore zameral na históriu obce a na pamätné tabule, ktoré zdobia pamätník. Popri najnovšej hurbanovskej pripomínajú oslobodenie obce v januári 1945 a pôsobenie evanjelického farára a humanistického básnika Jakuba Jakobeusa v 17. storočí a ďalšiu matičnú tabuľu venovanú miestnemu výboru SNR v roku 1919.

Skýcovskí divadelníci odštartovali ďalšiu sezónu dvojpremiérou

Bičiankou z doliny a Daňou z obratu

Veronika BILICOVÁ, Dom Matice slovenskej v Nitre

Divadelní ochotníci v Skýcove oslávili v roku 2019 štvrťstoročie činnosti. Divadelný súbor Hrušov vtedy uviedol hru Maríny Oľgy Horváthovej Truc na truc alebo čary a kúzla. Opona sa však potom na dva roky nedobrovoľne zavrela. Divadelné pódium však opäť ožilo, a nie hocijako. Aj keď publikum na nové hry muselo chvíľu čakať, členovia súboru dokázali aj počas obmedzených stretávaní pripraviť dve nové inscenácie. Opätovne v režii predsedu tunajšieho MO MS a vedúceho divadelného súboru Ľubomíra Hosťoveckého. Repertoár divadelných nacvičených hier sa tak rozšíril na dvadsaťsedem inscenácií.

Spoločnú dvojpremiéru veselohry v jednom dejstve autora Jána Daffčíka Daň z obratu a veselohru v troch dejstvách myjavskej prozaičky Zuzky Zgurišky Bičianka z doliny uviedli v minulých mesiacoch najskôr netradične na hosťujúcich javiskách vo Veľkom Klíži, Ješkovej Vsi a Topoľčiankach.

Domáce publikum napokon ocenilo činnosť matičného súboru počas dvoch samostatných uvedení koncom apríla tohto roka. V máji súbor zase hosťoval v obci Nemečky. Jednoaktovka Daň z obratu je trpkou satirou aktuálne reagujúcou aj na dnešný daňový chaos a každodenné finančné trampoty bežného obyvateľstva. Zguriškin román Bičianka z doliny sa už v roku 1981 dočkal filmového spracovania. Myjavský svojráz a dej predlohy aj v inscenačnom tvare nútia i dnes diváka rozmýšľať nad následkami nezmyselných predsudkov a zaužívaných stereotypov. Návštevníci predstavenia mohli zažiť zohratý a súdržný umelecký kolektív, ktorý si prišiel naplno užiť svoju vášeň pre javisko.

Divadelníci zo Skýcova začali sezónu vo veľkom štýle.

V Sobotišti a vo Vrbovciach spomínali na slávnych rodákov

Vzdali úctu zaslúžilým národovcom

Text a foto: Lukáš PERNÝ

Historické, kultúrne, bádateľské, osvetové, ochranárske a environmentálne občianske združenie Johanky Hrebendovej Bórikovej v spolupráci s obcami a cirkevnými zbormi Sobotište a Vrbovce, so Záhorským osvetovým centrom a s Maticou slovenskou zorganizovali podujatie na počesť troch významných osobností nielen slovenských dejín – Daniela Jaroslava Bórika, Johanku Hrebendovú Bórikovú a Samuela Jurkoviča. Prvému z menovaných odhalili

RIPORT

pamätnú tabuľu na fare v Sobotišti, kde pôsobili bratia Bórikovci, Šulekovci aj samotný Samuel Jurkovič. Podujatie sa začalo službami Božími v evanjelickom chráme v Sobotišti. Pani farárka Lenka Sedláčková predniesla kázeň o tom, či sa môže národ stratiť, s odvolaním na úctu k vodcom národa, konkrétne k Danielovi Jaroslavovi Bórikovi. Po nej vystúpili horlivý nadšenec národných dejín a iniciátor projektu Pavol Pánik a námestný farár z Myjavy Ľubomír Batkana. Na podujatí sa zúčastnili aj starosta obce Sobotište Dušan Horňák a starosta Vrboviec Dušan Eliáš. Za Maticu slovenskú položili veniec k odhalenej pamätnej tabuli tajomník Matice slovenskej Peter Schvantner, vedecký pracovník Slovenského literárneho ústavu Matice slovenskej Lukáš Perný a matičný dramatik Peter Vrlík z Divadelného odboru Matice slovenskej.

Matiční divadelní ochotníci spestrili obe podujatia.

Podujatie pokračovalo v obci Vrbovce, kde v evanjelickom kostole nasledoval kultúrny program. Ten uviedol pán farár Miroslav Hvožďara. Lukáš Perný tu hovoril o ideovom prínose štúrovskej generácie. Pavol Pánik uviedol repliku prvej slovenskej vlajky, ktorú vyšila Monika Laceková. Na podujatí sa zúčastnili aj Ľubica Krištofová a Miroslav Koprla zo Záhorského osvetového strediska, historik Peter Brezina, sociológ a nadšenec národných dejín Jozef Schwarz, Marián Babirat zo Štátneho archívu, Sylvia Hrdlovičová z Múzea Ľudovíta Štúra či Ján Hromek z Klubu priateľov vojenskej histórie. Program v chráme uzavrelo krátke divadelné predstavenie Dramatické výstupy zo života bratov Bórikovcov, ktoré pripravili Peter Schvantner a Peter Vrlík.

Prítomní sa potom presunuli k pamätnej obecnej izbe, kde uviedli sochu Samuela Jurkoviča, národného buditeľa, spolutvorcu Nitrianskych žiadostí, spoluzakladateľa Slovenského národného divadla nitrianskeho a zakladateľa vôbec prvého stredoeurópskeho družstva. Autor článku a Pavol Vandelia pri tejto príležitosti pripomenuli Jurkovičov prínos a zaujímavé súvislosti dvojročného pôsobenia Samuela Jurkoviča vo Vrbovciach, spojené aj s ovocinárstvom a hospodárením. Na miestnom cintoríne na záver položili vence pri hrobe prvej slovenskej vojenskej lekárky a národnej buditeľky Johanky Hrebendovej Bórikovej. Podujatie ukončili modlitby a požehnanie.

MATIČNÉ DEPEŠE

POETICKY S KALINČIAKOM

Matica slovenská a Mesto Martin pripravili 11. augusta v Štúdiu Slovenského komorného divadla v Martine Poetické popoludnie s Jankom Kalinčiakom s príhovormi predsedu MS M. Gešpera a primátora mesta Martin J. Danka a odbornými prednáškami doc. P. Pareničku a J. Lomenčíka. Čriepky zo života jubilujúceho spisovateľa uviedli matiční divadelníci. V programe podujatia bolo aj slávnostné odovzdanie diplomov zakladajúcim členom MS.

NA POČESŤ SV. GORAZDA

Pontifikálnu svätú omšu pri príležitosti sviatku svätého Gorazda a spoločníkov počas vyvrcholenia XXX. ročníka celonárodného festivalu kresťanského divadla Gorazdov Močenok 2022 a Svetového dňa starých rodičov a seniorov celebroval 24. júla v Močenku Mons. Viliam Judák, nitriansky biskup, koncelebrovali Mons. František Rábek, ordinár OS a OZ SR, a ďalší kňazi. Svätú omšu spevom sprevádzal súbor Technik STU z Bratislavy.

PARÁDA V HRUŠOVE

Obetaví organizátori v Hrušove pozývajú 19. – 20. augusta na jubilejný 25. ročník populárneho festivalu Hontianska paráda s mimoriadne príťažlivým a bohatým programom na okolitých lazoch, v obci aj v tamojšom amfiteátri.

SPOZNÁVAJME SA

MO MS v Štítniku v spolupráci s Domom MS v Rožňave, obcou Štítnik a Cirkevným zborom ECAV inicioval v rámci projektu Spoznávajme sa odhalenie pamätných tabúľ spisovateľovi a cirkevnému hodnostárovi Jurajovi Ambrózimu k 275. výročiu jeho úmrtia.

FOLKLÓR V MANI

Bohatstvo folklóru v celej jeho kráse a príťažlivosti priniesli dvojdňové už 32. Požitavské folklórne slávnosti v obci Maňa aj s ľudovou veselicou v zrekonštruovanom amfiteátri a obecnom parku – Pánskej záhrade – so skvelými vystúpeniami ľudových hudieb a súborov z celého regiónu.

PEZINČANIA V KOMÁRNE

O sobote 23. júla nám píšu členovia spoločenských organizácií z Pezinka ako o nezabudnuteľnom zážitku. Prijali totiž pozvanie Domu MS v Komárne na celodenný výlet po tomto meste so sprievodcom a extra zážitkom na záver, o čo sa postaral najmä riaditeľ J. Černek a súbor Slovenskí rebeli, ktorí Pezinčanom ako zlatý klinec programu predviedli svoje umenie v úspešnom muzikáli Tajná láska.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Po jedenásty raz od znovuoživotvorenia Miestneho odboru Matice slovenskej vo Valči zaznela matičná hymna Kto za pravdu horí z úst takmer tridsiatich piatich členov miestneho odboru. Spomienkou a minútou ticha za zosnulých členov otvoril rokovanie nevolebného valného zhromaždenia predseda Ján Lučan. V správe o činnosti zaznel výpočet množstva akcií, ktorými matičiari spestrili kultúrny život nielen v obci, ale aj v regióne. Podujatia Echo heligónky, Spieva naša rodina si získali popularitu a tešia sa záujmu účinkujúcich aj publika. Spevokol Valčan pri MO MS sprevádza všetky akcie obce, ako napríklad kladenie vencov k pamätníku, stavanie mája, Jánska vatra a pod. Toho roku

Snemovanie vo Valči

si obec pripomenula 770. výročie prvej písomnej zmienky, kde spevokol taktiež účinkoval. Na pozvanie účinkoval v Sučanoch a Žabokrekoch. Členovia Vlastivedného odboru MS neúnavne pátrajú po rodákoch, ktorí meno obce šírili vo svete. Pravidelne si pripomínajú okrúhle výročia ich narodenia a úmrtia. V obci sa starajú o ich hroby, ktoré nemajú užívateľa. Nová členka JUDr. Povodová pripomenula osobnosti a výročia, na ktoré si toho roku spomíname. Pozornosťou výboru bola gratulácia členom k životným jubileám – Helena Poživencová 85, Jaro Meriač 80, Elena Paľová 75, Ing. Vlado Majtán 75 rokov. V diskusii bola opäť otvorená otázka osadenia pamätníka obetiam prvej svetovej vojny, ktorá sa ťahá od minulého valného zhromaždenia už jeden rok. Zastupiteľstvo s umiestnením v pietnej zóne pri pamätníku SNP aj napriek súhlasnému vyjadreniu Krajského pamiatkového úradu nesúhlasí. Zhotovený pamätník je vo dvore autora ktorý ho na vlastné náklady vytvoril. Členovia MO MS boli informovaní o vydaní knihy Valčianske poviedky, príhody a osobnosti autora J. Meriača v spolupráci s J. Lučanom, členmi Vlastivedného odboru MS, neúnavnými pátračmi v miestnej histórii. Kniha získala prvé miesto v súťaži o Najkrajšiu knihu Turca 2021.

Jaromír MERIAČ

PRINESIEME

KAUZA AKADEMIK NOVÁK

Slovenské národné noviny pripravujú vážnu investigatívnu reportáž nášho kolegu Petra ŠTRELINGERA v niekoľkých častiach. Akademik Novák zomrel pred tridsiatimi rokmi krátko po Dubčekovej autohavárii. Jeho smrť nie je vysvetená. Autor v nej čitateľom priblíži:

– Kam sa stratili rukopisy profesora Nováka?

– Zakladateľ SAV Ľudovít Novák bol presvedčený, že získa Nobelovu cenu.

– Boli stratené rukopisy akademika Nováka predané do zahraničia?

KÚPTE SNN A DOZVIETE SA DRAMATICKÉ OSUDY PROFESORA NOVÁKA, ZAKLADATEĽA SAV A VEDCA SVETOVÉHO VÝZNAMU.

V Kľušove oceňujú finančnú aj morálnu podporu Matice slovenskej

Dedičstvo otcov zachovaj nám, Pane...

Text a foto: Gabriela KAŠČÁKOVÁ

V Kľušove pri Bardejove budú dlho spomínať na tohoročný 5. júl. V ten deň tu slávili nielen svätú omšu na znak úcty našim vierozvestom sv. Cyrilovi a Metodovi, ale zároveň to bolo aj pripomenutie pol storočia vysviacky chrámu, ktorý je zasvätený týmto mužom viery. Slávnostnej bohoslužbe predsedal Mons. Marek Forgáč, košický pomocný biskup. Koncelebrantmi boli dekan bardejovského dekanátu vdp. Marek Kreheľ, domáci kňaz PaedDr. Patrik Šarišský, ako aj rodáci – kňazi pochádzajúci z Kobylskej farnosti i ďalší kňazi. Medzi pozvanými hosťami nechýbal ani predseda Matice slovenskej Marián Gešper. Vyzdvihol prácu občanov obce na poli kultúry v spojitosti s cyrilo-metodským dedičstvom, ako aj dôležitosť zachovávania odkazu solúnskych bratov v súčasnej duchovným hodnotám neprajnej dobe.. Súčasťou vrcholiacich príprav na oslavu sviatku sv. Cyrila a Metoda bol v nedeľu 3. júla 2022 Deň obce Kľušov, ktorý sa tiež niesol v duchu blížiacich sa osláv solúnskych bratov. Súčasťou duchovnej slávnosti bolo aj požehnanie sochy sv. Martina z bývalého chrámu a zrekonštruovaného okolia kostola. Na vydarenom podujatí má zásluhu aj Matica slovenská a členovia miestneho odboru MS, ktorí sa podieľali na príprave sprievodného programu s vystúpením folklórnych súborov.

Tohtoročný piaty júl bol pre Kľušovčanov zvlášť slávnostný, keď počas sviatku sv. Cyrila a Metoda oslávili aj polstoročie chrámu zasväteného solúnskym bratom. Na duchovnej slávnosti privítali mnohých hostí, medzi ktorými nechýbal predseda MS Marián GEŠPER. Na snímke pri zápise do pamätnej knihy obce.

Deň zahraničných Slovákov bol aj s účasťou zahraničných matičiarov

Vysťahovalectvo je súčasťou našich dejín

Piaty júl je popri sviatku vierozvestcov Cyrila a Metoda, výročí úmrtia Štefana Moysesa aj Pamätným dňom zahraničných Slovákov. V našom hlavnom meste si ho pripomenuli kultúrnym podujatím Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, zahraničné odbočky Matice slovenskej aj umelci pôsobiaci v zahraničí.

V centre Parku Janka Kráľa v Bratislave stojí kameň z Tárdošského lomu, ktorý tu umiestnili v roku 2000 ako symbol každoročného stretávania krajanov roztratených po celom svete. Podľa štatistík je najviac Slovákov v Spojených štátoch amerických – 750-tisíc, v Českej republike – 350-tisíc, Kanade – 150-tisíc, Spojenom kráľovstve – 110-tisíc a v susednom Maďarsku tiež okolo 100-tisíc.

Vysťahovalectvo je súčasťou slovenských dejín. Jeho príčiny boli väčšinou sociálne, ale aj politické či náboženské. Program spomínaného podujatia otvorila piesňou Slovensko moje, otčina moja Spevácka skupina MS Rijeka z Chorvátska. Zúčastnili sa na ňom predstavitelia krajanských organizácií, spolkov, folklórnych skupín a zahraničných odbočiek Matice slovenskej. Súčasťou bolo aj uvedenie knihy Kronika Slovákov, ktorú pripravilo Združenie nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov. Publikáciu, ktorá bola na podujatí k dispozícii, uviedol spisovateľ a recenzent knihy Dušan Mikolaj. Vo večernom programe sa predstavili FS Furmička z maďarského Čemera, skupina Slovenka z MS Rijeka, FS Vinica z Rakúska, FS Sálašan z rumunského Nadlaku či DFS Sovička pôsobiaci vo Veľkej Británii. Vystúpili aj sólové interpretky ľudových piesní zo Srbska, z Maďarska, Rumunska, interpreti populárnych žánrov, Orchester Csibaj banda z Maďarska, Festivalový orchester z Nadlaku z Rumunska a na záver operná speváčka Katarína Kalmárová zo Srbska. Výkony umelcov boli excelentné a sú k dispozícii aj na Youtube v rozšírenej podobe reportu pre Matica.sk. Na stretnutí sa zúčastnila aj ministerka kultúry Slovenskej republiky Natália Milanová. Treba iba veriť, že toto podujatie, na ktorom výrazne spolupracovali aj zahraničné odbočky Matice slovenskej, inšpiruje pani ministerku na prehodnotenie postojov k Matici slovenskej.

(lk)

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 14/2022 sme sa pýtali na knihu Jozefa Miča z Terchovej, ktorý postavil kulisy pre desiatky filmov našej i zahraničnej produkcie. Správne odpovedali tí naši čitatelia, ktorí napísali, že autobiografia tohto nevšedného terchovského podnikateľa má názov Vášeň zvaná film. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Marek Kupka, Bratislava; Viktória Maková, Turčianske Teplice; Oliver Figura, Michalovce.

• Aké výročie sa tohto roku sa spája s Deklaráciou SNR o zvrchovanosti SR?

Svoje odpovede nám posielajte v priebehu najbližšieho týždňa na známe redakčné kontakty, aj elektronicky našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej s označením Čitateľská súťaž.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

13. augusta

– pred stodesiatimi rokmi otvorili posledný úsek Tatranskej elektrickej železnice zo Starého Smokovca na Štrbské Pleso (1912)

14. augusta

– pred tridsiatimi rokmi zomrel spisovateľ Ján Balko (1901 – 1992), autor literatúry pre deti a mládež v medzivojnovom období; stvárňuje hravý svet detských príhod a hrdinstiev, neskôr písal pre dospelých, a to historické romány z čias tureckých vojen

16. augusta

– pred deväťdesiatimi rokmi sa narodila herečka Eva Rysová (1932); pôsobila v divadle v Trnave a v Nitre, od roka 1966 členka divadla Nová scéna, kde stvárnila množstvo žánrovo i charakterovo rozmanitých postáv

– pred piatimi rokmi zomrel spisovateľ Osvald Zahradník (1932 – 2017); písal rozhlasové a potom televízne hry, televízny scenár 39 stupňov v tieni, jeho hry vyšli vo francúzskom a v ruskom preklade, pričom na ruských divadelných scénach sa zaradil k najhranejším zahraničným autorom, vo svojich hrách si všíma starých osamelých ľudí

17. augusta

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi sa narodil politik a bývalý rektor UK v Bratislave Ferdinand Devínsky, slovenský politik a bývalý rektor UK v Bratislave (1947), poslanec NR SR (2002 – 2006) za SDKÚ, jeho meno sa spomínalo v súvislosti so spoluprácou s ŠtB.

20. augusta

– pred sedemdesiatimi rokmi sa narodila herečka Hana Gregorová (1952); dlhodobo žijúca v ČR, známa zo seriálu Panelák či z legendárneho filmu Tisícročná včela, patrí nepochybne medzi najväčšie herecké osobnosti Slovenska

21. augusta

– pred pätnástimi rokmi zomrela prozaička Hana Ponická (1922 – 2007), spisovateľka, prekladateľka a publicistka; v roku 1977 sa stala jednou zo signatárok Charty 77, za odpor proti praktikám komunistického režimu bola v septembri 1989 postavená pred súd spoločne s M. Kusým, J. Čarnogurským, V. Maňákom a A. Seleckým

25. augusta

– pred dvadsiatimi rokmi zomrel herec Július Pántik (1922 – 2002); patril ku generácii hercov, ktorá položila základy slovenského dramatického umenia v povojnovom období, hral v takmer stopäťdesiatich filmoch, v televíznych inscenáciách či seriáloch, vynikajúco sa našiel v postavách slovenskej literárnej klasiky, ktorej diela čerpajú námety z dedinského prostredia

– pred pätnástimi rokmi zomrel spisovateľ Štefan Žáry (1918 – –2007), predstaviteľ nadrealistickej poézie, tiež autor kníh pre deti a mládež, dvadsať rokov pracoval vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ ako šéfredaktor a riaditeľ

26. augusta

– pred päťdesiatimi rokmi otvorili v Bratislave Most SNP (1972); jediný most v hlavnom meste, ktorý nemá žiadny pilier, v roku 2001 bol u nás vyhlásený za stavbu storočia v kategórii mostné stavby

– pred tridsiatimi rokmi podpísali v Brne Václav Klaus a Vladimír Mečiar dohodu o rozdelení Česko-Slovenska (1992)

Ľudovít KUSAL

Dvojtýždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje Slovenská pošta, a. s., Mediaprint Kapa a redakcia.. Redakčná rada: Marián Gešper, Marek Hanuska, Veronika Grznárová, Peter Schvantner, Pavol Madura, Viliam Komora, Ján Seman, Peter Štrelinger. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače,Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 20 €, v ČR 20 € + 35 € poštovné, Európa 67 €, ostatný svet 88 USD. Neobjednané rukopisy a fotografi e nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.